

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ
RESİMLERE İLGİSİ**

Nilay Hazal Başarır

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARALIK, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Nilay Hazal

Soyadı : Başarır

Bölümü : Resim-İş Öğretmenliği

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Okul öncesi çocukların çocuk kitaplarındaki resimlere ilgisi.

İngilizce Adı : Pre-school children's interest in children's book pictures.

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Nilay Hazal Başarır

İmza :

JURİ ONAY SAYFASI

Nilay Hazal Başarır tarafından hazırlanan “Okul öncesi çocukların çocuk kitaplarındaki resimlere ilgisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Hâkime Nur Gökbulut

Resim-İş Öğretmenliği ABD, Gazi Üniversitesi

.....

Başkan: Doç. Dr. Öğr. Üyesi Kafiye Özlem ALP

Görsel Sanatlar ABD, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Yusuf BALCI

Resim-İş Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 20/12/2019

Bu tezin Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Selma YEL

.....

Aileme...

TEŞEKKÜR

Tezimi yazmamda emeği geçen danışmanım Sayın Hocam Nur Gökbulut başta olmak üzere, tezimde fikirleri ile yorumları ile bana büyük katkılar sağlayan Sayın Hocam Güzin Ayrancıoğlu'na, Nuran Say'a, Abbas Ketizmen'e, Özlem Alp'e ayrıca sevgili annem Lale Tamaşa başta olmak üzere tüm aileme, bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşım Oğuzhan Ulutepe'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ RESİMLERE İLGİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Nilay Hazal Başarır

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2019

ÖZ

Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte rekabet, rekabetle birlikte insan profiline duyulan ihtiyaç her geçen gün biraz daha artmıştır. Teknoloji alanındaki bu değişim toplum yapısında bazı önemli değişimlere sebep olmuştur. Gelişen teknoloji ile eğitim materyallerinde de önemli bir değişim gözlenmektedir. Yine de şüphesiz basılı eğitim araçlarının başında kitaplar gelmektedir. Birey yaşamın hemen her evresinde kitaplardan yararlanabilmektedir. Bireyler toplumu oluşturmakta ve okuma kültürüne sahip toplumların bilim, sanat ve kültürel birçok alanda ileri olduğu hemen herkes tarafından bilinmektedir. Toplum alanında yaratılacak bu köklü değişimin temelleri ise erken çocukluk döneminde kazandırılmaktadır. Erken çocukluk döneminde sevdiren kitaplar, bir sonraki basamaklarda okuma isteğine katkı sağlamaktadır. Bu dönemde okuma yazma bilmeyen çocuklar en çok kitap tasarımı ve illüstrasyonlar aracılığıyla kitaplar ile bağ kurmaktadır. Ancak ticari kaygılar ile denetimsiz olarak piyasaya sürülmüş hikâye kitabı seçimlerinde, ailelere, öğretmenlere, yayınevlerine ve daha birçok birime sağduyulu, bilinçli ve sanatçı duyarlılığına sahip olarak büyük görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler : Okul öncesi dönem, İllustrasyon, Kitap resimlemesi, Erken çocukluk, Dijital resim, İlgi, Okuma alışkanlığı, Okuma isteği, Okuma Kültürü, Çocuk edebiyatı, Çocuk resimleri

Sayfa Adedi :146

Danışman : Prof. Nur Gökbulut

PRE-SCHOOL CHILDREN'S INTEREST IN CHILDREN'S BOOK PICTURES

Master's Thesis

Nilay Hazal Başarır

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December 2019

ABSTRACT

Today, as the Technology developed so did the Competition, with that the need for better qualified personal has soared day by day. This development in technology has caused some important changes in the structure of society. With the developing technology, a significant change is observed in educational materials. Nevertheless, books are certainly the leader of published educational tools. The individual can benefit from books in almost every stage of life. Individuals establish the society and it is a common known fact by almost everyone that Society with higher rates of literacy are also more advanced in many fields of science, art and culture. The foundations of this radical change in the society are gained in early childhood. The books which were made to be endeared in early childhood ,contribute to the desire to read in the next steps. In this period, illiterate children mostly make a connection designs and illustrations of books . However, due to commercial concern, Storybooks published solely without passing through any meaningful control mechanism,places a major responsibility on the shoulders of prudent families, teachers, publishers and other functions of the society .

Key Words : Preschool, Illustration, Book illustrations, Early childhood, Digital painting, Interest, Reading habit, Will to read, Reading culture, Children's literature, Children's pictures

Page Number : 146

Supervisor : Prof. Nur Gökbulut

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	5
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Alt Amaçları	6
Araştırmanın Önemi.....	7
Varsayımlar	9
Sınırlılıklar	9
Tanımlar.....	9
İlgili Araştırmalar	10
BÖLÜM 2.....	15
KURAMSAL ÇERÇEVE	15
Türkiye’de Çocuk Kitapları.....	15
Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu ile Uygunluğu	15
Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri İle Uygunluğu	16
Atatürk İnkılap ve İlkeleri, Atatürk Milliyetçiliği Açısından Çocuk Kitapları ..	18

Okul Öncesi Eğitimin Temel Amaç Ve İlkeleri Bakımından Çocuk Kitapları...	18
Tarihte Çocuk Kitapları	19
Batıda Çocuk Kitapları.....	19
Türkiye’de Çocuk Kitapları.....	22
Yayınevleri Ve Yayınlama Süreçlerine Eleştirel Bir Bakış.....	24
Çocuk Edebiyatında Yazarlara Düşen Roller	29
Çocuk Edebiyatında Sanat Birimlerine Düşen Roller	31
Çocuk Kitaplarında Aile ve Öğretmenlere Düşen Roller	33
57-68 Aylık Çocuk Gelişimi ve Kitap ile İlişkisi	36
57-68 Aylık Çocuğun Gelişim Özellikleri.....	36
Birey Olarak Çocuk	43
İçerik ve Görsel Tasarım Açısından Çocuk Kitapları	44
Çocuğun Kitapla İlişkisi	44
Çocuk Kitabı Türleri	46
Çocuk Kitaplarında İçerik	49
Çocuk Kitaplarında Görsel Tasarımın Yeri.....	55
Fiziksel Olarak Çocuk Kitaplarının Özellikleri	58
Tasarım Öğeleri Açısından İnceleme	66
Tasarım ilkeleri açısından inceleme	70
İllüstrasyon Teknik ve Malzemeleri	75
BÖLÜM 3.....	81
ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE ANALİZ	81
Çalışmada Kullanılacak Model.....	81
Çalışma Grubu	81
Veri Toplama Yöntemi	82
Verilerin Analizi	82

BÖLÜM 4.....	83
BULGULAR, YORUM VE UYGULAMA ÖRNEĞİ.....	83
Görüşme-Anket Uygulamaları.....	83
Uygulamada Kullanılacak Kitapların Belirlenmesi.....	83
Uzman Görüşü.....	84
Yetişkin Görüşü.....	85
Çalışma Grubunun Oluşturulması.....	86
Uygulama Detayları	86
Bulgular ve Yorum.....	91
Okul öncesi çocukların, kitap seçimlerinde biçimsel öğelerin etkisi	91
Okul öncesi çocukların kitaplara olan ilgisinde kapak tasarımının etkisi.....	92
Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatini çeken detaylar	92
Okul öncesi çocukların, kitaplarda sevmedikleri biçimsel öğeler	93
Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatlerinden kaçan biçimsel öğeler.....	93
Uzmanların seçilen okul öncesi dönem çocuk kitaplarına dair görüşleri.....	94
Ailelerin seçilen okul öncesi dönem çocuk kitaplarına dair görüşleri.....	94
BÖLÜM 5.....	95
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	95
Sonuçlar.....	95
Öneriler	96
KAYNAKLAR.....	99
EKLER.....	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 - <i>Kitap Kodları Tablosu</i>	83
Tablo 2 - <i>Uzman Kodları Tablosu</i>	84
Tablo 3 - <i>1. Çalışma Gurubu Kız Öğrenciler Puanlama Tablosu</i>	88
Tablo 4 - <i>1. Çalışma Gurubu Erkek Öğrenciler Puanlama Tablosu</i>	88
Tablo 5 - <i>2. Çalışma Gurubu Kız Öğrenciler Puanlama Tablosu</i>	90
Tablo 6 - <i>2. Çalışma Gurubu Erkek Öğrenciler Puanlama Tablosu</i>	91
Tablo 7 - <i>Genel Puanlama Tablosu</i>	91

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte rekabet, rekabetle birlikte insan profiline duyulan ihtiyaç her geçen gün biraz daha artmıştır. Teknoloji alanındaki bu değişim beraberinde Köyden kentlere göçü başlatmış, sanayileşmeyi arttırmış kısaca toplum yapısında bazı önemli değişimlere sebep olmuştur. Kadın ve erkeğe düşen rollerde bu değişimlerden biridir. Günümüz toplumunda kadına her geçen gün daha çok ihtiyaç duyulmakta, iş ve çalışma hayatına katılımı eskiye oranla daha çok artmaktadır. Bu durum okul öncesi eğitim kurumlarına duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Hatta okul öncesi eğitime ihtiyaç duyan çocukların yaş ortalamasında da önemli bir düşüşe sebep olmuştur.

Küçükahmet (2010, s. 37)'e göre; bir bireyin tüm yaşam evresi göz önüne alındığında ilk 6 yaşı çok önemlidir. Birey tüm bilişsel, sosyal, bedensel ve duygusal gelişiminin temelini bu evrede atmaktadır. Buna karşıt olarak eğitim sistemleri ise öğrenciyi 6-7 yaşlarında okula kabul etmektedir. Bu yüzden okul öncesi eğitim kurumlarının gelişmesi gelecek yüzyılın gereklilikleri arasında görölmektedir. Okul öncesi eğitim kurumları; çocuğu zorunlu eğitime hazırlama sürecidir. Bu dönemde çocuğun tüm bireysel farklılıkları göz önüne alınarak, gelişim özelliklerine ve yeteneklerine göre bir gelişimi hedeflemektedir. Fiziksel, duygusal, dilsel, sosyal ve zihinsel yönden tüm gelişimleri de bu bireysel farklılıklar gözetilerek gerçekleşmelidir.

Erken çocukluk döneminde edinilen iyi veya kötü tüm alışkanlıklar ve değerler bireyin tüm hayatında etkisini gösterdiği bilinmektedir. Sağlıklı yetişen çocuklar sağlıklı bireylere dönüşmekte ve bireyler tüm toplumu oluşturmaktadır.

Yavuzer (2015)'in belirttiği üzere “Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavırlarını, alışkanlıklarını, inançlarını ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bebeklik yıllarından başlayarak bireyin desteklenmeye, önkoşulsuz kabul, ilgi ve saygı görmeye, paylaşmayı öğrenmeye ve bilgiyi özümsemeye gereksinimi vardır.” Bu yüzden çocukluk döneminde kazandırılacak olan özgüven, yetenek, farkındalık, sosyalleşme vb. ihtiyaçlar doğru eğitimciler tarafından doğru araç gereçlerle verilmelidir. Doğru araç gereç seçimi ilk olarak ailede başlamakta ve okul öncesi eğitim kurumlarında devam etmektedir.

Gelişen teknoloji ile eğitim materyallerinde de önemli bir değişim gözlenmektedir. Yine de şüphesiz basılı eğitim araçlarının başında kitaplar gelmektedir. Birey yaşamın hemen her evresinde kitaplardan yararlanabilmektedir. Bireyler toplumu oluşturmakta ve okuma kültürüne sahip toplumların bilim, sanat ve kültürel birçok alanda ileri olduğu hemen herkes tarafından bilinmektedir.

Okuma kültürü, bireyin edinmesi gereken kazanımlar bütünüdür. “Yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendine sunduğu iletileri paylaşma, sına, sorgulama yeterliliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu kültürdür okuma kültürü. Yazılı kültürle dost olmuş bireyler de diyebiliriz okuma kültürü edinmiş kişilere. Demokratik toplumların gereksinim duyduğu düşünen – duyarlı bireylerin kazanması gereken en temel becerilerden de biridir okuma kültürü.” (Sever, 2017).

Işıtan ve Gönen, (2006)'e göre “Kitaplar insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır ve kişinin birçok yönden gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kişi bilgi ve deneyimlerini genişletir, geliştirir, hayata farklı açılardan bakmayı öğrenir”. Yavuzer (1988)'in belirttiği üzere “Kitaplar, çocuğun yaşamının her döneminde zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli bir rol oynamaktadır”.

Küçük, (2019, s.14)'ün “Genel olarak ‘okumanın gerekli ve önemli olduğu’ düşüncesini seven, okuryazarlık algısından, kültürel okurluk algısına geçmede uzunca bir süre ayak sürüyen, okumayı mukaddes bilen eleştirel ve sorgulayıcı okuma konusunda kat edeceği uzun yolu olan bir ülkeyiz.” sözlerine ilaveten toplumsal okuma kültürü bakımından atılacak ilk adımın okul öncesi dönem çocuk kitaplarında atılması beklenmektedir.

Gönen, (1988)'e göre; çocuk kitapları, okul öncesi dönemin zengin uyarıcıları arasında yer almaktadır. Çocukların yeni bir dil, yeni bir kültür edinme sürecinde çocuk kitapları vazgeçilemez bir unsur olarak kabul gördüğü savunulmaktadır. Dil gelişimi açısından çocuk ve yetişkin arasındaki diyaloglarda köprü görevi üstlenen kitaplar, günlük yaşamda

kullanılan dili öğrenmede önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Kitaplar, toplumun kültürel özelliklerini yansıtmakla birlikte, günlük işlerdeki problem çözme yetilerini de yansıttığı bilinmektedir. Kitabın, karşılıklı konuşmalar üzerindeki bu önemli etkilerini göz önünde bulundurarak; çocuklar için daha iyi eğitim verilebilmesi, kitaba ulaşılabilirlik ve anlaşılabilirlik açısından yetişkinlerin materyal olarak kitap tercihlerini titizlikle yapmaları beklenmektedir.

Çocukların fiziki güven duygusunun anne kucağında başladığını vurgulayan Gönen (1988) uyuma, kendine rahatlık ve güven duygusu veren nesneye sarılmak istemenin ailede edinilen ilk güven duygusu ile bağlantısına dikkat çekmektedir. Bu tür maddi tatminler, güven sağlayan herhangi bir sembol veya nesneler olabilmektedir. Örneğin temel ihtiyaçlar açısından bile yeterince imkânı bulunamayan ailelerin anlattığı peri masallarında genellikle görkemli ziyafetler, pırıltılı mücevherler ve muhteşem saraylar görülebilmektedir. Bu tür örnekler genellikle sığınma ve yeni dünyalara merak ve güven duygusu ile ilişkilendirilebilir. Çocuklar yaşamı boyunca güven içinde olması ile birlikte bunu hissetmelidir de. Hemen her yaşta sevmek ve sevilme ihtiyacı duyan insan, bunların kurallarını ilk olarak ailede öğrenir. Aile üyelerinden her biri ile kurduğu ilişkide kendini güven ve sevgi içinde hissetmeye ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Aile hayatı hakkındaki öyküler çocuğun kendi hayatı ile bir tür bağ kurmasını sağlar. Mutlu aile ortamını konu alan eserler çocuklara pozitif güven ve sevilme ihtiyaçlarına örnek teşkil ettiğinden yararlıdır denilebilir. Sonuç olarak empati kuran, düşünen çocuğun sevmek, sevilme ve koşulsuz güven ihtiyacı çocuğu öyküye ittiği söylenebilir.

Farklı dünyaların kapısını aralayan öyküler, bireye yeni yaşam tecrübesi kazandırmakta ve eksik olabilen bazı duyguları ise tamamlamakta olduğu söylenebilir. Kitaplar, bireyin tüm yaşam evresinde varlığını sürdüreceği için erken çocukluk döneminde sevilmesi kişilik gelişimi açısından gerekliliktir. Bu noktada okul öncesi eğitimde doğrudan ve dolaylı olarak rol oynayan tüm kollara ayrı ayrı görev ve sorumluluk düşmektedir. Özellikle bu bilinci farkındalık olarak yaratmak, aileden eğitimcilere, yazarlardan çizicilere, matbaalara, devlete ve daha bir çok kola uzanan bu süreci günümüz teknolojileri ile geliştirmek, yürütmek, faaliyet göstermek gerekliliktir denebilir.

Küçük (2019, s.15)'ün "Küçük ve gönüllü çabalar da önemli ancak, esaslı değişiklik sistemsel düzenlemelerle sağlanabilir." Sözlerinden de anlaşılacağı üzere; milyonlarca öğrencinin ancak devlet desteği ile okumaya yönlendirilebileceğini savunmaktadır. Bu

durumda yapılacak en iyi şeyin; değişimi yaratması gereken herkesi, göreve çağırmakta, toplumu aileleri eğitimde rol alan herkesi eğitmekte, doğruya birlikte içinde yönlendirmekte olduğunu ileri sürmektedir. Sistemsel değişikliklerle eğitim sisteminde toplum menfaatine, pozitif verilere ulaşılan kadar mücadele etmek gerekmektedir.

Türkiye’de sadece okul öncesi eğitimde 1 milyon 511 bin öğrenci var. Değişimin en büyük katkısının olacağı kısım bu kısımdır. Okul öncesine yapılacak ciddi bir yatırım, önemli dönüşüm sağlayabilir. Akademisyenler, uzmanlar bu konuda yapılabilecek çalışmaların programlarını hazırlayabilir, yayıncılar bu seviyede uygun kitaplar yayımlayabilirler. Devlet basın yayın aracılığıyla sürekli ve ciddi yayınlarla, okuma kültürü bilinci aşılayabilir. Okul öncesindeki 1 milyon 511 çocuğumuz kitapların dünyasıyla tanışabilir. (Küçük, 2019, s.15)

Birçok yazar ve eğitiminin öne sürdüğü üzere okul öncesi döneme yapılacak her türlü eğitimi geliştirmeye yönelik faaliyet ve destek uzun vadede pozitif toplumsal sonuçlara kavuşacaktır. Bu kıstaslar doğrultusunda devlet desteğine önemli ölçüde ihtiyaç duyulmakta yayıncılık sektörünün gelişmesine ve bilinçlenmesine yönelmede fayda olduğu söylenebilir.

Yayıncılık sektöründe sıklıkla maddi gerekçeler ile göz ardı edildiği düşünülen bir konu ise; sanatsal ve görsel estetiğin çocuk üzerindeki etkileridir. Okul öncesi eğitimin aile içinde başlayıp eğitim kurumlarında devam etmesi ve bu süreçte kullanılan eğitim materyallerinin titizlikle seçilmesi konusunda çoğu eğitiminin hemfikir olduğu varsayılmaktadır. Lakin maddi kaynaklar neticesinde ulaşılabilirlik açısından sıklıkla karşılaştığımız durumların çocukların tüm yaşam evresinde etkisini göstereceği var sayılarak tüm detaylara özen gösterilmelidir. Görme duyusunun hayatımızda ne denli geniş bir role sahip olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Görsel estetik, görsel beğeni, görsel haz duyuları ise bir kavram hakkında ön yargıda bulunmanın ilk aşamasıdır denebilir. En basiti rafta duran bir ürünü almak istediğimizde dahi ilk baktığımız şey onun kullanılabilirliğinden önce görsel olarak bizde uyandırdığı görsel haz duygusudur denebilir. Bir kıyaslama söz konusu ise görsellik yine en başlarda gelmektedir. Duyu organlarımızın her biri çok değerlidir. Eğitim materyalleri söz konusu olduğunda ise içerik elbette önemlidir ancak öncelikli olarak duyu organlarımızdan biri ile aldığımız haz daha somuttur denebilir. Örneğin, işitsel bir oyuncak aldığımızı düşünürsek; faydalı bilgiler vermesi elbette önemli, ancak sesi kötü ve tahammül edilemez bir tizlik var ise o bilgiyi algılamamızın önüne geçecektir. Aynı şekilde ses seviyesini, vurgusunu çocuk yaş basamağına göre hazırlamış ve haz duygusu uyandıran bir ses tercih edilmiş ise içerik olarak fayda konusuna daha derinlemesine düşünülmesinin yolu açık olduğu söylenebilir.

Basılı eğitim materyallerinin başında kitapların geldiği sıklıkla söylenmektedir. Bu durumda içerik elbette çok önemlidir ancak duyu organlarımız arasında kitapların ilk olarak göze hitap ettiği düşünülmektedir. Okul öncesi dönemde, görsel açıdan yaratılan bu haz duygusunun çocukların ilerleyen yaşlarında belki de tüm yaşam evresinde okur yazarlık açısından rol oynayacağı varsayılmaktadır. Teknoloji ile birlikte git gide dijitalleşme ve görsel tasarım açısından her geçen gün artan yeni teknikler keşfetmekteyiz. Artık duyu organlarına hitap etmenin daha kolay, daha ulaşılabilir olduğu günümüzde sanatsal haz, estetik kavramlarına daha çok eğilim gösterilmeli bu konuda daha çok eğitilmiş bireyler yetiştirilmelidir denebilir. Bu noktada aileye, eğitimcilere ve eğitim materyali olarak kitapları baz aldığımızda yazarlara, yayıncılara, editörlere ve pek gözükmeyen ama önem arz eden çizerlere vb. tüm kollara doğrudan ve dolaylı olarak birliktelik, eğitim ve dayanışmaya dayanan görevler düşmektedir.

Problem Durumu

Okul öncesi; çocukların bilişsel, dilsel, toplumsal ve kişilik gelişiminde hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun öğrenme gereksinimlerine duyarlı davranılması; gereksinimlerinin, gelişim sürecine katkı sağlayacak uyaranlarla desteklenmesi, sonraki yaşam evrelerinin de niteliğini de belirleyen bir çaba olarak görülmelidir.

Bu çaba için hem ailelere hem de okul türü öğrenmeye önemli sorumluluklar düşmektedir. Erken dönemden başlayarak çocukların, duyu düşünce birikimini devindiren-geliştiren uyaranlarla buluşturulması temel bir ilke olarak benimsenmelidir. Bu uyaranların, çocuklarda kavramsal gelişime, duyarlılık oluşumuna, kültürel biçimlenmeye katkı sağlaması; özlü söyleyişle sanatsal nitelikler taşıması beklenir. Somut bir belirlemeyle, çocukların duyu algılarını uyaran, duyu düşünce üretmelerine olanak sağlayan, sanatçı duyarlılığı ile oluşturulmuş dilsel ve görsel gereçlere, yapıtlara gereksinim vardır (Sever, 2013).

Materyaller; işitsel, dilsel veya görsel hangi eğitim gereçleri tercih edilmiş olursa olsun eğitim alanında deneyimli, hitap ettiği yaş basamağının özelliklerini ve gerekliliklerini iyi kavramış, alanında yetenekli, hayal gücüne ve yaratıcılığa önem veren bireyler tarafından hazırlanmazsa; dar çerçevede bireysel, geniş çerçevede toplumsal ilişkiler konusunda çeşitli bozukluklar meydana getirecektir.

Bireyin; gelişim sürecinde anne karnından başlayan ve bütün hayatında karakter oluşumunu sağlayacak eğitim hayatı konusunda kuşkusuz en önemli basamaklarından biri 3-6 yaş basamağıdır. Çocuğun okul hayatına hazırlandığı, ilişki kurma konusunda iyi ve kötü kavramlarını tanıdığı, yeteneklerine ve kendine güvenilirliliğin en üst seviyelere tekabül ettiği, dil becerilerinin ve kelime dağarcığının en çok arttığı ve en önemlisi

alışkanlıkları kazanmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde kazanılan özgüven, alışkanlıklar ve beceri faaliyetleri kuşkusuz tüm hayatını derinden etkileyecektir. Bu sebeplerle çocuğa bu yaş basamağında sunulacak olan her gereç gerek aile, gerek eğitimciler, gerekse yayın evleri tarafından özenle seçilmelidir.

Seçmek, benzerleri arasında hoş gideni almak anlamındadır. Özenle seçmek, yanlış tercihler arasında doğru olanı almak anlamındadır. Ne yazık ki ülkemizde okul öncesi hikâye kitapları ile ilgili denetimlere çok yer verilmediğinden yanlış seçenekler gün geçtikçe artmaktadır. İyi dilsel ve görsel öğeler yaş basamağına göre değiştiği gibi iyi hikâye yazan veya iyi resim yapan herkes bu materyalleri oluşturmamalı, bunlara ek olarak muhakkak pedagojik alanda da bilgi ve deneyim sahibi olmalıdır.

Günyüz'den aktaran, Küçük, (2019, s.169)'e göre Türkiye'de neredeyse bütün yayınevleri bir yandan editörlerini, grafikerlerini ve çizerlerini yetiştirmekte, bir yandan da iş üretmeye çalışmaktadırlar. Sektör içi meslek tanımları daha yeni yapılmıştır. Meslek tanımlarının içeriğini karşılayacak nitelikte eğitim programlarının olmayışı, sektörün problemlerinden biridir denebilir.

Metin, okura yani çocuğa göre düzenlenir. Metne uygun bir illüstrasyon yapılır. Sonra grafik sanatçısı kitabı tasarlar. Bunun gibi birçok unsur var. Bütün bunları birleştirecek ve yönetecek bir yöneticiye ihtiyaç var aslında, biz buna editör diyoruz. Dolayısıyla çocuk kitabı editörünün edebi yanıtının yanı sıra biraz sanat ve estetik, biraz çocuk, çocuk psikolojisi, çocuk gelişimi konularında bilgi sahibi olması gerekir. (Küçük, 2019, s.170)

Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının herhangi bir denetimden geçmeden, devlet desteği olmadan, ticari kaygılarla piyasaya sürülebilir olması beraberinde bir çok kaynağı belirlenemeyen toplumsal sorunu doğurabilir.

Araştırmanın Amacı

Okul öncesi resimli hikâye kitaplarındaki illüstrasyonların çocukların ilgisine olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi.

Araştırmanın Alt Amaçları

- Okul öncesi çocuklar, kitap seçimlerinde hangi biçimsel öğelere daha ilgilidir?
- Okul öncesi çocukların kitaplara olan ilgisinde kapak tasarımı ne derece etkilidir?

- Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatini çeken detaylar nelerdir?
- Okul öncesi çocukların, kitaplarda sevmedikleri biçimsel öğeler nelerdir?
- Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatlerinden kaçan biçimsel öğeler nelerdir?
- Uzmanlara göre okul öncesi dönem çocuk kitaplarından hangisi biçimsel açıdan daha ilgi çekicidir?
- Ailelere göre çocukların okul öncesi dönem çocuk kitaplarından hangisi biçimsel açıdan daha ilgi çekicidir?

Araştırmanın Önemi

Toplumu oluşturan hemen hemen bütün bireyler henüz çocukluk yaşlarındayken kitaplarla tanıştırılmıştır. Kitaplar basılı ve yazılı eğitim araçlarının başında yer almaktadır. Ancak okul öncesi çocukluk döneminde sevdiren kitaplar bireylerin tüm yaşam evresindeki kitaplara bakış açısını etkileyecek kadar önemlidir. Öyle ki bu denli önem taşıyan bu yaş basamak kitapları yeteri kadar incelenmeden, herhangi bir uzman tarafından onay almadan piyasaya sunulabilmektedir. Piyasaya sürülen bu kitaplar gerek fiyat gerek sunuş teknikleri ile birçok eve ve okul öncesi eğitim kurumlarına ulaşmaktadır. Bu anlamda eğitimi yazar ve çizerlere büyük oranda ihtiyaç duyulmakla birlikte yaratıcılığa, insan haklarına, kendine ve ailesine sevgi ve saygı derecelerinin, dahası kültürel ve dilsel öğelerin sağlıklı ve doğru verildiği kitaplara daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir kitap; yazıldığı hikâye, basıldığı kâğıt ya da kumaş, kapak tasarımı dâhil tüm görsel çizimleri, yazı ve sayfa büyüklüğü, yaratıcı düşünceye önem veren sanatsal veya 3 boyutlu diğer tüm tasarım elemanları ile birlikte bir bütündür. Ve bu bütünü üretmek ve ulaştırmak tüm yayınevlerinin ve eğitim kurumlarının zorunluluğu olmalıdır.

Kitap alınırken veya üretilirken dikkate alınması gereken özelliklerin daha belirgin bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Özellikle de küçük yaştaki çocuk kitaplarının tamamının eğitimi bir kurum, kuruluş tarafından özenli bir denetimden geçmesi gerekmektedir. Bu anlamda yapılan tüm çalışmalara günümüzde dahi ihtiyaç duyulmaktadır.

Günyüz'den aktaran, Küçük, (2019, s.169)'e göre “Biz, çocuk edebiyatında eleştiri yapabilecek mekanizmayı kurabilmiş değiliz. Çocuk edebiyatı ile ilgili tarihi ve kuramsal bir çerçeve, bunun gerekliliğine inanan bir bakış açısı oluşturmamız gerekiyor. Maalesef şu anda böyle bir durum yok.”.

Erken çocukluk döneminde edinilen kazanımlar bireyin tüm yaşam evresinde etkisini gösterecektir. Kitapta okuduğunu veya kendisine okunanı anlayabilmesi için çocuğun aktif olarak öğrenme faaliyetine katılması ve bunu yaparken zevk alması, hoşlanması çok önemlidir. Bu nedenle özellikle okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda dilin, çocuğun anlayabileceği kadar kolay olması, düzgün ifade ve dil bilgisi yönünden doğru kurulmuş cümleleri içermesi, kitapta anlatılanları daha iyi kavrayabilmesi yönünden net ve güzel resimleri sahip olması da önemlidir (Oktay, 1986, s. 105).

Güleç ve Geçel, (2012)'e göre Yetişkinler gibi, çocuklar da pek çok sebepten dolayı kitap okurlar: Hayal kurmak, öğrenmek, gülmek, tanımak ve bilinmeyi keşfetmek gibi. Çocuklar gelişimsel aşamalarına uygun kitapların okunmasından ince bir zevk alır ve kitabı içine sindirirler (s. 21).

Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının okuma-yazma alışkanlığı olmadığı için, kitapları sevme konusunda ilk aradıkları şey görsellerdir. Çocuklar, kitaplardaki görselleri çok daha dikkatli inceleyecek ve bunlardan çıkarımlarda bulunacaktır. Bu yüzden kitapların şiddet ve korku öğelerini içermemesi, yaş basamağına uygun kitapları sevdireci ve albenili görsellere başvurulmalıdır. Albenili ve pedagojik açıdan yararlı görsellerin bulunduğu bir kitap iyi bir kitap kabul edilebilir.

Soysal'dan aktaran Küçük, (2019, s.189)'e göre “Aslında insan, içinde kötülük olmadan var olan, dünyaya gelen bir varlık. O hiç kötülüğün olmadığı dünyalardan, etraftan göre göre, yavaş yavaş kötülüğü öğreniyor. Bu dediğiniz çok önemli! Çocuk ve gençlik edebiyatı iynin sesi değil, aslında doğal olanın, gerçekliğin sesi! Asıl belirleyici olan, gerçeği, farklı yaş gruplarına, hangi dozda, hangi sözcükler le nasıl anlatabildiğinizle ilgili. Kötülüğü, suçu, düşmanlığı, savaşı, nefreti, yüreğimizin titrediği çocuklarımızı korumak uğruna kitaplarda da görmezden gelemeyiz. Edebiyat eserleri, olumsuz gerçeklerle de yüzleşmemizi sağlayarak bizi düşündürür. Hem de en tehlikesiz bir biçimde.” Bu durumda önemli olan hangi kitleye hangi görsel ve yazılı dili kullanmamız gerektiği. Erişkinlik dönemindeki oldukça basit bir anlatım dili ile fabl bir metin kişide kalıcılığın aksine uçucu bir his yaratabileceği gibi küçük yaştaki bir çocuğa şiddet içerikli metinler veya görseller sunulması da kötü ve kalıcı etkiler bırakabilmektedir.

Toplumsal bilinçlenme, okur-yazarlık ve birliktelik ne denli sağlanırsa temelden başlanarak geleceğe yönelik doğru yatırımlar yapmak o kadar mümkün olacaktır.

Varsayımlar

Araştırmanın evreni doğrultusunda belirtilen Ankara ilinden seçilen 2 Anaokulu genellenebilir, geçerli ve güvenilir yeterliğine sahip olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının görüşlerine başvurmak seçilen materyallerin niteliği bakımından görüşlerin başvurulmuş uzmanlardan; Gazi Üniversitesi Resim-İş Eğitimi ABD 'da görev yapmakta olan 3 doçent ve Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yazmakta olan 2 yazarın alanlarında yeterli oldukları varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmaya katılan 40 öğrenci ile 6 velinin görüşmede sorulan soruları içtenlikle cevapladığı ve cevaplarından alınan verilerin evreni temsil eder nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmada yararlanılan kaynakların doğru ve geçerli bilgiler sağladığı ön görülmektedir.

Sınırlılıklar

Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren değişiklikle, anaokulu, 57-68 ay arası çocukların eğitimi amacıyla açılan okul olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de bulunan okul öncesi eğitim kurumları yaygın olarak anaokulları şeklinde olup 5-6 yaş çocuklarına kıyasla 3-4 yaş çocuklarını bünyesinde daha az barındırmaktadır. Tüm yaş grubuna eşit sayıda anket yapılacağından seçilen kurumlar daha aza indirilmiştir.

Ayrıca bütçe ve imkân doğrultusunda ulaşılabilirlik ve kültür ve medeniyet dağılımı açısından daha genellenebilir okullardan öğrenci ve öğretmenler tercih edilmiştir.

Uzmanlar Gazi Üniversitesinde görevini sürdürmekte olan 3 doçent ve MEB tarafından varsayılan 2 yazar ile sınırlıdır.

Tanımlar

İllüstrasyon: Genelde eğitim, reklam ve fantastik anlatımlara destek niteliğinde çizilen doğada benzeri görülmeyecek çizgilerle tasarlanan sanatsal resimlerdir.

Okul Öncesi Eğitim Kurumları: 57-68 ay arası çocukların eğitimi amacıyla açılan okullardır.

İlgili Araştırmalar

2009 yılında Dağlıoğlu, Çakmak tarafından yapılan bir araştırmada “Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Yayınlanan Hikâye Kitaplarının Şiddet ve Korku Öğeleri Açısından İncelenmesi” işlenmiştir. Bu çalışmada Genel olarak hikâye kitaplarının resimlerinde ortalama % 8 şiddet, % 11 korku ögesi olduğu bulunmuştur. Söz konusu öğeler daha çok çeviri ve dünya klasikleri grubundaki kitaplarda tespit edilmiştir.

Bir diğer araştırma Veziroğlu, Gönen tarafından 2012 yılında yapılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’deki resimli çocuk kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.) 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda, 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlar açısından incelenmesini; bu kitaplarla yapılan eğitimin, uygulanan eğitim programını destekleme düzeyinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda, çalışma grubuna alınan resimli çocuk kitaplarının, programda yer alan 5 gelişim alanına ait 264 kazanımı % 18.5 oranında karşıladığı belirlenmiştir. Bu oldukça düşük oran ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin artırılması konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini göstermiştir.

2014 Yılında Şahin, “Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyarın Olarak Resim” konusunu incelemiştir. Yapılan araştırmada Şahin, “okulöncesi dönemdeki çocuğun gelişim özellikleri göz önüne alındığında görsel metnin yazılı metinden daha etkili olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Kitapta yazarın paylaşmak istediği iletinin, çocuklar tarafından alınması ve kalıcı izli davranışlara dönüştürülmesi ancak sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış resimli öykü kitaplarının ışığı altında gerçekleşecektir.” sonucuna ulaşmıştır.

2003 Yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümünden Aytaş’ın “Okuma Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü” başlıklı makalesinde görsel uyarınların çocuk edebiyatındaki etkisine de dikkat çekmiştir.

2007 Yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe öğretmenliği bölümünden Karatay’ın yaptığı araştırmada “Dil Edinimi ve Değer Öğrenimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi” konusunu incelemiştir. Sözlü edebiyat geleneğini oluşturan

unsurlardan biri olan masal; dil edinimi, millî ve evrensel kültür değerlerinin kazanılması sürecinde öğrencilere okuma, dinleme, yazma, konuşma ve hatta görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılması gereken önemli öğretim materyalleri arasındadır sonucuna varmıştır.

Bilgi ve Belge Yönetim Uzmanı Yağcı 2007 yılında yaptığı bir araştırmada “Çocukluk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler” konusunu incelemiştir. Bu çalışmada, çocuk ve gençlik edebiyatı, bu edebiyatın gelişim süreci ve bu sürecin içinde bulunan anne-baba, öğretmen, yazar ve kütüphaneciler sorumlulukları ile ele alınmıştır. Sonuç olarak, bugünün çocukların yarının yetişkinleri olduğu gerçeği bilinçli bir biçimde kavranması, geleceğin yetişkinlerinin zihinsel, bedensel ve duygusal yönden gelişmiş bireyler olması gerçekten isteniyorsa, o zaman çocukların ve gençlerin geliştirilmesine ilişkin çözümler ve uygulamalar oluşturulmalıdır. Bunu yaparken de çocuk edebiyatı sürecinde etkin rol oynayan aile dahil tüm parçaların birlikte hareket etmesi gerektiğine değinmiştir.

2013 Yılında Uğurlu’nun yaptığı bir araştırmada “Resimli Çocuk Kitaplarında Hayvan ve Karakter Kullanımı” konusunu incelemiştir. Benliğin ve kimliğin oluşum kaynağı olarak çocukluk, temel psikanalitik kuramlarca insan yaşamının altın dönemi olarak kabul edilir ve bu özelliğinden dolayı edebî eserlerin vazgeçemediği bir dönemdir. Çocuk edebiyatının bir alt kategorisi olarak öykü kitapları, çocuğun aile, toplum doğa ve hayvan dünyası ile ilişkilerine aracılık eden temel araçlardandır. Metaforik boyutu olan insan hayvan ilişkisi, dünyada yaşamın başlangıcına kadar uzatılabilecek kadar eskilere dayanır. Bu ilişki, kadim Hint, Yunan ve Latin geleneklerinde ve diğer medeniyetlere özgü fabl ve peri masallarında yansıtılmıştır ki bu, aynı zamanda çağdaş çocuk edebiyatının temel kaynaklarından birini oluşturur. Denebilir ki Doğu’da, Binbir Gece Masalları, Kelile ve Dimne, Tûtinâme’de ve 1392 Batı’da Ezop, Andersen, La Fontaine, Grimm Kardeşler vb. tarafından anlatılan öyküler, çağdaş çocuk edebiyatının oluşumu üzerinde güçlü etkiler bırakmıştır. Bu kitaplarda yer alan öykülerin başlıca karakterleri hayvanlardır: bunla, ormanda yaşayan hayvanlar, tehlikeli hayvanlar, esrarengiz hayvanlar, masum hayvanlar, evcil hayvanlar vs.’den oluşur. Bu fablların amacı; didaktik bir yoldan ahlâkî, dinî ve sosyal dersler vermek suretiyle geleneksel ve ahlâkî bir toplum oluşumuna katkı sunmak şeklinde belirtilebilir sonucuna ulaşmıştır.

2006 Yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim dalı Resim iş öğretmenliği Bölümü Araştırma Görevlisi Atmaca'nın yaptığı bir çalışmada “İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme” konusunu incelemiştir.

2014 Yılında yapılan, Çağlayan, Korkmaz ve Öktem'in yaptığı bir çalışmaya göre “Sanatta görsel algının literatür açısından değerlendirilmesi” incelenmiştir. Bu çalışmaya göre;

1900'lerde Alman ve Avusturyalı psikologların ortaya attığı Gestalt kavramı temelde insanın gözünün görsel deneyimleri nasıl organize edip algıladığını çalışmaktadır. Gestalt Kuramına göre; algıyı örgütlemekteki yardımcı ilkeler şöyledir; Şekil-zemin ilişkisi, Yakınlık yasası, Tamamlama yasası, Benzerlik yasası, Süreklilik yasasıdır. Çevreyi algılama ve analiz etme sürecinde önemli bir kavram olarak ortaya çıkan algı, ‘nesnel dünyayı duyu yolu ile öznel bilince aktarma biçiminde tanımlanmaktadır. Algılama, bir organizmanın gereksinimlerini karşılamak için çevresel bilgileri bir yöntemle elde etmek süreci olarak düşünülebilir. Bu anlamda tarama yöntemiyle hazırlanmış literatür çalışmamızda öncelikle algı, algılama, algıyı etkileyen faktörler ve algı yaklaşımlarının ardından görsel algı konusuna değinilmiştir.

Araştırmanın sonucunda ise kısaca;

... Algılama, bireysel olmayıp soyut etmenlere de bağlı olan sosyal bir olgudur. Bu anlamda sosyal algılama bireyde itaat, özdeşleşme ve benimseme gibi davranışlar ortaya çıkarmaktadır.

Görsel algıyı etkileyen faktörler arasında uyarıcının sahip olduğu anlam, kişinin uyarıcıyı daha önceden tanıması, kültür farklılıkları, zihinsel süreçlerin oluşturduğu düzen farklılıkları gibi etkenler gösterilmektedir. Görsel algı bu sayede bireye göre değişen bir olgu özelliği taşımaktadır. İnsanın bu zihinsel süreçte yaşadığı toplumun, kültürün, deneyimlerinin ve öğrenim düzeyinin etkisi oldukça büyüktür. Aynı zamanda da mekân algılamaya yönelik zihinsel düzen ise çevre ile etkileşimle gelişmektedir.

Sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadan edindiğimiz bilgilere göre, görsel uyaranlar çocukluk yaşlarından itibaren kişilik gelişiminde önemli roller edinmekte ve tüm algılayama yönelik zihinsel evrelerde varlığını sürdürmektedir. Görmek ve algılamak arasındaki yaşamsal farklılıklara dayanan bağ konu edinen bu çalışmada topluma göre şekillenen görsel ve zihinsel süreçler erken çocukluk döneminde başlamaktadır denebilir.

“İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Kitaplarının, İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi” başlıklı makaleye göre;

Bu çalışmada, ilköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik olan çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri bakımından durum tespiti yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, rasgele örnekleme yoluyla 2005–2009 yılları arasında basılmış çeşitli türdeki yüz adet çocuk kitabı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; kitap boyutlarının çoğunlukla aynı ölçülerde olduğu, kapaklarının ve ciltlerinin dayanıksız olduğu, kitaplarda konu çeşitliliğinin olmadığı, bazı önemli karakter özelliklerine yer verilmediği, bazı kitapların mesaj içermediği ve kitaplarda dilbilgisi hatalarının bulunduğu tespit edilmiştir (Gönen, Uygun, Katrancı, Uçuş, 2011).

Gerek içerik gerek sonucunda sıkça vurgulanan, erken çocukluk evresinde edinilen bilgilerin yanında en çok ta görsel unsurların çocukların tüm yaşam evresindeki kalıcı yansımalarına dikkat çeken bu çalışma birçok eğitimci, yayıncı ve MEB Talim Terbiye inceleme kurulu üyelerine ışık tutmalıdır.

“Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış” isimli araştırmaya göre;

“Çağdaş insan, kendi kanatları ile uçmayı sağlayacak nesnel, özgür ve eleştirel bir düşünce tarzına sahip olmalıdır. Bunun yolu da kitap okumaktan geçer. Okuma alışkanlığı, kişilerin okumayı öğrendikten sonra bu eylemi zevkle yapmalarını sağlamak için kazanmaları gereken önemli bir beceridir. Erken dönemde okuma alışkanlığı kazanan çocukların kelime hazinesi ve düşünme yeteneği artmakta buna bağlı olarak yaratıcı zekâ, dinleme ve konuşma yeteneği gelişmektedir. Çocukluğun ilk yıllarında kitapla tanışma, onun gelecekteki tüm yıllarını etkiler. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuğun okuma alışkanlığını kazanmasında öncü ve rehber olmalıdırlar. Ebeveynler çocuklara okuma alışkanlığını kazandırmada model olmalı, okuma zamanları yaratılmalı, kitaplar ve yazarları hakkında konuşulmalı, kitap seçiminde yönlendirme yapılmalıdırlar.”(Tanju, 2010).

Tanju, (2010)’a göre kitap okuma alışkanlığı küçük yaşlarda kazanılır. Bu nedenle çocuğa daha okuma yazmayı öğrenmeden kitabın önemini vurgulayacak uygulamalar içine girilmelidir. İlköğretime başlamadan önce çocuğa alınan boyama kitapları, resimli kitaplar veya sesli-hareketli kitaplar, onun kitabı ve okumayı sevmesinde ilk adımları atması için uygun yayınlardır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Türkiye’de Çocuk Kitapları

Milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine ek olarak Okul öncesi eğitimin bazı amaç ve görevleri de mevcuttur. Bunlardan ilki çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamaktır. Aynı zamanda bu yaş basamağındaki çocukları bir sonraki basamak olan İlköğretime hazırlamak gerekmektedir. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak gerekmektedir. Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak ta bu amaç ve görevlerdendir. Dolayısıyla; Gerek Milli Eğitim Bakanlığı Gerekse çeşitli sıradan yayınevleri tarafından hazırlanmış olsun, Okul Öncesi çocuk kitaplarında, bu gelişimleri amaç edinmiş eğitimli çizer ve yazarlara oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Ne yazık ki ülkemizde yayınevleri tarafından basılan her okul öncesi kitap herhangi bir kurum tarafından incelenmeden basılarak çocuklarımıza ulaşmaktadır. Oysaki Türk Milli Eğitiminin Temel amaç ve ilkeleri, Okul öncesi çocukların yaş basamakları, gerek fiziksel gerek se duygu, zihin gelişimleri dikkatle incelenmeli ve bunlara uygun hikâyeler yazılmalı, çizimler yapılmalıdır.

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu ile Uygunluğu

Meb Temel Kanunu Ek-1’de verilmiştir.

Günümüzde birçok yazar tarafından birçok çocuk kitabı yazılmakta ve çizilmektedir. Dolayısıyla birçok farklı görüş, inanç, deneyim vb. konular çocuk kitaplarını

etkilemektedir. Türk Milli Eğitiminin, tüm eğitim sisteminde uyguladığı amaç ve ilkeler, bu yazar ve çizerlerin de kılavuzu olmak zorundadır. Ancak bir bütün oluşturup ortak eğitim sistemini benimsediğimiz takdirde sağlıklı bireyler yetiştirmek mümkün olacaktır. Aksi durumlarda çelişkilerle dolu ve doğruluğu kanıtlanmamış birçok fikir çocuklarımızı bugün ve ileriki yaşlarında olumsuz etkileyebilir.

Çocuk kitaplarında ilk oluşturacağımız dil, Türk Milli Eğitiminin Genel ve Özel Amaçlarına uygun olmalıdır. Günümüz siyasetinde gerekçesi her ne olursa olsun farklılık yaratmak uğruna öne sürülen birçok doğruluğu kanıtlanmamış görüş ortaya konulmaktadır. Birçok kişi bu görüşlerini ileri sürmek, savunmak, yaymak, kanıtlamak veya kalıcılaştırmak için kitap yazmaktadır. Yazılan, çizilen her kitap, her medya eğitim sistemine olumlu veya olumsuz katkılarda bulunur. Önemli olan olumsuz etkileri en aza indirmek, ortak paydada ortak dili konuşabilmek olmalıdır. Olumsuz etkileri en aza indirebilmek için başta Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını ilkelerini bütünüyle benimsemiş olmak gerekmektedir.

Bu maddelerin bazılarına göre, Genellik ve eşitlik, Ferdin ve toplumun ihtiyaçları, Yönelme, Eğitim hakkı, Fırsat ve imkân eşitliği gibi bir bireyin çocukluktan itibaren sahip olduğu haklar yer almaktadır. Çocuk kitaplarında ise, içerikte yer aldığı kadar görsellerde de bu amaç ve ilkeler göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Örneğin; kullanılan görsellerde stabil kusursuz figür çizimlerinin aksine, engelli, kilolu, farklı bir ülke vatandaşı çizimlere de yer verilmesi, Milli Eğitim temel ilkelerinden, genellik ve eşitlik (Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır.) ilkesi ile açıklanabilir ve uygulanabilir. Veya toplumsal olarak erkek ve kadına yakıştırılan bazı meslek ve görev, rol dağılımları mevcuttur. Oysa ki çizilen resimlerde Milli Eğitimin temel ilkelerinden genellik ve eşitlik, fırsat ve imkan eşitliliği, demokrasi eğitimi, karma eğitim gibi bazı maddeler dikkatlice okunup sentezlenerek bir tasarım algısına varılması cinsiyet ayrımcılığı gibi fark etmeden bile olsa yapılacak bazı köklü yanlışların önüne geçebilmektedir.

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri İle Uygunluğu

Bu konuda çocuk kitaplarına büyük görev düşmektedir. Anlatılan konuya bağlı olarak görsellerde dikkat edilmeyen ve ya yetişkinlerce atlanan birçok unsur çocukların gözünden

kaçmamaktadır. Görsellerde dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmemenin birçok yolu vardır. Örneğin farklı ten, göz, saç rengine sahip çocukların hep bir arada oynayabilmesi gibi. Zaman zaman engelli bireylerin sosyal yaşamdaki yerlerine de atıfta bulunacak, onları asla ayırtırmayacak çizimlere yer verilmesi gibi. Zengin ve fakir ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit eğitim hakları olduğunu vurgulayacak sahneler gibi.

Toplum tarafından erkek ve kadınlara düşen cinsiyetçi ayrımın da kitaplara aktarılması çocukların zihinlerinde oluşturdukları dünyada ve ilerleyen yaşantılarında kalıcı yanlış tutumlarına sebebiyet verebilir. Çocuk kitabı görsellerinde bu durum sıkça karşımıza çıkar. Örneğin kadınlar ev süpürür, ütü yapar, bulaşık yıkarken; erkekler işe gider, yemek yer, harçlık verir vaziyette çizilir. Aşçılar, garsonlar, doktorlar, mühendisler, siyasetçiler, bakkal ve manavlar gibi mesleklerde daha çok erkekler çizilirken, kadınlara rastladığımız pek az meslek vardır; terzi, öğretmenlik, hemşirelik gibi. Bu tür ayrıntılara yazar ve çizerler pek dikkat etmezken, çocukların gözlerinden kaçmadığı ve zihinlerine olumsuz kalıcı etkileri olduğu söylenebilir.

Coğrafi konumu, dini inancı, mevsim şartları, kültürü, tarihi vb. birçok etkenin ortak bir paydada bir araya gelmesiyle toplumlar oluşur ve her toplumun dolayısıyla kendine ait istek ve kabiliyetleri olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan bakıldığında kendi kültürünü, coğrafyasını, hatta farklı kültürlerle olan farklılıklarımızı dahi yansıtan okul öncesi ders kitapları da aslında ihtiyaçtır denebilir.

Ferdin açısından baktığımızda da çocuk kitaplarında işlenen konuların; toplumu toplum yapan bütün değerleri sağlayıcı ve doğruyu, etiği öğretici nitelikte olması gerekmektedir. Ferdin yaş basamağına dolayısıyla gereksinim duyduğu ihtiyaçlara hitabet etmelidir.

Örgün eğitim kademelerinde bireyin potansiyeli doğrultusunda yönlendirilmesi amaçtır. Bireyin potansiyeli doğrultusunda yönlendirilmesinde örgün eğitimde verilen eğitim hizmeti, işlevsel rehberlik hizmetleri ve kullanılan basılı materyallerin önemli bir yeri vardır. Örgün eğitimde kullanılan ders kitapları öğrencinin ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkmasında etkili bir araç olmalıdır (Erdem, 2007).

Gerek örgün eğitimde gerekse okul öncesi tüm eğitim kurumlarında eğitim materyallerinin başında kitaplar geldiği bilinmektedir. Ve gerek ders kitabı olsun gerekse okul öncesi hikâye kitabı olsun kişinin ilgi ile yeteneklerini ortaya çıkarıcı ve yöneltici nitelikte olması önemli bir ihtiyaçtır denebilir.

Okul öncesi eğitim henüz zorunlu değilse de ailede başlayıp okullarda devam eden eğitim süreci her çocuğu kapsamaktadır. Dolayısıyla işleniş açısından da, ayrım gözetmeksizin herkes eşit haklara sahiptir ilkesiyle yola çıkılmalıdır.

Atatürk İnkılap ve İlkeleri, Atatürk Milliyetçiliği Açısından Çocuk Kitapları

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları (Ek-1) Madde 1' den de anlaşılacağı gibi bütün eğitim ve öğretim hayatımızda da benimsememiz gereken Atatürk inkılap ve İlkelerini çocuk hikâye kitaplarında da doğru işlemek gerekmektedir. Erken yaşta edinilen değerlerin çocukların tüm yaşamında etkili olacağı hemen herkes tarafından bilinmektedir. Günümüzde bunun art niyetli kişiler tarafından yanlış kullanımına, hatta çocuk kitaplarıyla çocukların zihinlerini etkilemeye çalıştıklarına rastlamaktayız. Öncelikle bunun bir suç unsuru olduğunu belirtmekle beraber küçük yaştaki çocukların kesinlikle bu tür kişilerden korunmaya da ihtiyaçları vardır. Bu konuda ebeveynlere de, yazar ve çizerlere, eğitimcilere, medya kuruluşlarına düşen görev kadar büyük bir görev düşmektedir. Çocuklara alınan, okutulan kitapların titizlikle seçilmesi gerekmektedir.

Okutulan kitapların içeriği kadar görsellerinin de etkili olduğunu varsayarsak, bilinçli veya bilinçsiz olarak görsellerde kullanılacak renklere, objelere, simgelere özellikle dikkat edilmelidir. Örneğin bazı dizilerde, sürekli olarak kötü karakterlerin arkasına Atatürk portresi konup, iyi ve mazlum karakterlerin arkasına Arapça yazılar konması çocukların da ötesinde yetişkinlerin dahi bilinçaltına istemsiz mesajlar ilettiği bilinen bir gerçektir. Tıpkı bu örnekteki gibi yazarlar kadar çizerler ve tasarımcılar da her ayrıntıyı dikkate alarak konuyu işlemezlerse, yanlış mesajlar iletilmesi muhtemeldir. Örneğin tesadüfen yan yana duran üç saksının renkleri sarı, kırmızı ve yeşil renkte kullanılmışsa bu renkler biz farkında bile olmadan pkk terör örgütünün renklerini çağrıştırıyor olabilir. Dolayısıyla Atatürk ilke ve inkılapları kitaplarda her türlü detaylar çerçevesinde dikkatlice işlenmelidir denebilir.

Okul Öncesi Eğitimin Temel Amaç Ve İlkeleri Bakımından Çocuk Kitapları

Okul öncesi eğitimin temel amaç ve ilkeleri Ek-2,3 'de verilmiştir.

Okul öncesi dönem, yaşamın temelidir. Bu dönemde öğrenme hızı çok yüksektir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır; ancak her çocuğun kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır. Bu anlamda okul öncesi eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu temel ilkelerden bazılarına göre; Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duygu ve davranışları geliştirilmelidir. Eğitim, çocuğun kendine saygı ve güven duymasını sağlamalı; ona öz denetim kazandırmalıdır. Okul öncesi

eğitim temel amaç ve ilkeleri bağlamında görsel unsurlara dikkat edilmesi pedagojik açıdan yararlıdır denebilir.

Bu yaş basamağına göre çocuğun becerileri, iletişim kurma isteği, duyguları ifade etmesi gibi ihtiyaçları vardır. Ve görseller yoluyla bu gereksinimler desteklenmeli, çocuğu doğruya teşvik etmelidir. Örneğin; metine göre, çocuğun öğretmenine bir ihtiyacını söylemesi gereken bir sahne tasvir edilirken, çocuğu güler yüzle veya korkak bakışlarla çizme tercihi ressama bırakılır. Korkak bakışlar veya ürkek bir duruş içerisinde olan çocuk doğru davranışı söylediğinde öğretmeninden gelecek tepkilerden korkulması gerektiği alt mesajını içerir. Oysaki paylaşımı destekleyecek nitelikte bir çizimde, çocuğun güler yüzlü ve girişken bir duruş, tavır içinde olması bu amaç ve ilkeler bağlamında istenilen etkiyi bırakmaya yarayabilir.

Bu yüzden, Okul Öncesi Eğitimin Temel Amaç ve ilkelerinin, yazarlar tarafından olduğu kadar, çizim tarafından da bilinmesi, desteklenmesi gerekmektedir denebilir.

Tarihte Çocuk Kitapları

Görsel iletişim aslında neredeyse insanlığın var oluşu kadar eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Günümüzden milyonlarca yıl önce ilk insanların iletişim amaçlı mağara duvarlarına yaptığı resimler günümüzde dahi bize geçmişimize dair birçok ipucu aktarmaktadır.

El işçiliği günümüzden 2 milyon yıl önce Afrika'da başladı. İlk insanlar çakıl taşlarını bileyerek çevrelerinde söz sahibi olmaya başladılar. İlk sanat yapıtlarına "Homo Habilis" olarak tanımlanan insan türü tarafından üretildi. "Homo Erectus"lar yaklaşık 1 milyon yıl önce Afrika'da, 500.000 yıl önce ise Asya ve Avrupa'da taşları tabaka tabaka yontarak işe yarar hale getirdiler (Becer, 2019, s.83).

Görseller aracılığı ile iletişim ihtiyacı insanları harflere yönlendirdiği söylenebilir. Sözlü hikâyeler zamanla yerini yazılı hale bırakmıştır. Ve Kuşkusuz matbaanın icadı(1430), kitap tarihi açısından köklü başlangıçların yaşanmasını sağlamıştır.

Batıda Çocuk Kitapları

Dünyada çocuk edebiyatının anlatılan masallar ve ninnilerle başladığı söylenebilir. Basılı kaynaklar olmadan hikâyeler; dilden dile taşınarak nesiller boyu kendi kültürel özelliklerini aktarmaktadır, ancak kalıcılık sağlayamamaktadır. Hikâyelerin çoğu zaman yetişkinler için olduğu bilinmekle birlikte çocukların hikâyeleri dinleyip ve kendine uygun dersler çıkararak harmanladığı söylenebilir. O dönemlerde toplum ve kabilelerin hikâye

anlatıcılarının, halk ozanlarının bu hikâyeleri derleyip nesilden nesille aktardıkları bilinmektedir.

Aydınlanma çağı olarak bilinen Matbaanın icadını farklı yorumlar bulunmasına rağmen Alman asıllı Gutenberg'in yaptığı bilinmektedir. Temelleri 15. Yüzyıla (1440) dayanan matbaanın icadı ile günümüz kitaplarının temelini attığımız söylenebilir.

Akbaş (2012)' e göre, hikâye ve resimli kitapların başlangıcında ise; 15. Yüzyılda ilk defa İngiliz matbaacı Caxton'un büyükler için cep masalları yazdığı bilinmektedir. Bu cep masallarının yanı sıra özellikle üst kesime hitap eden boynuz ve bakır levhalardan yapılmış "Hornbook" adı verilen ilkel öğrenim kitaplarının varlığı bilinmektedir.

16. yüzyıldan sonra basılı kâğıtlardan oluşan kitap halini aldığı bilinen çocuk kitapları zaman içinde teknolojinin gelişimi ile yaygınlaşmıştır. Altın çağlarını 17- ve 18. Yüzyıllara dayandıran çocuk kitapları konularını genellikle o dönemin kültürel, siyasi ve dini anlayışlarından seçmektedirler.

Akbaş (2012)'e göre; 1697 yılında halk ağzında dolaşan masalları toplayıp kısaltarak çocuklar için basılı hale getiren Charles Pearault çocuk kitaplarının babası olarak anılmaktadır. "Parmak Çocuk", "Kırmızı Başlıklı Kız", "Mavi Sakal", "Çizmeli Kedi", "Kül Kedisi", Uyuyan Güzel" gibi birçok bilindik masal, basılı olarak karşımıza ilk defa 14. Lui döneminde C. Pearault sayesinde çıkmaktadır. Bu sayede dünyada ilk defa Fransız çocuklarının bu dönemde kendilerine ait kitaplarının olduğu tahmin edilmektedir. Fransa'daki çocuk hikâye kitabı gelişmelerini takiben; İngilterede aşırı dinci bir akım olarak bilinen Quakerizm, 18. Yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. Çocukların son derece sıkı bir disiplin ile yetişmesini savunan bu akımda; çocuklar için İncil'den hikâyeler anlatıldığı bilinmektedir. Bu tür hikâyelerin sonu hep ölümle bittiğinden dolayı bolca karamsarlık ve dindarlık aşıladığı söylenebilir.

Çocuk kitaplarındaki gelişme 19. Yüzyıla kadar yavaş olduğu bilinmekle birlikte bu yüzyılda çocuk kitaplarının konuları genişletilmiştir. Stevenson'un "Define adası" adlı neşe ve yaşama sevinci getiren macera kitabı buna örnek gösterilebilir. 20. Yüzyılın başlamasına yakın basılan Carroll'un "Alice Harikalar Diyarında" ve Swell'in "Siyah inci" gibi kitapları hayvan hikâyelerine örnek gösterilebilir. Ve bu dönemden sonra çocuk hikâye kitapları gerek basım, gerek malzeme, gerekse içerik yönünden her geçen gün kendini geliştirerek günümüze ulaştığı söylenebilir.

Becer (2019)'e göre Günümüzde dahi grafik tasarım üzerine bildiğimiz ve uyguladığımız birçok tekniğin, temellerini 1919 yıllarında attığı bilinen Bauhaus okullarının eğitim ve öğretim deneyimine dayanmaktadır. Gün geçtikçe gelişen çağın tüm gereksinimleri ve endüstriyi bir arada düşünen Bauhaus dönemi en çok da güzel sanatlar ile endüstriyi bir araya getirmeye çalışmıştır. Politik olarak sol bir görüşü benimseyen bu dönemde; tasarımsal olarak da yalınlık ve keskinlik ön plandadır. Bu üsluba göre simetriye ve açıklığa dayanan bir bakış açısını yansıtmak için çalışma alanlarının karelere bölündüğü gözlemlenmektedir.(s.63) Yeni sanatsal girişimlerin endüstri ile harmanlandığı bu dönemde tasarımsal açıdan çocuk kitaplarının gelişimini göz ardı etmemek gerekir.

Gelişen teknoloji ile birlikte 19. Yüzyılın sonlarına doğru bolca yol katleden sanat endüstrisinde; reklam firmalarının ve yeteri saygınlığa erişemeyen metin yazarları ile ressamların varlığından söz edilmektedir. Becer (2019)'e göre; metin yazarları hazırladığı çalışmada neyin nereye yerleştirileceğine dair kabaca yol gösteren bir kroki hazırlayarak bu taslağı üretim teknolojisine hâkim, yazı karakterlerini ve tasarım ilkelerini bilen bir ressama iletmektedir. Henüz tasarım ve tasarımcı kavramı oluşmadığından, bu dönemlerde yaptığı çalışmaların genellikle kopyalamaya dayandığı iddia edilen ressamların, zamanla sorumluluklarının arttığı bilinmektedir. Böylelikle birkaç yardımcı ile çalışmaya başlayan ressamların ilk kez Sanat Yönetmenliği kavramını ortaya çıkardıkları bilinmektedir. İlk sanat yönetmenlerinin yaptığı iş ağırlıklı olarak birkaç ressamın tasarımlarından birer seçki oluşturarak çıkan eseri metin ile birleştirip birer bordür ekleyerek tasarımı tamamlamaktır. 1921'de düzenlenen New York Sanat Yönetmenleri Kulübünün ilk sergi kataloğunda resimleri çizip, boyayan tüm sanatçıların isimlerinin olmasına karşın bu resimleri seçen düzenleyen, çalışmayı tasarlayan sanat yönetmenlerinden hiç söz edilmemektedir. Hiçbir Sanat Yönetmeninin, 1934 yılına kadar bu sergilerde verilen ödüllere aday olarak dahi gösterilmemiştir. Günümüzde ise basılan kitaplar, kataloglar dergi ve yıllıklarda tasarımda emeği geçen fotoğrafçı, grafiker, metin yazarı, editör, illüstratör olarak hemen hemen her birimden isimlere rastlamak mümkün. Değişik uzmanlık alanlarına ödüller konmaktadır. Görselleştirme ise bir tasarımın en önemli yaratıcı evresidir denmektedir (s.75).

Türkiye’de Çocuk Kitapları

Cumhuriyet Öncesi Çocuk Kitapları

Türk’den aktaran Küçük, (2019, s.68)’e göre Türklerin çok eski devirlerden beri okuyup yazdıkları geride bıraktıkları tarihi eserlerden anlaşılmaktadır. Geniş bir coğrafi alana yayıldığı gözlemlenen Türklerin, çok farklı alfabeler ile Türkçeyi yazıya geçirmişlerdir. Sanılanın aksine geniş coğrafyaya yayılmasından ötürü göçebe bir yaşam tarzını benimsemekten ziyade aksine belirli kültürel değerleri, alfabesi ve yazılı edebiyatı vardır. Geride bıraktıkları yazılardan anlaşıldığı üzere çok eski zamanlardan beri bu toplumun muhakkak bir yazı dili ve yazılı edebiyatı var olduğu bilinmektedir.

Sözlü edebiyat açısından oldukça gelişmiş bir ülkeyiz ve yazılı edebiyatımız da bu sayede gelişmektedir. Yazılı edebiyata ise geçişimiz ise geçişimiz kolay olmamıştır. Matbaanın Osmanlıya oldukça geç gelişi bu süreci uzatmış ve geldikten sonra ise aktif olarak kullanılmayışı yazılı edebiyatın gelişimi konusunda da gecikmelere sebebiyet vermiştir (Küçük, S.13). Günümüzde ise gelişen teknolojiler ile dünyadaki gelişmeleri hızlı takip etmek ve burada uygulamak, geliştirmek çok daha kolay. Örneğin dijital çizimlere geçişimiz çok daha kısa sürelerde gerçekleşmiştir.

Atmaca (2006)’ya göre eğitim tarihimizdeki resimli ilk Türkçe alfabe ve okuma kitabı Hafız Refi’nin hazırladığı önce resimsiz, 1874’te resimli olarak, Resimli Elifbâ-yı Osmanî adlı kitaptır. Kitapta 31 adet gravür biçiminde yapılmış hayvan resmi vardır.

Çocuk kitaplarımızın tarihi Osmanlı İmparatorluğu’nun 18. yüzyılın başlarına kadar uzanır. İlk örnekler genellikle çocuklara nasıl davranmaları gerektiğini öğretene, terbiye edici, ders verici ve çoğu şiir biçiminde kaleme alınmış eserlerdir. Nabi’nin oğluna öğüt vermek için yazdığı ve 1702’de yayımlanan “Hayriye” ve Vehbi’nin 1791’de yazdığı “Lütfiye” gibi.

19. yüzyılda ise “Gülliver’in gezileri gibi Jules Verne’nin romanları gibi dünya çocuk edebiyatının belli başlı örneklerinin dilimize çevrilerek yayımlandığı görülür. Gene bu yüzyılın sonlarında yayımlanan ve basım tarihi kesin olarak bilinmeyen fakat uzmanlar tarafından 1876 olarak belirlenen “Billur Köşk” ise Türkçe olarak derlenen ilk masal kitabıdır (Gönen 2015, s.15).

Batıda olduğu gibi Türk tarihinde de Tanzimat’ın ilanına denk gelen dönemlerde çocuk kitaplarına ilginin artmış ve bu konuda büyük gelişmeler sağlanmıştır. Şinasi, Ahmet paşa, Recaizade Ekrem, Muallim Naci, gibi dönemin ünlü kalemleri çocuklar için de yazmaya başlamış olduğu ve dillerinde günlük konuşma diline yakın sade bir tutum izledikleri bilinmektedir.

Tahmin edildiği üzere batıdaki gibi Türk tarihinde de çokça; destan, masal, bilmece, tekerleme gibi sözlü edebiyattan yararlanılmıştır. Tanzimat (1839-1876) döneminde artan gelişmelerle birlikte bu eserlere Nasrettin hoca fıkralarının ve “Karagöz ve Meddah” biçimlerinin de eklenmeye başlandığı söylenebilir.

Kesin olmayan bilgilere göre Ahmet Mithat’ın (1871) “Hacce-i Evvel” ve “Kıssadan Hisse” adlı çocuk kitaplarının Türk tarihindeki ilk çocuk hikâye kitabı olduğu düşünülmektedir. Genel anlamda Türk tarihinde çocuk edebiyatı alanında ilk eserleri Ahmet Mithat, Recaizade Ekrem ve Şinasi tarafından çevrilen ve yazılan kısa şiir ve hayvan hikâyeleri olduğu söylenebilir.

20. yüzyılın başlarında ise çocuklar için şiir ve öykü yazarlarının sayısının artmaya başladığı görülür. Tevfik Fikret’in yazdığı “Ağustos Böceği ve Karınca” ile “Şermin Çocuk Şiirleri”, İbrahim Aleaddin Gövsa’nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve’nin “Çocuklara Neşideler” adlı eseri bunlara örnektir (Engin’den aktaran, Gönen, 2015, s.15).

Cumhuriyet Dönemi Çocuk Kitapları

Cumhuriyetin ilanından sonra gelen harf devrimi (1928) Türk edebiyat tarihinde bir milat sayılabilir. Birçok edebiyat ürünü yeni harfler kullanılarak yeniden basılmıştır. Bu dönem çocuk edebiyatı yazarlarına Reşat Nuri Gültekin, Ragıp Çalapala, Mahmut Yesari, Peyami Safa gibi değerli yazarlar sayılabilmekle beraber bunlara ek olarak genç girişimci yazarlara da yer verilmeye başlanmıştır.

Bazı yazarlarımızın ise 1940 yıllarından itibaren masallarımızı, öykü ve destanlarımızı yeniden derleyerek bastığı görülmektedir (Eflatun C. Güneyin yeniden kaleme aldığı Dede Korkut masalları gibi). Genç nesillere okuma kültürünün, zevkinin aşılmasında önemli yere sahip olan bu kitaplara; 1948-49 yıllarında tanınmış şairimiz Orhan Veli Kanık’ın şiir dilinde uyarladığı La Fontaine Masalları ile Nasreddin hoca hikâyeleri örnek gösterilebilir (Gönen, 2015, s.20).

Bu alandaki gelişmeler 1950’lerden sonra da büyük bir hız kazanmış, kitaplarda ağırlıklı olarak fakirlik, zenginlik, kurtuluş savaşı ve mücadelesi, Cumhuriyetin önemi gibi konular işlendiği bilinmektedir. 1960’lardan sonra gelişen teknoloji ile çıkan kitapların ve resimlerin özellikleri gün geçtikçe artarak, hız kazanarak ve zenginleşerek bu günlere uzanmıştır. Yine de matbaanın olduğu kadar Cumhuriyetin alfabe devriminin önemini de altını çizmek gerekir. Elbette başlarda okur-yazar sayısını arttırmak amaçtı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün de okuma kültürü açısından oldukça gelişmiş olduğunu söylemek mümkün. Okuduğu yüzlerce ve hatta binlerce kitap olduğu bilinmektedir. Okuduğu kitaplardan sadece altını çizerek ayırdığı kısımlardan 9 büyük cilt kitap oluşmaktadır (Küçük, 2019, s.28). Atatürk'ün kitaplığının bir kısmını anıtkabir müzesinde görmem mümkündür. Ayrıca Atatürk'ün kendi zamanına ait karikatürlerin birçoğunu gördüğü, olumsuz dahi olsa mizahi değer taşıdığı için bunlardan kitap oluşturulması konusunu desteklediği bilinmektedir. “Karikatürler ile Atatürk” başlıkları altında birkaç kitap bulunmakta ve buna örnek gösterilmektedir.

Demir'den aktaran Küçük, (2019, s.56)'e göre “Cumhuriyetin alfabe devrimini yaparken hedeflediği şeylerden biri buydu esasında. Okuryazar olmakla okuma-yazma bilmeyi eşitledi. Okuma yazma öğretirsem onları okuryazar da yaparım zannetti, yanıldı.”

Kimi zaman olumsuz eleştirilere maruz kalmakla beraber günümüzde çocuk edebiyatının geldiği noktada büyük değişimler geçirdiğini gözlemlemekteyiz. Gelişen teknoloji ile değişen estetik algısı buna her geçen gün yeni basamaklar kazandıracaktır. Bu açıdan gelişime açık ve duyarlı toplumlar yetiştirmek bireysel anlamda ailede, okulda başlar ancak geniş anlamda devlete büyük sorumluluklar düşmektedir.

Yayınevleri Ve Yayınlama Süreçlerine Eleştirel Bir Bakış

Özdemir'den aktaran Küçük, (2019, s.125)'e göre toplumumuz okuma kültürü açısından çoğu zaman eleştirilere maruz kalsa dahi bunun aksine ülkemizde kitaba ilginin çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Toplumumuzun kitap seçme, araştırma, satın alma oranı zannedildiğinden çok daha yüksektir. Yayınevlerinin, aydınların, sanatçıların, yazar, editör ve bu sektördeki herkesin kitabın niteliğinin, okuma kültürünün artması açısından uygun ortamların sağlanmasını sağlaması, eleştirmesi, gelişimine dair fikir ve önerilerde bulunması gerekmektedir. Ve tabi sadece konuşulmasının aksine bir miktar da eyleme ihtiyaç vardır.

Özdemir'den aktaran Küçük, (2019, s.123)'e göre “Bir ülkede ne kadar çok kitap satın alınıyorsa o kadar çok kitap okunuyor ve dolayısıyla ülkenin milli kültürü gelişmiştir diye düşünmek yanlış değildir. Fakat milli kültürün gelişim düzeyi kaliteli içerik üretilmesiyle yani yeni ve kaliteli kitap yazılmasıyla doğrudan ilişkilidir.”

Artan okuma kültürüne ek olarak 2016'dan 2017'ye en çok artışın olduğu alanın çocuk edebiyatı olduğu bilinmektedir. Bunlara ek olarak; Kocatürk'ten aktaran Küçük, (2019,

s.161)’e göre “ . 2016 yılının kasım ayının sonuna kadar, yirmi sekiz milyon beş yüz kırk iki adet çocuk kitabı basılmış, Bu yıl kasım ayı rakamlarını söylüyorum otuz altı milyon. %36’lık en büyük artış olduğu alandır.”

Çocuk edebiyatı gelişen teknoloji ile çok farklı boyutlara ulaşmıştır. Artık bir çocuğun yaş basamağına hitaben abc, kavram, bez kitaplar gibi şekilsel birçok kitaba ulaşımın artık çok daha kolay olduğu bilinmektedir. Bu süreçte yayınevlerinin rolü elbette bir hayli çoktur. Ülkemizde ise son zamanlarda okuyucuların ilgisinden memnun bir sektör mevcut olduğu gözlemlenmektedir.

Çocuk edebiyatı her geçen gün büyük bir hızla gelişmekle beraber yabancı yayınların satışının bize oranla daha artmasının da altını çizmek gerekir. Gerek malzeme, sayfa ve cilt kalitesi açısından, gerek görsel tasarım açısından gerek se dil üslup hikâye niteliği açısından kaliteli ve farklı örneklerle rastlamaktayız. Ülkemizde ise ticari kaygılar ile üretilen kalitesiz ve denetimsiz kitapların sayısı da bir hayli fazla.

Özdemir’den aktaran Küçük, (2019, s.124)’e göre; “Kitabın gücünü belirleyen bir diğer faktör, fikri sermayenin anlatılmasındaki başarıdır. Bu aşamada kitap yayıncının, editörün, redaktörün ve tasarımcısının katkılarıyla iyice geliştirilir ve topluma en son haliyle sunulur.

“Topluma fayda” anlayışı ile yazarın kafasında oluşmaya başlayan ve matbaadan hemen sonra kitapevlerinde okuyucularla buluşan bu sürecin önemli bir bölümünü yayınevlerindeki birimler oluşturmaktadır.

Öncelikli olarak yazar tasarladığı, genel başlıklarını metinlerini belirlediği kitap hakkında bir taslak oluşturmaktadır. Bu taslakta kitabın genel içyapısı ve biçimi hakkında ipuçları barındırmaktadır. Kitap genel anlamda ya yazarın belirli bir fikri üzerinden yoğunlaşarak ilerler ya da bazı kitapların derlemesi niteliğinde oluşabilmektedir. İlk olarak başlık ve bölümleri belirleyerek başlayan yazarlar, kitabın en ileri halinde dahi kafasındakileri tam anlamıyla okuyucuya yansıtamadıklarını ileri sürmektedirler. Bu süreci teknolojik, psikolojik ve ekonomik birçok koşul etkilemektedir. Yazarın zihnindekileri yansıtmada ve teknolojik zorluklar noktasında tasarımcı devreye girmektedir. Kitap tasarımcısı; yazar yayınevi ve okuyucu arasındaki bir köprü görevi üstlenmektedir. Tasarımcının ortaya koyduğu ürün, seçilen yazı karakterlerinden, ikonlara kapaktan, iç sayfa tasarımlarına, illüstrasyonlara kadar üzerinde düşünülmüş olmalıdır. Yayınevini ve Yazarı karakter, albeni, dönem, şekil, mekân, yazı, sütun hatta içerdiği bütün ikincil mesajlar konusunda da

ikna etmesi gereken bu tasarımcıların geniş bir bilgi birikimine ve duyarlılığa sahip olması gerekmektedir (Becer, 2019, s.239).

Yayınevinde ihtiyaca yönelik olarak oluşmuş olan ve süregelen birçok birim vardır. Örneğin matbaa, grafik tasarımcı, ressam, psikolog ve hatta editör. Geçtiğimiz yıllarda adından sanat yönetmeni olarak bahsedilen bu görev, yazar ve yayınevi arasındaki boşlukları kapatmak için, çizerler ve grafikerlerin tasarımları arasından birer seçki oluşturarak doğru köprüleri kurma ihtiyacından doğmaktadır.

Eski zamanlarda sadece yazarların adına sıklıkla rastlanıyorken günümüzde editör, ressam, tasarımcı gibi kitapta emeği geçen kişilerin isimlerinin de yer aldığını görmekteyiz. Çizerler kapakta adının yazmasını istemekte, bunun sebebi onun port folyosu niteliğinde olması ve onun kişisel mesleki deneyim ve tecrübelerinin bir ürünü olmasından kaynaklanıyor. Kendi isminin özellikle kapak sayfalarında yazılacağını bilen yazar, editör, çizer, çevirmenler kitabı sahiplenerek daha özel ürünler ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar (Küçük, 2019, s.148).

Bu bağlamlarda incelendiği zaman bir kitap sadece bir yazara aittir olgusu artık günümüzde reddedilmektedir. Aksine özellikle küçük yaş basamağındaki kitaplarda, yazılardan çok görsellerin ön plana çıkması kitabı en albenili kılan şeylerden birdir. Elbette malzeme, hikâye, bilimsellik, yeterlilik önemlidir ancak o yaş bir çocuğun ilk bakacağı şeyin görseller olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de bir editöryal süzgeç, filtre yen yeni gelişmeye başladı. Bu alana henüz girdiğim otuz yıl önce, çocuk kitapları alanında iyi eğitim almış editör pek yoktu. Şimdi hepsi, bütün yayınevlerinde neredeyse editörler yükseköğrenim görmüş, bir veya iki dil bilen, dünyaya açık ve dünyadaki çeşitli fuarları bilen, gezen tozan, görgüsünü, bilgisini artıran donanımlı, genç bir editör nesil var. Bunlar, çocuk edebiyatı coğrafyasını değiştirdiler ve çok değiştirecekler. Öyle bir durum var ama hala yerli kitapların Türkiye içinde yazılmış ve çizilmiş kitapların seçim filtreleri henüz çok ince delikli değil. Kaba saba şeyler de geçiyor içinden ne yazık ki onlarda önümüze düşüyor ve tartışıyoruz günlerce. Dolayısıyla bu bir süreç (Erdoğan’dan aktaran Küçük, 2019, s.141).

Günümüzde örnek teşkil edecek nitelikte sınırlı sayıda da olsa güzel yayınevlerimiz mevcut. Ancak bunun yanı sıra, piyasaya yeni çıkmış, maddi olanakları kısıtlı, eğitimden ziyade ticari kaygılar ile kısa yoldan kazanç sağlamaya çalışan yayıncılar da sıklıkla eleştirilere maruz kalmaktadır.

Bayramoğlu’ndan aktaran Küçük, (2019, s.82)’e göre; “Günümüzde çok kavgalı, dövüşlü ve kaba bir dil kullanılıyor. Onun dışında suhuletli bir dile, anlatıma, güzel bir bakış açısına, kırıp dökmeyen, çözüm arayışına yönelik bir yol gösterici, seçenekleri de göz önüne koyan yazarlarla, entelektüel analistlere sizin gibi çok ihtiyacı var ülkenin.”

Bu bağlamda örnek teşkil edebilecek kitaplar korunmalı, bu yayınevleri desteklenmelidir denebilir.

Özdemir'den aktaran Küçük, (2019, s.126)'e göre; "Kitap kültür ürünüdür. Kültür olduğu için kitap korunmalı ve desteklenmelidir. Kitabı kamuya sunan kitapevleri de korunmalı ve destekleme doğal olarak, okuyan ve düşünen/yazan insanların da korunması ve desteklenmesi anlamına gelir."

Teknolojinin olanakları ile dijital bir dünyaya geçtiğimiz doğru. Dijital kitapların dahi arttığı günümüzde kitapların yerini alamayacağına dair görüşler mevcut.

Erdoğan'dan aktaran Küçük, (2019, s.132)'e göre; "Umberto Eco'nun dediği gibi, kaşık hala kaşık ve hala kullanılıyor ve kaşık hiçbir zaman yok olmayacak aslında. Yani kitaptan kurtulamazsınız diyor. Ne mutlu ki kurtulamayacağız kitaptan." Elbette biçimsel olarak farklılıklar beklenmektedir ancak; mağara duvarlarına, papirüs kağıdına, hornbook adı verilen ahşap tabletlere yazılan yazılardan ve yapılan çizimlerden hemen hemen hiçbir farkının olmadığına dikkat çekilmektedir. Şekil, biçim değişse dahi insanların okuma ve görsel yollar ile iletişim kurma çabaları aslında birer ihtiyaçtır ve değişmeyeceği öngörülmektedir.

Farklı ülkelerde görsel iletişim tasarımına çok önem verilmektedir. Gelişmiş olan bu çağa ayak uyduran eğitilmiş çizer, sanatçılar gün geçtikçe artmaktadır elbette sektörün ihtiyacına göre. Ancak ülkemizde illüstrasyon alanında özellikle üniversitelerde açılan bölümler olarak büyük bir açık gözlemlenmektedir. Grafik tasarımcı çizim yapamazken, ressamlar ise grafik tasarım programlarına hâkim değiller. Kısaca illüstrasyon gelecek yüzyılın mesleklerinden sayılabilecek potansiyele sahipse de ülkemizde bu alana dair çok az eğitim veren kol olduğu söylenebilir.

Erdoğan'dan aktaran Küçük, (2019, s.134)'e göre; "Çizgi roman en saygın sanat alanlarından biri ama bunun henüz Türkiye'de farkına varılmadı ne yazık ki." Kocatürk'ten aktaran Küçük, (2019, s.161)'e göre ise; "Kore'nin satışlarının % 30' u çizgi roman tekniği ile yazılan, ister bilim kitabı olsun ister hikayeler olsun dijital kaymış yayınlar ve insanlar cep telefonları ile entegre okuyorlar bunu." Uzak doğuda ve birçok ülkede dijital dünyaya insanlar çoktan entegre olmakla birlikte görsel tasarıma da ayrı bir değer verilmektedir.

"Kitap her zaman olacak. Bazı zincir okullar çocuklara tablet verdiler ve bizlerden e-kitap talep ettiler. Bu kitabı e-kitaba yükleyelim, sizden kitap alacağımıza bunu alalım, çocuklar tablettan okusun diye. Hayır, öyle olmadı e-kitap satıldı ama çocuklar ve veliler yine gidip kitapçılarından kitap almaya devam ettiler tablete yüklü kitabı alıp orijinalini okumayı tercih

ettiler. Evet, gittikçe e-kitap tirajı artacaktır ama önümüzdeki yirmi yılda en azından, normal kitabı geçeceğini zannetmiyorum.” (Altay’dan aktaran Küçük, 2019, s.150).

Dijital teknolojinin bu kadar yaygınlaştığı günümüzde dijital kitaplar ve kitaplarda yer alan dinleme izleme metinlerinin arttığını söylemek mümkün. Kolay ulaşılabilirlik açısından fayda sağlayan bu kitapların ise orijinal kitap formatı ile kıyaslandığında ortaya pek de korkulacak sonuçlar çıkmamaktadır. Dijital kitaplar belli oradan kullanılmakta ancak orijinal kitabın yerini tutabilmesi pek de beklenmemektedir.

Altay’dan aktaran Küçük, (2019, s.147)’e göre; “Çocuk yayıncılığında bir açık fark ettim. Çok fazla şey yapılmıyor. Ne yapılıyor? Belli başlı yazarlarla, ressamlarla çalışılıyor ve belli başlı yazarların belli başlı klasikleşmiş kitapları yayınlanıyor.” Kimi aydınlara göre bu yayınevi seçimi olması gereken olarak görülse de kimi aydınlara göre tüm yayınevlerinin kaliteli ve nitelikli kitaplar ortaya çıkarması beklenmektedir.

Kocatürk’ten aktaran Küçük, (2019, s.161)’e göre; “Artık anneler, babalar, öğretmenler ve okurlar seçebiliyor; temasından tutun da, kurgusuna kadar iyi yazarlarımız var onları seçebiliyor olmaları önemli. Burada bir başka şey daha var yayıncılık da evrim geçiriyor.” (Küçük, K., 2019, s.161).

Kitap seçerken belli başlı yayınevlerinin kitaplarına yönelmeli. Araştırsınlar, bu bir liralık kitapları veya telifini ödemeyenleri işini özenle yapmayanları, tercih etmemeliler. Mesela kimi amatör yayınevleri çizimleri internetten alıyor. Bizim bir kitabımız başka bir yayınevinden bize geçti. İnanın süt şişesi yerine limonata şişesi koymuş, internette o anda şişe demiş onu bulmuş, koymuş. E tabii ki o kitabı üç liraya beş liraya satar. Çünkü emek yok, editör yok, çalışma yok, düzen yok, ressama ödenen para yok. Dolayısıyla özensiz yayınevlerini elemek gerektiğini düşünüyorum (Altay’dan aktaran Küçük, 2019, s.151).

Ticari kaygılar ile zaman ve maliyetten kaçarak üstünkörü hazırlanmış yalan yanlış kitaplar çocuklar için ilerleyen yaşlarda istenmeyen davranışlara sebebiyet vermektedir. Bu davranışın kitabı okuduğu anda ortaya çıkacağını düşünmek yanlış olabilir. Bu bir süreç işidir. Bilinçaltına işlenen mesaj ilerleyen yaşlarda kendini gösterebilmektedir. Bu mesajın ise illaki sözel olmasına gerek yoktur. Görsellerde dahi yetişkinler ve hazırlayanlarca dahi gözden kaçan bir ayrıntı çocukların bilincine yerleşebilmektedir. Örneğin kitaplarda sıkça karşılaştığımız kadınlara ve erkeklere düşen meslek dağılımlarında kalıplaşmış bilgiler görselleştirilmiştir. Kadınlar ev işi, dikiş, öğretmenlik ve bazı sınırlı meslek dallarında resimlendirilirken, postacı, itfaiyeci, mühendis, şoför, polis ve daha birçok meslek dağılımında erkek karakterler tasarlanmaktadır. Elbette bu resimleri yapanlarda her daim art niyet aramak doğru olmaz. Bu bilgi birikimi ve hazırlayan kişinin de geçmişinde edindiği deneyim ve tecrübeler ile alakalıdır denebilir.

Çocuk edebiyatında tahmin ediyorum iki yüze yakın yayınevi var. Ben on beş tanesini nitelikli buluyorum. Çocuğum olsa o on beş yayınevinden kitap alırım. Çünkü herkesin yoğurt yiyişi farklı, herkesin edebiyata yaklaşımı farklı. Vahşet dolu kitaplar basabiliyorlar, silah, kan, ölüm, hayvana işkence... E şimdi hayvana işkenceyi anlatıyorum ama kitabın sonunda da hayvana işkencenin yanlış olduğunu söylüyorum. Hayır! Çocuğa hayvana işkenceyi öğretme, ne gerek var? Zaten çocuk zamanla bunu öğrenecek. Toplumsal yapıyla ve aile birikimiyle öğrenilebilecek bir şey. Çocuğa bunu hatırlatmak yanlış diye düşünüyorum (Altay'dan aktaran Küçük, 2019, s.151).

Çocuk kitaplarında sıklıkla karşımıza çıkan şiddet ve korku öğeleri bazı yazarlarca sonunda yanlış olduğu söylenilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Ancak o yaştaki çocukları pedagojik açıdan kısıtlı oranda bu öğelerle karşılaştırmalıyız. Bir yanlış aktarmadan önce o yanlışın yaş düzeyi açısından algılana bilirliliği dikkatlice ve mümkünse pedagoglar eşliğinde hesap edilmelidir.

Kitap tasarımı elbette sadece yazı ve resimden de ibaret değildir. Yazı alanı, sayfa tasarımı, boşluklar ve daha birçok tasarımsal eleman önceden dikkatlice hazırlanmış ve tasarlanmış olmalıdır.

Becer, (2019)'a göre; "Sayfa üzerindeki yazı alanı ve kenar boşlukları (marjlar) önceden kararlaştırılmış olmalıdır. Masaüstü yayıncılık teknolojisinin oldukça geliştiği günümüzde, kapak ve sayfa tasarımları bilgisayar ekranında hazırlanmaktadır. Ama bütün bilgisayar uygulamaları, tasarımcının yaratıcı görsel notlarını; yani taslaklarını temel almak durumundadır." (s.241).

Kitap okunmak için tasarlanır ancak bu okunmak kelimesi sadece yazı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda görsel okuryazarlık da bu tasarımların önemli bir parçasıdır. Kitap okuma elbette kolay, ayırt edici, akıcı ve hatasız okunabilmeyi gerektirmektedir. Tasarımcı bütün bu süreçleri birleştirici bir rol üstlenmektedir. Metin, başlıklar, boşluklar, tasarım, illüstrasyon, fotoğraflar ve daha birçok parçayı birleştirirken hepsinin uyumunu gözetmek durumundadır.

Fotoğraf ve illüstrasyon bir kitabın görsel unsurlarıdır. Kitap tasarımının en belirgin özelliği, görsel unsurların düzenleniş biçimidir. Fotoğraf ve illüstrasyonun birincil işlevi, metinde sözü edilen bir olguyu görselleştirmesidir. Boyut, biçim ya da üslup açısından yanlış seçilen bir görsel unsur, gramer ve imla hatalarıyla dolu bir cümleye benzetilebilir. Fotoğraf ve illüstrasyon öncelikle izleyicisini bilgilendirmelidir. Ama iyi seçilmiştir görsel unsur salt bilgi vermez; okuyucunun dikkatini çeker, kültür ve beğeni düzeyini yükseltir ve belleğinde yer edinir (Becer, 2019, s.244).

Çocuk Edebiyatında Yazarlara Düşen Roller

Çocuk edebiyatında elbette temel düşünce açısından en büyük görevler yazara düşmektedir. Yazar kitabın hazırlanışındaki her aşamaya hâkim olmalı ve yine en son

kontrolleri tamamlayarak son onayı kendisinin vermesi gerekmektedir. Her ne kadar günümüzde birçok yayınevinde eğitimli editörler bulunuyor dahi olsa kitaplar hakkındaki en doğru bilgiyi ortaya koyacak kişiler yazarlardır.

Bu noktada yazarların kitabın temelini attığını söylemek yanlış olmaz. Elbette yazarların bu bağlamda hitap ettiği kitlenin yaş basamağını doğru değerlendirmesi, kişisel doğrulardan ziyade toplumsal ve uzmanlar tarafından kabul edilmiş doğruları göz önünde bulundurması beklenmektedir.

Günümüzde bazı yazarlar çocuğa bazı acı ve zor konuları kitaplarında yer vererek anlatma, öğretme yoluna gitmektedirler. Hatta çocukların bunları yaşayarak görmeden önce kitaplarda öğrenmelerinin faydalı olacağı düşüncesini öne sürmektedirler. Yazarlar bu noktada kutuplaşmaya düşmektedirler. Ancak özellikle okul öncesi dönemde zor konuların işlenmesi için pedagoğlardan yardım alınarak, en doğru ve en hassas şekilde öğretilmesi gerekmekte ve muhakkak kitabın tamamının bu zor konuya özel olarak şekillenmesi gerekmektedir. Örneğin tuvalet eğitimi konusunda güçlük çeken çocuklar için özel bir kitap hazırlanması ve bunun pedagoğlar yardımıyla hazırlanması hoş olacaktır. Ancak bir hikâye içerisinde tuvalet korkusu olan bir çocuk ele alındığında; korkunun betimlenmesi görselleştirilmesi aşamasını da dikkate alırsak çocuğun aklında dahi yokken böyle bir problem, zihnine yerleştirmiş bulunabiliriz ister istemez.

Bir çocuk olarak, çocuğun dünyasını görerek, yaşayarak yetişkinlerin dünyasında yaşamayı da sorgulamalıyız. Acı duyuyor musunuz? Biz, çocuklarımız ölümü görmesinler, acıyı duymasınlar yalanı bilmesinler, aldatılmayı sahtekârlığı görmesinler diye pespembe bir dünya oluşturuyoruz onlara.

...Ondan sonra, en azından benim dünyamda öyleydi, ben çok güzel, iyilik dolu kitaplar okudum. “İnsanlar yalan söylemez, insanlar dürüsttür, kimse kimseyi aldatmaz, her zaman iyiler kazanır...”Gerçek dünyayla örtüşmeyen, pembe bir dünya. İlk yalanla ve aldatmayla karşılaştığım zamanki şoku hatırlıyorum. ”Böyle bir şey olamaz, muhakkak bir hata var !” demiştim. Yaşamın gerçekliğini çocuk öyküleri ne derece ve nasıl anlatmalı? Çocuğa kötüyü de göstermeli miyiz? Kötüyü ya da iyiyi göstermek yerine, çocuğu hayatın dışında düşünmemek gerekir. Hayatta ne kadar kötü varsa veya hayatta ne kadar iyi varsa o kadar. Yalan söylüyor ama bedelini ödemeyebiliyor. Kötülük yapıyor ama cezasını çekmiyor. Tertemiz çocuk dünyasına bunu nasıl izah ederiz? Bu gerçekten zor. Bir de çocuğa hitap edecek dili, anlatım yalınlığını yakalamanın görüldüğü kadar kolay olmadığını biliyoruz (Erdoğan’dan aktaran Küçük, 2019, s.136) .

Zor ve yanlış konuların tecrübelenmesi açısından çocuklara okul öncesi dönemde verilmesi çoğu yazarca doğru bulunmamaktadır. Zaten edimsel açıdan bir şekilde karşılaşılabilecek dahi olsa bir şekilde bu sürecin gecikmesi ve erkenden öğrenilmesi noktasında yazarlar ayrıışmaktadır. Ancak Milli eğitim bakanlığının çıkardığı ve talim terbiye süzgecinden geçen devlet desteği alan kitaplarda gözlemlendiği kadarıyla bu tür tecrübelerin erkenden verilmesi, görsel ve işitsel yöntemlerle öğretilmesi doğru bulunmamaktadır. Aksine doğru

ve yanlış tutum arasında bir kıyaslamaya gidildiğinde doğru örneklerin görselleştirilerek aktarılması noktasında hemfikir olan uzmanlar bulunmaktadır talim terbiyede. Bir yanlış illa ki tabiri caiz ise göze sokularak öğretildiğinde aslında o yanlış hiç bilmeyen birisine öğretmiş ve aşlamış da sayılmaktadır. Dolayısıyla yazarlar bu noktada oldukça hassas tutumlar sergilemeli ve muhakkak pedagoğlara danışmalıdır.

Son dönemde çocuk edebiyatı hani “Çocuk edebiyatı var mıdır? ” noktasından “çocuk kitabı patlaması” noktasına gelmiş durumda. Bu durum, ilgimiz o yöne döndüğünden değil, Türkiye’de satılan kitapların büyük bölümünün çocuk kitabı olması özellikle okul öncesi veya birinci sınıfa çocuğa yönelik olmasından dolayı. Çeviri ürün çok fazla, aslında onları da okuyoruz, çok hoş kitaplar ama öteden beri bilirsiniz ki, kendimiz yapalım, yazalım, kendi kültürümüz de eserlerimize yansın hevesimiz var.

...Bu gün çocuk edebiyatında bir bayram havası esiyor. Evet bayram havası yaşanıyor, neden çünkü tek tük kişilerin zurna çaldığı dönemden, bando-mızıka dönemine geçtik, her kez bir enstrüman çalıyor (Küçük, 2019, 140).

Son zamanlarda ülkemizde gelişen teknoloji ile birlikte değişen ve gelişen kitaplara ilginin oldukça yoğun olduğu bilinmektedir. Elbette buna yayınevlerinin gelişim süreçlerinin pozitif etkilerini de eklemek gerekmektedir. Altın çağını yaşadığı savunulan çocuk edebiyatında ülkemizde bolca çeviri kitap vardır. Elbette görseller de dolayısıyla yabancı kaynaklıdır. Üstelik malzeme seçimi konusu da elbette o kitap formatına ait olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla kaliteli üretilen ürünler her zaman tercih edilir. Yayınevleri herhangi yazar, ressam tasarımcı maliyeti olmadan bu çevirileri uygun malzemelerle basma yoluna gitmektedirler. Oysaki yerel kitapları tanımaya, kaliteli ürünler görmeye de ülkece ihtiyaç duymaktayız. Ülkemizde ise herkesin “bir enstrüman çalması,” pek te doğru bir tanım olmaz. Ancak alanında uzman, eğitilmiş yazar, çizer, tasarımcı, editör ve diğer birimlere ihtiyaç vardır. Herkesin “enstrüman” çalması gürültü kirliliğine yol açabilir.

Çocuk Edebiyatında Sanat Birimlerine Düşen Roller

“Sanat Birimi: Sanat birimi, sanat yönetmeninin denetiminde çalışan; tasarımcı, illüstratör, fotoğrafı ve dizgi operatörlerinden oluşur.” (Becer, 2019, s.227).

Bir kitabı oluşturmak aslında bir ekip işidir denebilir. Ve bu ekibin aynı dili konuşabiliyor olması çok önemlidir. Yazar, editör tasarımlarını doğru tespit ve ifade eder ise, sanat biriminin çıkardığı ürünler de o denli istenileni yansıtacaktır. Kullanılan bu bağda iletişim çok önemlidir. Örneğin; yazar tarafından doğru ve açık ifade edilmemiş bir resme ve yine yazar ve editörler tarafından bir düzeltme gelmesi kaçınılmazdır. Bu sorunsal sipariş üzerine yapılan bütün görsel tasarımlar için geçerlidir. Yazarın hayal ettiği ve sanatçının yansıttığı birbirinden farklıdır. Bu noktada yazar ve editörlerin tasarımlarını ressamla,

fotoğrafçıya, dizgiciye ve grafik tasarımcıya gerekirse örnekleri ile beraber çok iyi ifade etmesi ve geri kalanını sanatçının kalemine bırakması beklenir.

Sanat birimine dair yaşanacak kopukluklar yanlış sonuçlara sebebiyet vermektedir. Özellikle yayıncılık sektöründe başarılı çizerlere ulaşmak oldukça zordur. Bunun sebeplerinden bir tanesi az maliyet ile çok iş çıkartılmak istenmesi. Oysaki sanatsal deneyim, tecrübe o kadar da ucuza kazanılan bir yeti değildir. Aynı zamanda iletişimsizlik yolu ile gelen kopukluklar ressamı zorlamaktadır. Günümüzde maaşlı veya çizim başı ücret alan birçok ressam mevcuttur. Örneğin 100 TL karşılığı yapılan bir çizim, yazarlar tarafından doğru ifade edilmediği, doğru betimlenmediği takdirde yazarın kafasındaki çizimi sağlamayacak ve nihayetinde beğenilmeyecektir. Aynı ücrete tabi olarak yeniden düzenlenen ve tasarlanan resim bu aşamalara ucu açık bir şekilde birkaç defa maruz kalabilmektedir özellikle Meb kitap resimlemelerinde. Talim terbiye sürecine de dâhil olan bu çizimler birkaç defa düzeltmeye gönderilmektedir. Bu konuda ressamın deneyimli, pedagojiye hâkim olması elbette avantajdır. Ancak ressamın dışında da gelecek her türlü eleştiri, düzeltme, yorum ucu açık biçimde bu 100 TL'ye dâhildir. Dolayısıyla yetenekli ressamlar bu işi yapmak istememekte veya yurtdışı birtakım daha yüksek getirisi olan çalışmaları tercih etmektedirler. Bir sanat yetisi, eğitimi, tecrübesi kolay kazanılmamaktadır. Ülkemizde sanata ve sanatçıya daha çok ihtiyaç ve bu alana desteğe daha da çok ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ülkemizde birçok insanın bilinçaltında tasarım yapmanın bir maliyetinin olmadığı fikri yatıyor. “Bir resim yaratıyorsun ve karşılığında bir ücret alıyorsun.” Fikri o kadar da basit değildir aslında. Her şeyden önce geleneksel yöntemler ile hazırlanan bir resmin, kâğıdı kalemi, boya bile oldukça maliyetli iken; dijital olarak hazırlanan çalışmalar için özel bilgisayarlara ve çizim araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunların ötesinde sanat eğitimi zaten tüm yükseköğretim bölümleri arasında belki de en maliyetli alanların başında gelmektedir denebilir. En basiti; fotoğrafçı olabilmek için bir fotoğraf makinesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ne yazık ki tüm bunların bakımı ve gelişen teknolojiyi yakından takip etmenin maliyeti oldukça yüksektir. Bu bağlamda tasarımcıları maddi ve manevi olarak işten soğutmak veya işe teşvik etmek işverenlerin, yazarların, editörlerin elindedir denilebilir.

Becer (2019, s.227)'e göre “Sanat yönetmeni, ajansın yürüttüğü reklam çalışmalarında tasarım ve sanata dayalı çözümlerin tek sorumlusudur. İş alır, görev bölümü yapar, sanat birimindeki. Koordinasyonu sağlar ve yapılan çalışmaları denetler.”

Editörler ve sanat yönetmenleri tasarımcılar, yazarlar ve yayınevi arasındaki köprülerin kurulmasını sağlamaktadır. Bu anlamda doğru iletişimi kurmak konusunda onlara oldukça ihtiyaç vardır.

Çocuk Kitaplarında Aile ve Öğretmenlere Düşen Roller

Şirin'den aktaran Küçük, (2019, s.245)'e göre; Okuma kültürü denildiğinde dolaylı olarak çocuk kitapları ile ilişkili bir alandan söz etmekteyiz aslında. Okuma kültürünün somut adımlarını okul öncesi çocukluk döneminden başlayarak çocukluk evresinin sonuna kadar devam ettirmeliyiz. Okuma kültürü edindirme evde, ailede ve devamında okul öncesi kurumlarda devam etmekte ve bu konuda çocuğun ilgi ve eğilimlerine yönelik bir yol haritası izlenmelidir.

“Çocuğun kitaba olan ilgisi konuşmadan önce başlar. Yapılan bir gözden geçirme çalışması 0-3 yaş arasındaki çocuklara resimli kitap okuma deneyiminin yaşatılmasıyla bu çocukların dil gelişimlerinin hızlandığını vurgulamaktadır” (Fletcher ve Reese, 2005'den aktaran Tanju, 2010).

Dil ve kültürel gelişimin çok önemli olduğu okul öncesi dönem çocuklarına okuma yazma öğretmekten daha ziyade okuma kültürünü aşılama için ailelere ve öğretmenlere bir hayli sorumluluk düşmektedir.

İyi okur olmanın garantili bir yolu yoktur. İyi okur olmaya birçok değişik yoldan ulaşabiliriz ancak iyi okurluğa giden yolda görünen birtakım ortaklıklardan bahsedebiliriz. Erken yaşta kitaplarla tanışmak, ebeveynin okur olması, evde kütüphane olması, iyi öğretmenlerle karşılaşma ile iyi okuma becerisi kazanma, bulunduğu toplumda okumaya ve okura saygı duyulması, okumanın faydalı ve zevkli bir eylem olduğu bilincine varma ve bunu bizzat deneyimleme gibi (Küçük, 2019, s.16).

Çeşitli yazarlar ile yapılan diyaloglara göre; erken çocukluk döneminde evlerinde kitapla tanışan, ailelerinden okuma kültürünü gözlemleme fırsatına erişen çocuklar da erken çocukluk döneminden itibaren okumaya istekli tavırlar sergilemektedir. Dolayısı ile rol model olma konusunda ilk olarak ailelere görevler düşmektedir.

Küçük, (2019, s.252)'e göre; “Çocukken evde bolca kitap bulan, annesi babası iyi okur olan okurlar olduğu gibi; çocukluğunda kitap, dergi, gazete gibi okuma materyali bulamayan, buldukları da elinden alınan, buna rağmen büyüdükçe bir fırsatını yaratarak iyi okur olan insanlar da var.” Atalarımızın “istisnalar kaideyi bozmaz” sözünden hareketle; her ne olursa olsun günümüz şartlarında kitaba ulaşım zor olmamalıdır. Hatta kitap paylaşımının yaygınlaşması, her eve her çocuğa muhakkak ulaşması gerekmektedir.

Ayvazoglu'ndan aktaran Küçük, (2019, s.107)'e göre; Kitaplar oldukça iyi arkadaşlardır. Başka dünyaları keşfetmemize, olanak sağladığı gibi bakış açımızı ve ufkumuzu da genişletir. Ancak günümüzde, bırakın evleri henüz kütüphanesi olmayan okullar, kütüphane görmemiş yetişkinler, Kütüphaneye önem vermeyen Üniversitelerin varlığı bilinmektedir. Kütüphanecilik kadar kitap paylaşımı, yorumlanması, ve doğru okunarak kazandırılması konusunda da çeşitli eksiklikler mevcuttur.

Okuma yazma öğrenme ile okuma kültürünün edinimine dair farklara dikkat çeken, Demir'den aktaran Küçük, (2019, s.56)'a göre, okumak birden öğrenilen bir şey değildir. Aksine bir ömür boyunca sürececek bir öğrenme türüdür.

Einstein'in "Özel bir yeteneğim yok ama tutku derecesinde meraklıyım" sözüne dikkat çeken Budan'dan aktaran Küçük, (2019, s.50,51)'e göre, merak duygusu bizi bir şekilde basılı olan, el ile tutulabilen, temas kurulabilen kitaplara yönlendirmektedir. Öğrenmenin birçok kalıcı yolu olması ile beraber bunlardan en samimisinin kitap ile doğrudan temas kurulması olduğu vurgulanmaktadır. Gerçekten de çeşitli uzmanlar tarafından dijital materyallerin bir süre daha kitapların yerini alamayacağı düşünülmektedir.

Küçük (2019, s.13)'e göre; "Ailede okuyan varsa çocuk kitaplarla buluşuyor, yani iki yaşında gelip kitaba dokunuyor, oynuyor, belki bir köşesini yırtıyor. Sonra biraz daha büyüyünce onu çizmeye başlıyor, böylece tanışıyor kitapla."

Bazen de güzel başlayan kitap, masal okuma evresi olması gerekenden erken sonlandırılmaktadır. Okuma yazmayı öğrenen çocuk bu konuda oldukça yalnız bırakılmaktadır. Bu tutum beraberinde okumaktan bir anda uzaklaşmayı getirebilir.

Ebeveyn olarak eksik yaptığımız şeylerden bir tanesi de çocuk okuma yazmayı öğrendiğinde onlardan ellerimizi çekmemizdir. Eskiden her gece masallar okuyan aileler bir anda bu tutumu bırakıyor ve bir anda çocukların okuma öğrendiği için bu alışkanlığı kazandığını var sayıyor. Oysaki en tehlikeli noktalardan biridir (Kocatürk'ten aktaran Küçük, 2019, s.158).

Atlı çizilmesi gereken tutumlardan bir tanesi de çocuklara ceza olarak kitap okutulması veya arada sırada ödül olarak kitap alınmaması denebilir. Aslında okuma kültürünün bir alışkanlık bir tavır olduğunu varsaymaktayız. Ancak kendimiz bile farkında olmadan sergilediğimiz tutumlar çocukların bilinçaltında evrilerek ilerleyen yaşlarda ortaya çıkmaktadır.

Budan'dan aktaran Küçük, (2019, s.50)'e göre; "...öğrenciye model teşkil ederseniz o bir şekilde, tecessüs ve merak duygusuyla hareket eder."

Uzmanlar tarafından çocuk, kişilik ve karakter yeni geliyor bile olsa özgüven ve geleceğe emin adımlarla ilerlemesi açısından birey olarak düşünülmelidir. Bu bağlamda çocuğun kendi tercih ve beğenilerine dikkat etmeliyiz.

Kocatürk'ten aktaran Küçük, (2019, s.159)'a göre "Çocuğun da seçme hakkının olduğunu unutmadan hareket etmeliyiz çünkü çocuk seçmeye başladığında özgürleşmeye başlıyor; seçebilmek, özgürleşmektir."

Kitap seçmeyi öğrene kişiden kitapla uygarlaşan topluma geçiyoruz. Bu biraz da toplumsal bir mesele. Mesela kitapla uygarlaşmayan Doğu toplumlarında özellikle kitap üzerinden kültürel olgunlaşma olmadığı için bütün ilişkiler, siyaset, kültür, her şey çok çabuk kabalaşmaya ve şiddete evirilebiliyor. Kitap bize ötekine, hayatına değer verme görgüsünü veriyor çünkü. Kitapsız olanların bir tek hayatı var ve onun tek doğru hayat olduğunu zannediyorlar. Oysa kitap okumanın sayısız hayatı oluyor. Başka türlü hayatların da mümkün olduğunu görmek, ötekine empatiyi yani medeni toplumu da beraberinde getiriyor sanırım (Küçük, 2019, s.41).

Her çocuğun farklı kişilik karakterleri farklı ilgileri ve ihtiyaçları mevcuttur. Günümüz çocuklarının bu bağlamda kitap seçimlerini kendilerinin yaptığı gözlemlenmektedir. Eskiye oranla, fuarlara, kitapevlerine ilginin her geçen gün artmakta ve ailelerin aksine çocukların ilgili tavırları dikkat çekmektedir. Eskiden anne ve babaların kitapları kendileri seçerek çocuklara ulaştırdığı, fakat günümüzde bunun tersine döndüğü düşünülmektedir (Okuyay'dan aktaran Küçük, 2019, s.249). Bunun olumlu bir gelişme olduğu düşünülse de ticari kaygılar ile piyasaya sürülmüş, denetimsiz birçok kitabın varlığı göz önünde bulundurulduğunda belli ölçüde ebeveyn denetimine her daim ihtiyaç duyulmaktadır.

Erdoğan'dan aktaran Küçük, (2019, s.141)'e göre; "Nasıl denetlenebilir? Annenin ve babanın kitapçıya girip, kitapları şöyle bir gözden geçirip veya okuyup, okuduktan sonra çocuklarına sunması iyi bir denetimdir. Kalitesizin çok fazla barınma şansı yok."

Denetim sırasında ailelerin dikkat edebileceği kabaca birkaç özellik sayılabilir. Örneğin; kitaplarda durağanlıktan, sıkıcılıktan kaçınılmalı, olay örgüsü canlı ve hareketli olmalıdır. Bunun yanında dil; sade, anlaşılır ve akıcı olmalıdır. Olayda vurgulanması gereken noktalar önceden iyi belirlenmeli ve kurgulanmalıdır. Teması, ana fikri iyi tasarlanmalıdır. Masalı beklenmedik biçimde sonuçlandırması gerektiği söylene de etikten kopmadan şaşırtıcı olması beklenir. Tasvirler, karakter tasarımları, karakterlerin tutumları çocuklarda pozitif bir algı bırakmalı ve iyilik duygusunu aşılamalıdır. Kimi zaman olay örgüsünde şaşırtmacalara, inişlere yer verilse de geniş çerçevede neşelendirmeli, gülümsetmelidir. Korku ve şiddet öğelerine oldukça dikkat edilmelidir. Üzücü olayların işlenilmesi halinde

tecrübe kazandıracağı fikrinin tersine, işlenilmesi çocuğa o olguyu tanıtacak ve negatif algılara kapılmasını sağlayacaktır. Çocukları üşengeçliğe, ezbere iş yapmaya, yazgıcılığa (kaderciliğe), ve hatta siyasete yönelten tavırlardan kaçınılmalıdır denebilir (Oğuzkan,1987, s.33).

Altay'dan aktaran Küçük, (2019, s.155)'e göre “Çocuk çok hassas bir varlık, insanların iki şeyden para esirgemeyerek harcadıklarını biliyoruz. Birisi çocukları diğeri sağlık. Bu ikisi için her zaman para harcarlar. Bunu biliyoruz. Bunu nitelikli bir şekilde harcasınlar. Çocuklara okuma kültürünü aşılansınlar.”.

57-68 Aylık Çocuk Gelişimi ve Kitap ile İlişkisi

Söz konusu okul öncesi hikâye kitaplarının içerik ve biçim özelliklerinden önce bu dönem çocuklarının diğeri bir deyişle okuyucu kitlelerinin özelliklerini detaylı olarak bilmek gerekmektedir. Zira tam da bu dönem çocukları ileriki tüm yaşantısına dair tüm karakteristik özelliklerinin temellerini bu dönemlerde atmaktadır.

Okul öncesi dönemin yaşamın tüm evreleri arasında en büyük etkiyi yarattığı bütün bilim insanlarının ortak kabulü olduğu bilinmektedir. 0 ila 6 yaş aralığı olarak bilinen bu dönemde yeni bir dil yeni bir kültür edinimi sırasında zihinsel gelişim büyük oranda tamamlanmaktadır. Bu dönemde kazandırılacak olan okuma kültürüne dair edinimler tüm yaşam evresinde belirleyici bir role sahiptir. Aynı zamanda kısıtlı kaynakların doğru kullanımı ve bilinçli bireyler yetişmesi adına bu tür değerlerin verilmesi için en doğru dönemdir denebilir (Küçük, 2019, s.253).

57-68 Aylık Çocuğun Gelişim Özellikleri

Bilişsel Özellikleri

Çocuk 3 yaşından itibaren oyun çağına girmekle beraber çevreyi daha iyi tanıma ve kendini daha iyi tanıma girişimindedir. Dil ve bilişsel becerileri daha hızlı gelişmekte, kendisine ait benlik ve cinsiyet duygularının farkına varmaktadır. Kendisinden tamamen bağımsız bir dünyada benlik duygusunu geliştirmekte ve çevre üzerinde egemenliğini ilan etmektedir.

3 yaş çocuğunun konuşabilmesi bireyler arası ilişkilerin daha anlamlı bir şekilde gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Piaget'in belirttiği gibi çocuk giderek bene-dönük (benmerkezci - egosantrik) bir durumdan topluma dönük (sosyosantik) bir duruma doğru hızla ilerlemektedir. Çevreden ve diğer insanlardan ayrı bir birey olduğunu kavrayan çocuk, artık "nasıl bir kişi olacağını" araştırma yoluna girmiştir (Yavuzer, 2015).

Benlik duygusuyla beraber cinsiyet olgusunun da farkına varmaya başlayan 3 yaş çocukları bu cinsiyet ayrımını da çevresiyle ilişkilendirerek daha dikkatli gözlem yapmaya başlamaktadır. Bu yaşta bireysel ve grup içi oyunlar oynama olgusunu da fark etmekle birlikte grup halinde oyunlara yönelmekte, pozitif ve duyarlı enerjiler yaymaktadır. Bu yaşta ani öfke patlamaları da görülebilir.

Sayı kavramları henüz gelişmemiştir. Çocuğun doğumundan, 5 yaşına kadar öğretilen basit sayısal sorular çocuklar tarafından doğru yanıtlanırsa dahi o işlemin nedeni çocuk tarafından asla anlaşılamaz, zihinde kurgulanamaz. Bu yüzden bu tür konuları öğretirken direktme yapılmamalı çocuk asla zorlanmamalıdır. Unutulmamalıdır ki yaş basamağına aykırı davranışlar çocuğu her zaman köreltir ve umutsuzluğa, kırılganlığa iter. Özgüven gelişimi her yaş için önemini korumaktadır.

MEGEP (2017)'ne göre "Bu dönemde çocuk, övülmekten hoşlanır. Akranlarının alay etmesi, yaralanmaktan korkması, kaygı taşıması nedeniyle hareket becerilerini kazanırken korku duyar. Bu nedenle bu dönemde çocuğu, yapabileceği yönünde cesaretlendirmek gerekir."

Son olarak eklemek gerekir ki; gelişim özellikleri yaşadığı çevre ile ilişkili olarak farklılıklara son derece açıktır. Bu yüzden araştırma ortamı, motivasyon gibi konularda itinayla hareket edilmelidir.

3 yaşıyla beraber gelişmeye başlayan benlik duygusu 4 yaşında da gelişmeye devam edecektir. Yavuzer (2015) 'a göre "O artık kendi dışındaki dünyanın kuralları olduğunu ve başkalarının hak istekleri olduğunu görür ve beklemeyle öğrenir. Buradaki temel ilke, çocuğun isteklerinin bazılarını er geç kavuşacağına inanmasıdır."

Bir önceki dönemde başlayan grup içinde oynama isteği bu dönemde de etkisini sürdürmekle birlikte hemcinsleri ile oynama eğilimi göstereceklerdir. Kendi cinsiyetinin farkına varan çocuk bir iki tane yakın hemcins arkadaş edinecektir. Aslında yaşadığımız çevreyle de alakalı olarak yanlış bir eğitimle cinsiyet ayrımcılığı bu dönemde gerek aileler gerekse çevre tarafından çocuklara aşılanmaya başlamaktadır. Çocuğun kendi cinsiyetinin farkında olmasında sorun yok ama ayrıştırılmasında oldukça büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu yaştaki çocuklar oldukça hareketli ve oldukça meraklıdır. Bitmek bilmeyen güzel bir enerjileri vardır. Bu döneme “sorgu çağı” da denebilir. Çünkü öğrenim hızının son derece arttığı bu dönemde çevrede olan biten her şeye karşı duyarlı olan çocuk merakına yenilerek her şeyi sorgulama ihtiyacına girer. Bu dönemde sabır, iyi niyet ve hoş görü ile çocukların soruları cevapsız bırakılmamalıdır. Bol bol öykü kitabı okunmalı onların bu ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler oluşturulmalıdır.

Aile ve çocuk için “altın yaş oranı olarak nitelendirilen 5 yaş evresi, ilk çocukluk evresinin düğüm noktasını oluşturur. Daha bilgili ve oldun bir birey görünümünde olan 5 yaş çocuğu, çevresine karşı dostça bir yaklaşım içindedir. En belirgin özellikleri arasında, önceki evrelere oranla yeterli ve dengeli olduğu söylenmektedir. 5 yaşındaki çocuk, yeteneklerinden en iyi biçimde yararlanmak isterken bu dönemde sunulan ödüller ve tavırlardan taviz verilmeden yerine getirilmesi önemlidir. Doğru yapılan bir davranış karşısında hoşnut cümleler kurulması, davranışın yapılması halinde vaat edilen ödüllerin muhakkak verilmesi gerekmektedir. 5 yaş çocuğu, yaşadığı kültür çevresine uyum göstermeyi, başarılı bir kontrolle gerçekleştiren çocuktur (Yavuzer, 2015).

4 yaş çocuğu, yarım bırakılan bir şeye karşı duyarsızken 5 yaş çocuğu başladığını bitirmeyi sever. O, artık daha çabuk karar verir. Kas hâkimiyeti gelişmiştir, düzenli cümleleriyle insanlarla olan kişisel ve sosyal ilişkileri artmıştır. Bunun yanı sıra kendine ilişkin düşünceleriyle ailesine, okula ve topluma uyumu belirgin bir biçimde artmıştır. Ne kendisi, ne de çevresiyle çelişki halindedir. Kritik durumlarda soğukkanlı olmayı başarır. Güven duygusu ve soğukkanlılık 5 yaş çocuğunun övülecek yapısını açıklar. Dikkatlidir. Kendi kendini eleştirir. Fakat kendine güveni de vardır. Söylenenlere inanır ve uyar, belleği güçlüdür. Kısaca 5 yaşındaki çocukta, motor dengenin, düşüncenin bireysel ve toplumsal ilişkilerin, benlik kavramının; evde, okulda ve toplum içinde uyumun daha belli olduğu görülür (Yavuzer, 2015).

Daha önce de vurgulandığı gibi 5 yaşa kadar çocuklarda sayı ve renk gibi kavramların içeriği ile ilgili detaylar çok gelişmemiştir. Öğretildiği üzere sayı saymayı ve bazı basit işlemleri doğru cevaplayabilir ancak neden, nasıl konusunda fikir yürütemez. Bu sebeple bu yaşa kadar bazı detaylı işlem, renk vb. konularda çocuklara ısrar edilmemesi önem taşır. Bu dönemden sonra verilen eğitim ve ortamla taşlar yavaş yavaş yerine oturacaktır. Unutulmamalı ki yanlış eğitim kalıcı özgüven vb. problemlere sıkça sebep olur.

Dil Gelişimi

Çocuğun bu evrede öğrenim hızı artmakla birlikte yeni kelimeleri öğrendiği ve bunları uzun cümleler halinde kurgulamaya başladığı dönemdir. Yaklaşık 250 - 750 civarında kelime öğrenip genel kavramları ayırt etmeye başlamaktadır. Örneğin bir sayı söylendiğinde bunun sayı olduğunu bilir ancak neden nasıl o sayı ettiğini anlayamaz. Ya da

renk kavramını bilir, bir renk söylendiğinde onun renk olduğunu anlar ancak içerikleri henüz çok gelişmemiştir.

Bu dönemde çocukların sık sık kendi kendine konuştuğu gözlemlenmektedir. Toplum içinde konuşurken de dinlenip dinlenmediği gibi kaygıları olmadan konuşurlar. Benmerkezci özelliği dil gelişimine de etki etmekte “ben, sen, o” gibi kişi zamirlerini doğru kullanmaya başlamaktadır. Diğer önemli gelişmelerden birisi de “ve, veya” bağlaçlarını kullanmalarıdır. Bu bağlaçlarla cümleleri birbirine bağlayarak daha uzun ve git gide neden sonuç ilişkisine dayalı cümleler kurmaktadır.

Son olarak öykü kitapları, büyük sohbetleri gibi uzun konuşmalara dayalı konuşmaları, sohbetleri çok daha merak ve heyecan içerisinde dinlemektedir.

Bu dönemde de çocuk uzun cümleler kurma eğilimini gösterecektir. Ancak bir önceki basamağa oranla daha doğru daha anlamlı cümleler kuracaktır. Hatta bir yetişkin konuşmasına yakın özellikler gösterecektir. Kelime dağarcığı daha da artacak bu dönemde okunan hikâye ve şiirler ezberlenebilecektir.

Bilişsel olarak artan merak duygusu sözel olarak ta kendini gösterecektir. “Neden, niçin, nasıl vb.” soru kelimelerini daha çok kullanacak hatta bunların anlamlarını dahi soracaklardır. Bu dönemde sabırla, sorulan sorula cevap verilmesi önemlidir. Çocuğun ciddiye alınması, sorularına saygı duyulması ilerleyen yaşlarda kendini daha net gösterecek olan özgüven duygusuyla doğrudan ilişkilidir.

Bir önceki yaş basamağında gelişmeye başlayan uzun ve doğru cümle kurabilme becerisi 5 yaşta çok daha fazla artmıştır. Sözcük dağarcığı oldukça gelişmiş ancak merak duygusu asla azalmamıştır. Aksine çok daha fazla soru sorar, “neden, nasıl, niçin, ne zaman vb.” soruları daha sık kullanır. Bunların yanında dil bilgisi kurallarına oldukça uymaktadır. Zihninde neden-sonuç ilişkisini daha net kurabildiği gibi söylemek istediğini de dile getirmeden önce düşünebilir.

Dil gramerini anlar ve gramer yapısı hızla gelişir. Daha fazla kelimelerle cümleler kurabilir. Cümlede isim, fiil ve sıfat gibi yapılar öğrenilir. Kelime dağarcığı bu dönemde ortalama 2000 kelimeye kadar ulaşmaktadır.

Psikomotor Gelişimi

Bu dönem “Temel hareketler dönemi” olarak ta adlandırılır. Aslında 2 yaş ile beraber başlayan bu dönemde çocuk kendi bedeninin farkına varmak ve hareket kabiliyetini ölçmek istemektedir. Bedenini ve hareket kabiliyetlerini denetleyen çocuk bunları git gide daha doğru, daha uyumlu, daha kontrollü bir biçimde kullanmaya başlamaktadır. Bu süreç 5 yaşına kadar devam etmekte 5 yaşından sonra bedenini tamamen kontrollü kullanmaya başlayacaktır.

Çocuğun olgunlaşmasında iyi bir öğretim verilmesi, cesaretlendirilmesinin ve alıştırma olanağı yaratılmasının önemi büyüktür. Bu dönemde kazanılan becerilerin doğru öğretilmesi çok önemlidir. Yanlış öğrenilmiş hareketin düzeltilmesi, hareketin ilk kez öğrenilmesinden daha zordur. Bu dönemde çocuk, övülmekten hoşlanır. Akranlarının alay etmesi, yaralanmaktan korkması, kaygı taşıması nedeniyle hareket becerilerini kazanırken korku duyar. Bu nedenle bu dönemde çocuğu, yapabileceği yönünde cesaretlendirmek gerekir. Çocukların hareket becerilerini kazanmalarında ortam, araç, zaman gereksinimi de önemli rol oynar. Bu dönemde çocuk yapacağı etkinlikler ne kadar çok ve bilinçli hazırlanmışsa, bir o kadar hareket becerisi kazanımı çoğalır. Sporla ilişkili döneme hazır biçimde başlaması açısından da alıştırma ortamı önemlidir. Bu dönemde hedef, temel hareketlerin olgun düzeyde başarılmasıdır (MEGEP, 2007).

Temel hareketler döneminde kazanılan bazı motor yeteneklere örnek vermek gerekirse;

İki elini iş birliği içinde kullanmaya başlayabilir, bununla birlikte kalem tuttuğu elini seçebilir, makas kullanabilir. Bir kitabın sayfalarını rahatça çevirebilir. Kâğıtları katlayabilir. Merdivenlerden ayak değiştirerek çıkabilir. Kapı kolu açabilir. Hareketli topa vurabilir. Oyuncakları arasından ya da köşeli, hafif engebeli yerlerden ustalıkla geçebilir. Yaş düzeyine uygun gereçlerle ipe boncuk dizebilir, birkaç küpü üst üste dizebilir.

Unutulmamalıdır ki ne bu basamakta ne de diğer basamaklarda çocuğun hangi elini seçeceğine müdahale edilmemelidir. İlerleyen yaşlarda kekemelik gibi belirgin rahatsızlıklara sebep olabilir.

2 yaşıyla beraber başlayan “Temel hareketler dönemi” bu dönemde de devamlılığını göstermekle beraber bu hareketlerini oldukça kontrollü kullanmaya başlayacaktır.

Önceki dönemlere oran ile daha bağımsız hareket etmeye başlayan çocuk; daha inatçıdır. Kendi öz beğenileri ile hareket etmektedir. Bu dönemde kendi isteklerinin önem arz etmesinden kaynaklı olarak, isteklerinin olmaması durumunda kaba tavırlar sergileyebilir, yaşlılarına kavgacı tutumlarda bulunabilir. Tiyatrovari oyunları; çeşitli kıyafetler ile çeşitli karakterlere büründüğü oyunları sevmektedir. Yaratıcılığın bir nebze daha gelişmiş olduğu bu dönemde dışarıdan bulduğu herhangi bir malzeme ile evde yaratıcı tasarımlar yapabilir. İşbirliğine ve paylaşımaya yetişkinlerce ve yaşlılarınca ihtiyaç duyan çocuk, bu dönemde

çeşitli çatışmalara, başkaldırmalara da başvurabilir. Arkadaşları ve kardeşi ile paylaşma ve duygu aktarımına daha çok yöneldiği bu dönemde zaman kavramına, geçmiş ve gelecek bağlamını kurmaya başlamaktadır (Yavuzer, 2015).

MEGEP, (2007)'ye göre, bu dönem çocuklarının yapabileceği bazı büyük kas hareketlerine örnek vermek gerekirse; “Tek ayak üzerinde 4-8 saniye durmak, değişik yönlerle koşabilmek, dengede yürümek, çift ayak on kez sıçramak, 5 cm yükseklikteki ip üzerinden atlamak, top atmak ve yakalamak, ayak değiştirerek merdiven inmek, tek ayak üzerinde beş kere sıçramak” diyebiliriz.

MEGEP (2007)'e göre “Temel beceriler döneminin son aşamalarıdır bu yüzden 5-6 yaş döneminde temel beceriler olgunlaşmış olarak görülür. Çocuğun olgunlaşmasında iyi bir öğretim verilmesi, cesaretlendirilmesinin ve alıştırma olanağı yaratılmasının önemi büyüktür.”.

Bu dönemde çocuk genelde, daha akli başında ve bağımsızdır; daha kontrollü ve duyarlı bir yaklaşım içindedir. Kendi başına giyinip soyunabilir. Çatal bıçak kullanmada ustalaşmıştır. Elini yüzünü yıkayıp kurulayabilir; ama bedeninin diğer bölümlerini yıkarken yardım edilmesi veya gözetim altında tutulması gerekir. Düzenli ve temiz olması gerektiğini kavrayabilir; ama yine de düzenli olarak anımsatılmalıdır. Kendi başına ya da arkadaşlarıyla birlikte oynadığı evcilik oyunları ve dramatik oyunlar her gün biraz daha geliştirilir. Grup oyunlarını tercih eder. 2-3 arkadaşıyla birlikte oynar. Küçükleri korur. Ev dışında daha mutlu olur. Yer oyunları ise epeyce karmaşıklaşmıştır. Ev içinde ve ev dışında, her türlü oyun malzemesiyle sürekli bir şeyler tasarlayıp oluşturarak tüm yaratıcılığını sergiler. Arkadaşlarını kendi seçer. Ve onlarla sürekli iş birliği yapar; yetişkinler ve kendinden küçükler yerine yaşlılarıyla birlikte olmaktan hoşlanır. Oyunda kurallara uyması ve dürüst olunması gerektiğini anlar. Oldukça belirgin bir gülmece anlayışına sahiptir. Saat kavramı gelişmiştir; saatin günlük programla ilişkisini anlayabilir. Kendisinden daha küçük çocuklara ve hayvanlara karşı sevecen ve koruyucu bir yaklaşım içindedirler. Sıkıntı içinde olan arkadaşlarının duygularını paylaşmaya, onları anlamaya çalışır. (Yavuzer,2015)

Genel anlamda bakıldığında meraklı ve hareketlidir. Hareketinin bu özelliği uzun vadede dikkat dağınıklığına sebep olabilir. Bu yüzden yazılan, çizilen hikaye kitaplarında da uzun süreli stabil ilerleyen olaylara dikkat edilmelidir. Yine konu bakımından da psikomotor davranışların özellikleri dikkatlice incelenerek hazırlanmalıdır.

Grafik Gelişimi

2,5 - 3 yaşlarında çocuk “karalama” evresinden, “benzetme isteme” evresine geçer. Bu dönemde artık resimlerine bir şeyler benzetme güdüsü ile hareket eder ve isimlendirir. Bizim ne olduğunu anlayamadığımız dönemdir. Karalama yerine bir şeyleri isimlendirerek benzetme ihtiyacına girer. Dolayısıyla oran ve renk anlayışından söz edilemez.

Bir bireyin yaşamının tüm evresinde geçerli olacak bir kural da vardır ki o da; kişinin bir önceki yaş basamağını sağlıklı tamamlayamadığı sürece bir sonraki basamağa da sağlıklı tırmanamayacağıdır. Bu yüzden her dönemde çocukların kısıtlanmadan özgürce yaş getirilerini tamamlaması çok önemlidir.

3 yaşıyla birlikte “ilk sembol” basamağı başlar. Bu dönem yetişkin gözüyle çocuğun ne yaptığını ilk anlayabildiğimiz dönemdir. Çocuğun resimlerine semboller girer ve bunlar genelde çember şeklindedir. Bir çiçek, bir güneş, bir hayvan ama en çok ta insan figürüne rastlarız. Figür çiziminde başlara çok önem verir. Hatta resimlerini tamamen baş kısmı olarak gövdeye önem vermeksizin çizmektedir. Bunun sebebi gerçek hayatta da kişileri, kahramanlarını baş kısmından tanımasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bu dönem “kısa gövdeliler” diye de adlandırılır. Gövde kısımları çizgisel ve cılızdır. Yüzey gelişimi yoktur.

Bu dönemde çocuk geniş bir masa veya sehpa üzerinde resim yapmaktan çok hoşlanır. Genel anlamda Bir, iki temel rengi eşleştirebilir. En çok kırmızı, sarı, siyah gibi dikkat çeken renkler belirgindir. Ancak sarı-turuncu, kırmızı-turuncu, mavi-yeşil gibi yakın renkler karıştırılabilir.

Zihinsel gelişimi iyice hızlanmıştır. Bu dönemden önce gördüklerini değil bildiklerini resmeden çocuk bu dönemde bu özelliğini korumakla beraber bildiklerini daha da anlamlandıracaktır.

Oran anlayışı bu yaşta belirmeye başlamaktadır. Her nesnenin kendi içinde bir oran anlayışı vardır ancak henüz nesnelerin birbirleri ile ilişkili oranları yoktur. Parça bütün anlayışı gelişir. Bu dönemdeki bir diğer önemli grafiksel gelişimi ise çocuk kendi dışındaki nesnelere verdiği değere ve duygularına göre hiyerarşik bir sıralama göstermektedir.

Resimlerinde hala baş bölümleri önemini korumakla beraber gövdeler çift çizgi halinde biraz daha kendini göstermeye başlar. Figür çizimlerinin yanı sıra mekân anlayışı da bu dönemde ortaya çıkacaktır. Her nesnenin ayrı, yüzeysel ve basit bir mekân anlayışı vardır.

Bu dönemde resimlerde hareket yoktur. Oldukça statiktir. Ölçülenmemiş düz bir model vardır. Profilden veya hareket eden figür hayvan veya nesnelere pek rastlanmaz. Bu dönemde hayvanlar da insan yüzlü çizilir.

Yapılan bir araştırmaya göre “insanın çeşitli yaşam evrelerinde renk mi, yoksa biçim mi daha önemlidir?” Sorusu irdelenmiş ve birçok kişiye farklı renklerdeki; üçgen, yıldız, kare,

yuvarlak şekillerini gösterilmiş. Sonucunda 4 yaş öncesi grubun şekilleri biçimsel olarak ayırdığı, 4-6 yaş grubunun ise tamamen renklerine göre tasvir ettiği ve 6 yaştan sonraki bütün dönemlerde tekrar biçimsel olarak tasvir edildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu dönemde renklere karşı oldukça duyarlıdırlar.

Renkli anlatımları da oldukça coşkuludur. Resimleri olduğu renklerle değil farklı renklerle çizerler. Bir denizi kırmızı yapması ya da yıldızları pembe yapması gibi. Bu dönemde çocuk; yanlış müdahalelerle, bu coşkulu anlatımı değiştirip gerçeğe en yakın renkleri kullanması gerektiği konusunda sıkça uyarılır. Bu oldukça yanlış olmakla beraber, geleceğe dair yeteneklerini nasıl kullanması gerektiği ile alakalı sorunlar meydana getirmektedir. Çocukları gerek bu dönemde gerekse bundan sonraki birçok dönemde bu gibi konular hakkında özgür bırakmalı, masalımsı coşkulu anlatımını asla kısıtlamamalıyız.

Bu dönemde de 4 yaş dönemindeki grafik gelişimini devam ettirir ve geliştirir. Renk anlayışı oldukça coşkuludur. Nesneleri bilinen renklerinin dışında resmedebilir. Bu dönemde resimlerinde muhakkak işlemek istedikleri bir konu vardır. Ve bu konuları zihinlerinde önceden belirlemişlerdir. Gözlerinde canlandıramadığı nesneleri bir kez gördükten sonra tasvir edebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken şey bu yaşta çocuklar bildiklerini resmederler ve bildikleri en doğru en güzel şeydir. Bu tür özgüveninin kırılmaması çocukların gerçekliğe itilmemesi gerekir. Bu özellik ilerleyen yaşlarda artacak olup; resim yapamadığı düşüncesine kapılacaktır. Tahmin edilebileceği gibi resmi gerçeğiyle birebir çizmek o yaş çocukları için oldukça zordur. Bu yüzden yaratıcılıkları hiçbir şekilde kısıtlanmamalı çocuklar gerçekliğe birebir itilmemelidir. Okutulan ve gösterilen hikâye kitaplarında da bu konuda yaratıcı yorumlara oldukça ihtiyaç duyulmaktadır.

Birey Olarak Çocuk

Çocuğun eğitimi 19.yy'da gelişmiştir; öncesinde çocuk; yetişkinin küçüğü ve kopyası anlayışı mevcuttur. Bu yüzden yetişkine nasıl eğitim verilirse çocuğa da aynı eğitim verilirdi (ceza - ödül - koşullama - vb.). Ancak 19.yy'dan sonra anlaşılmıştır ki çocuk yetişkinden çok farklıdır. Ayrı bir dünyası vardır. Dolayısıyla eğitimi de farklıdır ve çocuk gelişimine paralel olarak eğitimi de değişiklikler göstermektedir. Bu konuda en önemli unsurlardan birisi çocuğu iyi tanımadır.

Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında anne-babaya düşen ilk görev, “çocuğu kendine özgü dünyası olan (bağımsız) bir varlık” olarak kabul edebilmektir. Bebeklik yıllarından başlayarak bireyin desteklenmeye, önkoşulsuz kabul ve ilgi görmeye, kişiliğine saygı gösterilmesine, paylaşmayı öğrenmeye ve bilgiyi özümsemeye ihtiyacı vardır. (Yavuzer, 2015)

Tüm bunların ön koşulu çocuğu iyi tanımak, yeteneklerini, başarılarını, psikomotor davranışlarını ve daha birçok özelliğinin aile tarafından iyi gözlemlenmesi ve özelliklerine uygun, geliştirici oyun ve etkinliklerde bulunması gerekir.

Çocuğu tanımanın en etkili yöntemlerinden biri de çocuk resimleridir. Psikoloji gibi diğer bilimler de çocuk resimlerini kullanır çünkü çocuk sanat eseri yapıyorum kaygısı gütmenden sadece kendi kaygılarını resmeder. Sözel olarak ifade edemediği durumları da resimlerle anlatabilir. Çocuğun en samimi hali olarak bilinir.

Kendine has dünyası olan bu çocukların her gelişim evresi farklı özellikleri barındırır. Gelişim basamağını sağlıklı tamamlayamayan çocuklar bir sonraki basamağa geçemez, geçse dahi büyük sorunlar yaşar. Atlatılmadan sorunlar birikir ve ilerleyen yaşlara kadar kalıcı kişilik bozuklukları meydana getirir. Bu yüzden çocuk aileye ve onun gözlemine ihtiyaç duyan kendine özgü renkli dünyası olan bir bireydir.

İçerik ve Görsel Tasarım Açısından Çocuk Kitapları

Çocuğun Kitapla İlişkisi

Okuma kültürü, kişinin kazanması gereken birikimlerin tamamıdır. Yazılı kültürü oluşturan ürünlerin kendisine sunmuş olduğu imkânlarla yaşamayı süreklilik haline getiren insanların edinmiş olduğu kültürdür. Demokratik, özgür toplumların ihtiyaç duyduğu sorgulayan kişilerin edinmesi gereken en temel yeteneklerden birisidir okuma kültürü (Sever, 2015, s.9-10).

Masal, çocuğun düşsel dünyasını geliştirip, merak duygusunu ortaya çıkarıp öğrenme hevesini arttırmakta, dili kullanma yeteneğine katkı sağlamaktadır. Doğru yazılan bir masal çocukların üzerinde bu etkileri yaratmaktadır. Hayal dünyası gelişmiş, yaratıcı çocuklar yetiştirmek istiyorsak çocukları dokuz yaşına kadar masallardan uzak tutmamalıyız. (Güleç ve Geçgel, 2012).

Duygu ve düşünceleriyle yaşadığı evreni algılayabilen kişiler yaşadığı toplumda da etkin olabilmekte, çevresel koşullara daha duyarlı kalabilmektedir. Sanat dallarıyla uğraşmak,

kişiyi daha duyarlı kılp, duygu ve düşünce anlamında yetkinleşmeye, tepkilerini daha bilinçli şekilde vermeye yöneltir. Sanatın bu etkilerinden daha etkili biçimde faydalanabilmek adına, bireylerin erken çocukluk dönemlerinde anlam evrelerine uygun görsel ve yazılı araçlardan yararlanması gerekmektedir. Mesela kitaplar, okul öncesi dönemden başlamak suretiyle çocukları renk, çizgi ve kelimelerle tanıştırp onlara anadilin güzelliğini yansıtan ilk araçlardır. Kitapların çocuklara kazandırdığı temel işlevler düşünüldüğünde çocuk kitaplarının çocuğun eğitim hayatında önemli bir rolü olduğu kaçınılmaz bir gerçektir (Sever, 2013, s.13).

Çocuklar okul öncesi dönemde daha meraklı, daha konuşkan olmaktadır. Çocuğun bu hareketli dönemine ayak uyduracak, onun gelişimini daha da hızlandıracak şeylerden biri de çocuk edebiyatı ürünleridir. Özellikle “somut işlemler dönemi” ismi verilen 4-9 yaşlarında, çocuklar izlemiş olduğu çizgi film kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirmektedir. Bu dönemdeki çocukları bu kahramanlara değil de kitaplardaki kahramanlara benzetmek için çaba verilmelidir. 6 yaşla birlikte hayal gücü zenginleşen çocuklara hayal gücünün daha fazla gelişmesinde çocuk edebiyatı ürünleri daha fazla katkı sağlayacaktır. Çocuk edebiyatına dair ürünlerle birlikte çocuklar başka hayatları, başkalarının hayallerini görecek, öğrendiği hikâyeleri anlatabilecek, böylelikle bilişsel gelişimini gerçekleştirmiş olacaktır (Turan’dan aktaran Yılar, 2010).

Pek çok literatürde de araştırıldığı gibi bir çocuğun dilsel, bilişsel, sosyal ve yaratıcılık yönünden de gelişmesinin en temel kazanımlarından biridir okuma kültürü. Edebiyat çocuklara, yaratıcı ve farklı dünyalara yolculuktan öte gerçek hayatta da karşılaştıkları olaylar karşısındaki hal tavır ve becerilerinde de büyük katkı sağlamaktadır.

Süreç olarak değerlendirdiğimizde ise bebeklik döneminden itibaren kitaplar hayatımızda varlığını göstermektedir. Okunan masallar ile başlayan bu süreç çocukların bilişsel olarak en çok ve en hızlı gelişmeye başladığı okul öncesi dönemde de olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır.

Bu dönemde pek çok şey ile birlikte tanıştıkları kitaplar yazılı ise aileler tarafından en az iki defa okunarak üzerine tartışılmalı, yaratıcı sorular sorulmalıdır. Yazısız kitaplar ise çocukların çok daha farklı dünyalara açılan hayal gücünü geliştirmektedir. Bu tür kitaplar üzerinde de pek çok soru cevap yapılabilir. Ayrıca bu yaştaki çocuklar kitabı sadece hikâye olarak ta görmezler. Tıpkı bir oyuncak gibi sayfalarını çevirmekten, ona dokunmaktan ve oynamaktan zevk alırlar. Bu asla kısıtlanmaması gereken davranışlardandır. Yaş

basamağına uygun malzemeler bu yüzden bu dönemde önemlidir ve bir çocuk istediğı zaman kitabına sarılarak uyuyabilmelidir.

Küçükbaşaran (2003)' göre, "Çocuklar en çok harekete gülüyor. Konuşmalar ise, ne kadar mühim ya da ne kadar komik olursa olsun, eğer biraz uzarsa, çocuğun dikkati dağılıyor." Bu nedenle, masal kitaplarında her 8-10 satırda bir mutlaka yeni olay çıkmalıdır.

Piaget, eğitimsel açıdan önem taşıyan çalışmasında, bilişsel açıdan gelişimin en çok çevre ile kurulan iletişim ve etkileşim ile oluştuğunu vurgulamıştır. Bilişsel gelişimin evrelere ayrıldığı ve bu evrelerden somut işlem basamağındaki denk gelen yaklaşık 12 yaşa kadar olan erken çocukluk dönemine kadar olan süreçte çevre ile olan etkileşim sayesinde düşünme yolu ile mantıksal davranışların büyük gelişme sağladığı öne sürülmüştür. Yaşamının ilk yıllarında bebekler sadece fiziksel aktiviteler ve algıları sayesinde bir takım bilişsel becerileri tamamlamaktadır. Bu ilk yılından sonra çocuklara, farklı duyulara hitap eden, en çok dokunma yolu ile kavramları tanıtilabilececek, sayfalarında farklı materyaller bulunan gelişim kitapları ile tanışması gelişimsel bir uyaran olarak önem arz etmektedir. Anaokulu yılları boyunca çocuklar dünyayı; çeşitli sembolik basit uyaranlar, dil ve çeşitli oyunlar ile tanımaktadır. Bu yıllarda bir nesnenin form değiştirmesi süreci onlar için fazla karmaşıktır. Bu nedenle çocuk kitaplarında, tahmine yönelik kitapları oldukça sevmelerinin yanında sık tekrarların yapıldığı kitaplar olay örgüsündeki ardışıklığı vurgulamakta ve hatırlamayı kolaylaştırmaktadır (Gönen, 2015, s.3).

Çocukların yaşamında önemli bir yeri olan resimli çocuk kitapları, çocukların kişisel yaşamlarını zenginleştirmesinin yanında eğitimsel desteğinin de kanıtlanmasıyla evde ve okullarda gereken değeri görmek durumundadır. Ancak eğitim uygulamalarında çocukların resimli kitaplardan en üst düzeyde fayda sağlamaları için, bu kitapların gelişim açısından destekleyici ve iyi nitelikli eserler olarak titizlikle hazırlanması, çocukların bu kitapların kullanıldığı çok farklı ve keyifli etkinliklerle sürece aktif katılmalarına yönelik fırsatlar sunulması gerekmektedir (Gönen, 2015 s.9).

"... Aslında biz edebiyatı hayatın diğer alanlarından bağımsız gibi düşünürüz ama 'Her şey edebiyata dahildir, edebiyat da her şeye dahildir.'" (Küçük, 2019, s.38).

Çocuk Kitabı Türleri

Günümüzde gelişen teknoloji ve beraberinde çocuk edebiyatının hayatımızdaki yeri nedeniyle, özellikle Okul öncesi dönem resimli çocuk kitapları gerek malzeme gerek içerik bakımından oldukça çeşitlidir. Gönen (2015)'e göre "Çocuğun değişik gelişim dönemine yönelik okul öncesi kitaplar, hedef kitlelerinin gelişim yaşına göre Oyuncak kitap, A-B-C Kitabı, Kavram Kitabı, Resimli Kitap gibi çeşitli türlere ayrılırlar."

MEGEP (2013)'e göre çocuk kitapları 7 farklı kategoriye ayrılır.

Tekerleme ve Şiir Kitapları, Alfabe Kitapları (ABC kitapları), Sayı Kitapları, Kavram Kitapları, Yazısız Kitaplar, Okumaya Başlama Kitapları, Resimli Öykü Kitapları.

Oyuncak Kitaplar

Oyuncak kitaplar formları ve kullanılan malzemeleri dolayısıyla yarı oyuncak özelliği göstermektedir. Formu herhangi bir canlıya ya da varlığa benzetilebilmekle beraber sayfaları kalın tasarlanmıştır. Bunun sebebi çok daha küçük yaştaki çocuklara yönelik olmasıdır. Kolay kırılıp yıpranamayan bu sayfalarda zaman zaman başka dokulara rastlanabilmektedir. Örneğin kuzu formunda tasarlanmış bir kitabın içeriğinde, sayfaların herhangi birinde kuzu postunu anımsatan bir dokuya rastlanabilmektedir. Bu tür örnekler çoğaltılabilir.

Günümüzde çocukları erken yaşta kitaplarla tanıştırmak ve kitapları sevdirmek için oldukça yararlıdır. Bu tür oyuncak kitaplar çocuklarla 6 aylıktan itibaren tanıştırılabilir.

Banyo Kitapları (Bez Kitaplar)

Banyo kitapları diğer adıyla beraber bez kitaplardır. Bu tür kitaplar da, tıpkı oyuncak kitaplar gibi oldukça küçük yaştaki çocuklara yöneliktir. Malzeme açısından kolay yıpranmaması, parçalanmaması, ağıza alındığında veya herhangi bir temasta çocuklarımıza zarar vermemesi amaçlarıyla tasarlanmış olup oldukça eğlenceli kitaplardır.

Ne yazık ki ülkemizde bu tür kitaplara pek az rastlanmakla beraber, bunların çoğu çeviri kitaplardır. Ancak ülkemizde yetenekli birçok annenin varlığı göz önünde bulundurulursa çocuklar için bu tür kitapların evde tasarlanması oldukça pratik, eğlenceli ve faydalıdır. Yine de her ne olursa olsun küçük çocuklar her bulduklarını ağızlarına götürmekten çekinmeyeceği için; kullanılacak malzemedede, özellikle mürekkebin titizlikle seçilmesi gerekmektedir.

ABC Kitapları (Kavram Kitapları)

Bu tür kitapları tek başlıkta incelemek gerekir. Abc, diğer adıyla kavram kitapları isminden de anlaşılabilceği gibi çevremizde yer alan basit kavramları öğretmeye yönelik resimli

kitaplardır. 2-4 yaş basamağına hitap eden bu kitaplarda ağırlıklı işlenen konular; ev ortamındaki eşyalar, bitkiler, canlılar, tanıdık nesneler, mevsimler, uzaklık-yakınlık, zaman ve şekiller şeklinde örneklendirilir.

Etkinlik Kitapları

Etkinlik kitapları ise genelde Abc kitaplarında öğretilen basit kavramlara yönelik eğitici oyunlar içerir. Aynı ayrı başlıklar halinde incelediğimiz tüm kitap türleri gibi bu kitap türü de diğer kitapların içinde yer alabilir. Örneğin, genellikle Abc kavram kitaplarının içinde etkinliklere de rastlayabileceğimiz gibi, Bazı kitaplar tamamen kavram kitabı niteliğinde işlenebilir.

Bu tür kitaplar 3-4 yaşa kadar eğlenceli bir öğretici olarak çocuklara kullanılmalıdır. Kullanımı konusunda malzemesi konusunda titiz davranılmalı, İtinayla seçilen bu kitapları çocukların özgür bir şekilde kullanması beklenmelidir. Sayfalarını çevirmesi, kitapla oyunlar oynaması, konuşması, okuyor gibi yapması gibi hareketler aslında istenen davranışlardır.

Resimli Öykü Kitapları

Resimli Öykü kitapları, bahsi geçen kitap türleri arasında Okul öncesi dönem yani, 3-6 yaş basamağındaki çocuklara yönelik olmakla beraber en çok tercih edilen tür olduğu söylenebilir. Çocuklar için yazılı edebiyat bu kitaplarla başlamakla beraber okuma yazma henüz bilmeyen çocuklara aileleri ve öğretmenleri tarafından aynı eserin en az iki kere okunması gereken kitaplardır.

Resimli öykü kitapları çocukları düşsel yolculuklara çıkaracak ilk kitaplarından olduğu söylenebilir. Hayal kurduran, düşündüren, düşündürürken eğlendiren kitaplardır. Dil ve anlatımı önemlidir. Bu yaş basamağındaki çocuk hikâyelerinde yaş basmağı ve özellikle psikomotor kabiliyetleri nedeniyle “hareket” olgusu önemlidir. Durağan hikâyeler çocukları kitaplardan soğutmaya yetebilir.

Resimli öykü kitaplarındaki bir diğer önemli hususa resimlerin özellikleridir. Tıpkı hikâyeler gibi resimlerin de harekete dayanması gerekir. Ve en önemlisi sanatsal ve estetik değer taşımasıdır. Resimlerin, çocukların hayal gücüne yönelik estetik kaygılarla yapılması gerekir. Ne yazık ki ülkemizde bazı yayınevlerinin, yazar ve çizerlerin tüm bu kaygılardan

uzak tamamen ticari arzularla hareket ettiği aşıkârdır. Bu sebeple aile ve öğretmenlere dűřen görev, seşilen kitapları titizlikle incelemeden şocuğa ulaşmasına engel olmaktır.

Resimli öykü kitaplarında kısalık önemlidir. Bu yaş çocukları hareketten hoşlandığı gibi uzun öyküleri de zihninde tutmak konusunda zorlanabilir ve sıkılabilir. Başı ve sonu arasında bağlantı kurmak bu yaş çocukları için oldukça zordur. Gönen (2015)’e göre “Örneğin, kendisine okunan ilk Resimli Öykü Kitapları bir formalık (16 sayfa) iken 5 yaş ve sonrasında iki formalık hatta biraz daha kalın öykü kitaplarını ilgiyle izler” (s.39).

Çocuk Kitaplarında İçerik

Konu

Çocuk kitaplarında görsellere, malzemelere, dil ve anlatıma bakıldığı kadar konunun da önemi büyüktür. Her yetişkinin ilgi ve deneyimleri farklı olduğu gibi çocuklarında ilgi ve deneyimleri vardır. Bu hususta küçük yaşta edinilen kavram kitaplarında çocukların ilgisinin nelere olduğu tespit edilebilir. Örneğin, araçlar, çiçekler, gezegenler, gemiler vb.

Tüm bunların dışında 3-4 yaşlarındaki şocuklar bu konuda çok seşici değillerdir. Seřici olmamasının sebebi bu yaşlarda dünyayı tanımaya oldukça aşlardır. Bu aşlıklarını kelime öğrenme hızı ve psikomotor davranışlardaki büyük ve küçük kas hareketlerinin gelişme hızı ile de bağdaştırabiliriz. Ayrıca bu dönemde duyulan merak duygusu da oldukça yüksektir. Tüm bu merak duygusuna rağmen 4 yaşından sonra bazı şocukların ilgileri birkaç konuda yoğunlaşabilir. Burada ailelere dűřen sorumluluk şocukların ilgilerini takip ederek onların sevdiği konulara yönlendirmek olmalıdır.

Ciravoğlu (1997, s79)’a göre; Çocuk hikâye ve romanlarında konu, özlü anlaşılabilir ve net olmalıdır. Ayrıca çocuk dünyasına seslenebilecek bir konu seçilmesi başlıca niteliklerdendir.

Resimli öykü kitaplarının konuları çok farklı olabilir. Yazarın deneyimi, gördükleri, hissettikleri tamamen özgündür. Bir kişinin yazar olabilmesi için hedef kitlesini çok iyi tanıyor olması gerekir. Dolayısıyla yazdığı kitapta kullanılacak konularda da korku ve şiddet öğelerini yaş basamağını gözeterек dikkatlice kullanması şarttır. Gönen (2015)’e göre; Korku ve şiddet öğeleri konusunu gerçek hayattan alan Olumsuz ya da zor konular olarak adlandırılan kitaplarla karıştırlmaması gerekir (s.43). Olumsuz ya da zor konular

konularını günlük hayatta sıkça karşılaştığımız zor yaşantılardan alır. Örneğin, savaş, açlık, engelli bireyler, anne ve baba ayrılığı, sevilen birinin ölümü gibi. Bu tür konular günümüz medyasının da kolay ulaşılabilirliği açısından hemen her yerde, her an karşılaşılabileceğimiz, aşına olduğumuz konulardır. Çocuklarsa bu tür konulardan zaman zaman kötü etkilenebilirler veya gerçek yaşamda karşılaştığında aşırı tepki verebilirler (örneğin engelli birini gördüklerinde). Bu yüzden bu tür hassas konularda doğru eğitim verilmesi, konunun doğru ve yaş basamağına hitaben naif bir titizlikle işlenmesi gerekmektedir. Titizlikle ele alınan bu tür hassas konular; çocukların gerçek yaşantıda karşısına çıktığında, olumsuz etkilenmemesini ve doğru tepkiler vermesini sağlayacaktır.

Önemli olan bir diğer hususa; konu ve ileti arasında da büyük bir farklılık vardır. Örneğin Konusunu hayvanlardan alan bir kitabın ileti bencillik olabilir. Konu ve ileti kardeşir ve denge unsuru bu noktada çok önemlidir. Hemen her hikâye kitabının ayrı bir ileti olmalıdır. Çünkü kitapların çocuklara kattığı değerler ve deneyimler bu noktada hayat bulmaktadır.

Dil ve Anlatım

Çocuk kitaplarında anlatım; Sever (2008)'e göre “Çocukların karşılaştıkları basılı, ilk özgün dil modelleridir.”(s.145). Başka bir deyişle, dilin yapısını, özelliklerini, güzelliklerini, belki de esnekliklerini öğreneceği ilk basılı kaynaklardır. Gündelik yaşamda karşılaştığı tümcelerden daha zengin içerikler taşıyabilecek özellikleri olabilmektedir. Ancak burada en önemli dikkat edilmesi gereken husus hedef kitlenin yaş ve gelişim basamaklarıdır. Genellikle okul öncesi dönem çocuk kitaplarında soyut kavramlar, yabancılaşmış veya anlam bakımından zor kelimeler kullanılmamalı ve uzun cümleler kurulmamalıdır.

Okul öncesi dönemdeki çocuk henüz soyut kavramı algılayabilecek düzeyde değildir. Bunun için yetişkinlerin kolayca anladığı bazı deyimleri anlamazlar. Buna örnek olarak bir anaokulundaki çocuklara okuduğum öyküyü hep anımsarım. Öyküde “... adamın aklına takılmış” diye bir tümce vardı. Birkaç gün sonra çocuklardan öyküyü bana tekrarlamalarını istediğimde hemen hepsi “adamın ayağı takılmış, adam düşmüş” diye öyküyle ilgisi olmayan bir olaydan söz ettiler. O zaman “akla takılma” deyiminin onların anlayamayacağı soyut bir kavram olduğunu fark ettim. Akıllarında onu somutlaştırmış, somut bir şeye ayağı takılan adamın yere düşmesi mantığını kullanmışlardı. (Gönen, 2015, s.48)

Russel (1997)'e göre “Birçok Resimli Öykü Kitabında öykü, büyük ölçüde karşılıklı konuşmalara dayanır. Böyle kitapları yüksek sesle okumak eğlencelidir ve okul öncesi

çocuklar için hazırlanmış resimli kitaplar söz konusu olduğunda bu, önemli bir özelliktir”(s.113).

Dil ve anlatımı, sadece sözlü edebiyatla ele almak görsel iletişim diline de biraz haksızlık olabilir. Çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların da bir dili ve anlatımı mevcuttur. Çizgisel değerlerin, renk dinamizminin ve daha birçok tasarım elemanının bir araya gelerek oluşturduğu bu dilde de yaş basamağı gözetilerek hareket edilmeli; yalın ve anlaşılır bir tutum sergilenmelidir. Nasıl ki; edebi bakımdan soyut kelimeler okul öncesi dönem çocukları için algılanması güçse, soyut ve anlaşılması zor resimler de çocukların zihninde somutlaştırılmaya çalışılacak ve yanlış anlaşılmalara sebep olacaktır. Dahası gereksiz detaylı, kalabalık resimler çocukların algılarının dağılmasına sebebiyet verecektir. Dolayısıyla illüstrasyonların da bir dili ve anlatımı mevcuttur ve yaş basamağı gözetilerek resimlerin işlenmesi gerekmektedir.

Çocuk kitaplarında dil ve anlatım yalın ve kavramlar açık olmalıdır. Anlatımlarda çocukların anlayış güçlerine yaşam ve yaşam düzeylerine uygun kavramlar kullanılmalıdır. İlk sınıflarda uzun tümce ve paragraflardan kaçınılmalıdır. Anlatımda yakından uzağa, somuttan soyuta ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Türk Dil Kurumu yazım kuralları ve noktalama işaretlerine uygun olmalıdır. Ağdalı olmayan bir dil tercih edilmelidir. Tek özne ve tek yüklem barındıran tümceler kullanılmalıdır. Soyut cümlelerden çok çocuğa tarif edilebilecek somut sözcükler tercih edilmelidir (Çınar, 2009).

Olay

TDK (2017)’e göre Olay; “1. Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka” olarak tanımlanır. Çocuk hikâye kitaplarında bir konu, bir ileti olduğu gibi olay olgusu da kaçınılmaz bir gerçektir. Okul öncesi dönemde olaylar çocuk yaş basamağıyla doğrudan ilgili olarak basitten karmaşığa, yakından uzağa, somuttan soyuta vb. tutumlar sergilemelidir. Ancak bu tutuma ne kadar dikkat edilirse edilsin olayların; ilgi çekici niteliğini kaybetmemesi ve karmaşa ile zorluğa, yaş basamakları ölçüsünde minimum düzeyde yer verilmesi gerekmektedir.

Olayların rastlantısal ilişkilerinin yanı sıra anlatılardaki olaylar arasındaki hiyerarşik yapı da önem taşır. Bilindiği gibi, bazı anlatılarda zaman zaman birden fazla olay geçer. Bu nedenle bu tür anlatılarda bazı olaylar diğerlerine göre birinci derecede önemli iken diğerleri ikinci derecede önemlidir. Anlatılarda geçen önemli olaylara Çekirdek olay (kernel) adını veren Seymour Chatman, bu olayların çoğunlukla olay örgüsünü doğrudan etkileyen türde olduğunu; çekirdek olayın yörüngesinde bulunan olayların (küçük olaylar) ise çekirdeği (önemli olay) etkileyen uydular (küçük olaylar) olarak görülmesi gerektiğini ifade eder (Can, 2014, s.48).

Dolayısıyla olaylar tek başına anlam ifade etmeyebilir. Çekirdek olayın etrafında rastlantısal ve küçük olaylar dönmektedir ve bu tür rastlantısal olaylar çekirdek olayı desteklemektedir.

Çocuk edebiyatında okurun zihninde olay örgüsünün canlandırabilmesi ve anlaşılabilmesi zaman kavramının eser içinde anlamlı bir şekilde kurgulanması ile doğru ilişkilidir. Başka bir ifadeyle, olayların birbirine bağlanmasına ya da geçmesine neden olan zaman, hem öykünün anlam kazanmasına hem de olaya örgüsü ile karakterler arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesine katkıda bulunur (Can, 2014, s.49).

Kurgu

Bilindiği üzere her edebi metin bir giriş, gelişme, sonuç bölümü içermektedir. Olaylar bu bölümler başlığı altında sıralı bir örüntü oluşturur. Bu olay örüntülerinin tümü bir araya geldiğinde ise kurguyu oluşturur.

2010 yılında bir akademisyenin söylemine göre yaş basamağı küçük çocuklarda kitapların kalıcı bir iz taşıması için olayların izleneceği bir örüntü vardır. Bu kurgu pozitif ilgi uyandıran olaylarla başlamalıdır. Karmaşa, zorluk, problem durumu barındıran ve bir diğer deyişle çatışmalara yer verilen orta bölümle devam etmeli. Son bölümde ise orta bölümdeki negatif algıyı pozitifçe çevirmeli, problemler çözüme kavuşmalı, karmaşa ve zorlukların üstesinden gelinmeli, çatışmalar ortadan kaldırılmalı, yerini ise mutluluğa bırakmalıdır. Ancak bu pozitif-negatif-pozitif olaylar örüntüsü oluşturulabildiği takdirde, çocukların ders çıkarması ve zihinlerinde kalıcılık bırakması sağlanabilmektedir.

Resimli öykü kitaplarında bir sorunla başlayan olaylar dizisi mantıklı bir sonuca ulaşmak, çözüme varmak zorundadır. Yetişkinler için olan kitaplar, hatta daha ileriki yaştaki çocuklar için yazılmış kitaplar tam bir çözüme ulaşmadan kalabilir ama, küçük yaştakiler için hazırlanan Resimli Öykü Kitaplarında çözüm, olmazsa olmaz bir durumdur (Karl, 1994 s.50).

Kurgularda bir diğer dikkat çekici husus ise zaman ve mekândır. Hemen her çocuk kitabında zaman ve mekâna muhakkak değinilir. Ancak belirli ve belirsiz olarak ikiye ayırmak mümkündür. Yetişkin edebiyatında daha detaylı zaman ve mekân algısına değinilir, hatta bu zaman ve mekânlar arasında birçok geçiş yapılabilir. Çocuk edebiyatında ise herhangi bir zamanda belirsiz, herhangi bir yerde bulunan sınırlanmış mekânlar dikkat çeker. Söz gelimi “Uzun yıllar önce, uzak diyarlardan birinde...” gibi cümlelerle başlayan masallar çokça bilinmektedir.

“... Çocuk romanlarında yetişkin edebiyatından farklı olarak, daha sınırlı bir zaman ve mekân kavramı bulunur. Bu romanlar, çocuk okurun algılama yeteneğine hitap edecek biçimde kurgulanır; zaman ve mekân arasında hızlı geçişler yoktur.” (Can, 2014 s.71).

Karakter ve Çatışma

Resimli çocuk kitabında karakterler çok önemlidir. Çocukların kitapları sevmesi ve devamında yeni kitaplar okuma isteği, okudukları kitaplarla arasında bir bağ kurmasına bağlıdır. Bu bağ kuracak olan ise, kendisi ve ana karakter (kahraman) ile arasındaki özdeşimdir.

Gönen, (2015)'e göre; “Çocuk özdeşleştiği kitap ve karakterlerinin yaşadığı sorunlara, yalnız kendisinin sorunları olmadığını, benzer hatta aynı güçlükleri başkalarının da yaşadığını görerek yalnız olmadığını anlar, rahatlar, özgüveni artar. Gene bu öykülerdeki karakterlerin davranışları ona sosyal değerler, etik değerler kazandırır.” (s.48)

Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında karakterlerin az sayıda olması gerekmeyle birlikte, özellikle ana karakter betimlemelerinde aşırıya kaçılmaması gerekmektedir.

... İyi betimlenmiş ana karakter, romanın bel kemiğini oluşturur. Her ne kadar kurgulanmasında heyecan verici ve merak uyandırıcı olay örgüsü birincil derecede önemli olsa da karakterlerin betimlenmesi de olay örgüsüne yön veren en önemli etkenlerden biridir. Çünkü okurun, eseri okunmaya devam etmesi, iyi yapılandırılmış bir olay örgüsüne bağlı olduğu kadar, karakterin iyi bir şekilde betimlenmesine de bağlıdır. (Can, 2014, s 68-69)

Ciravoğlu (2015, s.79)' e göre “Çocuk eserinde yer alan kişiler ve karakterler hem çok sayıda olmamalı, hem de kesin çizgilerle birbirinden ayrılabilir nitelikte olmalıdır.”

BSTS / Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974)'e göre; “Çatışma: 1. Aynı anda ortaya çıkan birbirine karşıt ya da eşit derecede çekici dilek ve isteklerin bireyde yarattığı ruhsal durum. 2. Birbirleriyle uyuşmayan dilek, istek ya da erekların yarışmasından ortaya çıkan üzücü ya da kıvanç vermektan uzak bilinç durumu” olarak tanımlanır.

Genellikle hikâyelerde farklı özelliklere, karakterlere, düşünüş biçimlerine sahip olmaktan kaynaklı olay örgülerinde “çatışma” durumlarına rastlanmaktadır. Çatışmalar genellikle birbirine zıt kavramlar çerçevesinde oluşmaktadır. Örneğin; saf veya açıkgozlü, zayıf veya şişman, iyi ile kötü kalpli, tembel veya çalışkan karakterler bir araya gelmektedirler. İki zıt kutuptaki karakterlerin karşı karşıya gelmesi aradaki farkın, iyinin kötünün, doğrunun, yanlışın ve daha birçok değerin kıyaslanması adına yararlıdır.

Çatışma konusunda, öykü kitaplarında gözden kaçırılmaması gereken bir diğer hususta sıkça eleştirilere maruz kalan kusursuz iyilik ve güzellikteki ana karakter ve her anlamda çirkin ve kötü kalpli olarak bilinecek diğer yan karakterdir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, tıpkı iyiliğin vermiş olduğu vicdani güzellik hissini, başarıyı, kazanmayı öğretirken; kötü düşüncelere sahip birinin nedenlerini nasıllarını sorgulamadan öylece itelemeyi veya

kötülük yaparken duyduğu eğlence duygusunu, kaybetmeyi bilmemeyi, kazanana saygı duymamayı, haksız rekabet etmeyi, hatta küçücük yaşta “rekabet” duygusunun tamamını ve bir şekilde gözden kaçan bütün yanlış duyguları da öğrettiğimiz gerçeğidir.

Birçok masal türünde kalıplaşmış rol ve karakterlere rastlamak mümkün. Bu rolleri temsil eden kişilerin ise karakter özellikleri hikâye boyunca genelde hiç değişmez. Ve toplumu simgelediği düşünülmektedir. Bu sayede okur ile arasında bir bağ, bir özdeşim kurmasını sağlar ve verilmek istenen mesaj doğrultusunda çocuğu iyiye, doğru olana yönlendirir (Selek, s.103).

Zorluk

Günlük hayatımızda ve çevremizde hemen her gün karşılaştığımız ancak çocuklarımızı çok daha fazla etkileyen bazı durumlar vardır. Bu konulardan bazılarına örnek vermek gerekirse, televizyonlarda sıkça işittiğimiz savaş, terör haberleri veya daha yakın çevremizde kaza geçiren bir yakınımız, sokakta her gün gördüğümüz engelli bir komşumuz belki de en yakınımızda aile geçimsizliği sorunları, anne baba boşanması. Bu tür örnekler çoğaltılabileceği gibi günümüzde çocuk kitaplarında işlenen zor konuların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışa rağmen sayısının yeterli olup olmadığı tartışılabilir.

Tabi ki titizlikle ve uzman kişilerce ele alınması gereken bu tür kitaplar çocuk eğitiminde, gelişiminde güzel bir rol oynamaktadır. Sıklıkla karşımıza çıkan zor konular hakkında eğlenceli ve eğitici bir materyalin çocuk tarafından sevilerek kullanılıyor olması önemli bir gelişim basamağının tırmanılması anlamına gelmektedir. Her an karşımıza çıkabilecek olaylar karşısında doğru tepkiler vermeyi çocuklarımıza daha eğlenceli anlatmanın en güzel yolu olduğu düşünülmektedir.

Şiddet

Çocuk kitaplarında şiddet öğelerine sıkça rastlamaktayız. Ancak burada vurgulanması gereken nokta şiddet öğelerinin çocuğun yaş basamağıyla doğru orantılı olarak kullanılması gerektiğidir. Ülkemizde çıkan ders materyallerinin nasıl belli sınırları var ise, Talim terbiye titizlikle inceliyorsa, okul öncesi dönem ve yayın evleri tarafından çıkarılan tüm yaş basamağındaki hikâye kitaplarının da titizlikle incelendiği bir kuruma ülkemizde büyük ihtiyaç olduğu açıktır. Zira özellikle okul öncesi dönem çocuk kitaplarında

kullanılan şiddet öğeleri çocuğun zihninde çok daha kalıcı sorunlara yol açmaktadır. Her şeyden önce çocuğun kitaptan korkması, ürkütücü bulması ebeveynlerin ve eğitimcilerin hiç istemeyeceği bir durumdur. Daha vahimi bu tür kokma, ürkütücü bulma gibi durumları çocukların çoğu zaman dile getiremiyor olmasıdır.

Şiddet öğeleri yazılı dilde olabileceği gibi görsel olarak da ayrıca incelenmelidir. Örneğin, bıçak, kan, silah, vücut yaraları, korkutucu karakterler vs. Bütün öğeler titizlikle ebeveynler tarafından da incelenerek çocuklara sunulmalıdır.

Çocuk Kitaplarında Görsel Tasarımın Yeri

Bazı bilimsel araştırmalara göre insanlar öğrendikleri bilgilerin %1'ini tatma, %1,5'ini dokunma, %3,5'unu koklama, %11'ini işitme, %83'ünü görme duyuları ile edinmektedir (Aytaş, 2003).

Bir yetişkinin ilk defa resimli kitap edinen bir çocuğa öykü okuması şeklinde gerçekleşen iletişim olumlu ve çocuğa huzur veren bir şekilde ilerlerse bu durum çocuğun kitapları sevmesine zemin hazırlayarak, çocuğa kitap alışkanlığı kazandıracaktır. Yanı sıra, yetişkin ile çocuk arasındaki ilişki de güç kazanacaktır (Gönen, 2015, s.39).

Görsel İletişim

Kitaplarla yeni tanışan bir çocuk hem duyduğu bir kelimeyi görerek tanıma, hem de duymamış olduğu kelimeleri de öğrenerek gördükleri ile duydukları arasında ilişki kurmaya başlamaktadır (Gönen, 2015, s.16).

On sekiz aydan itibaren çocuklara nitelikli kitapların verilmesi uygun ve yerinde sayılmaktadır (Gönen, 2015, s.17).

Okul öncesi dönem çocukları edinmiş olduğu kitabı resimle birlikte değerlendireceğinden resimleme çok önem arz etmektedir. Bu nedenle resimli kitaplardaki resimler pastel renkte, anlatılan öyküyü güçlü bir şekilde ortaya koymuş olmalı ve öykü metninin yanında yer almalıdır (Gönen, 2015, s.19).

Görsel Hafıza

Wikipedia (2017)'ya göre “Görsel hafıza, görsel olanı sözel olanla birleştirerek akılda tutmaya dayanan bir hafıza türüdür. Somut nesnelere nazaran soyut kavramları akılda tutmak daha fazla zihinsel etkinlik gerektirir.”.

Araştırmalar göstermektedir ki insanlar öğrendikleri bilgilerin %70'ini görsel uyaranlarla almaktadır. Çocuk gelişim bilimi uzmanı Piaget'e göre; çocuklar okul çağıının ilk yıllarında somut işlemler döneminde olduğundan konuşulan, duyulan her şeyin resmini ya da şeklini görmek ister. Bu sebeple okul öncesi dönem çocuklarına öğrendikleri bilgiler görsel uyaranlarla birlikte verilmelidir (Derin, 2009).

Bahrick ve Vittlinger'in ders kitaplarındaki resim ve şekillerin anımsanması konusunda yapmış oldukları araştırma sonucunda; kolejden mezun olan kişilere mezun olduktan 10 yıl sonra okudukları ders kitaplarının kapakları, resimleri ve yazılı sayfaları gösterilerek ne anımsadıkları sorulduğunda çoğunun sözel bilgileri unuttukları, ancak resimleri çok iyi anımsadıkları tespit edilmiştir. Aynı konuyla ilgili Lieury'nin laboratuvar ortamında yapmış olduğu bir araştırma mevcuttur. Bu çalışmada bir deneğe 2500 resim arka arkaya gösterilmek suretiyle farklı gün ve zamanlarda ne kadarını anımsadığı soru konusu edilmiştir. Sonucunda deneğin resimlerin %90'ını anımsadığı saptanmıştır. Şekil ve resimlerin bellekte kalıcılığı ile S. Dalden Denburg'un yaptığı bir çalışmada da önemli bilgiler edilmiştir. Bu çalışma neticesinde de ilköğretim öğrencilerinin sözcük ve cümle anlamlarını resimlerle desteklenince daha iyi öğrendikleri sonucuna varılmış olup Denburg çeşitli bilim dallarına özgü yeni kelime ve kavramların resimlerle daha kolay öğretildiğini belirlemiştir (Güneş, 2002, s.138).

Okul öncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda yer alan nitelikli resimlerin bilinen en temel işlevi, çocuğun görsel ve işitsel algılama yetisinin eğitimi ile imgesel düşünme becerisinin gelişimi için bir altyapı oluşturmaktır. Daha çok görerek ve dinleyerek öğrendiği bir dönemde sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış kitap resimlerinin çocuğun görme ve duyma algılarını eğitime sorumluluğunu üstlenir. Çocuk gördükleri üzerine duygu ve düşünce üretmeye, görsel iletileri belleğinde canlandırmaya başlar. Bu süreçte sözcüklerin dili de bu canlandırmaya katkı sağlarsa, kitap kendisinden beklenen işlevi yerine getirmiş olur (Güneş, 2016).

Bellekte kodlanmış olan resimler ve şekiller kalıcı olan simgesel belleğe yerleşmektedir. Hatta seneler önce belleğe kaydedilen resimler dahi bu bellekte ortaya çıkmaktadır. Simgesel belleğin bu çalışması araştırmalarda da kanıtlanmıştır (Atmaca, 2006).

Görsel Beğeni ve Estetik & Etik

Duyu organlarımız arasında bir olay karşısında ilk ön yargımızı ilk olarak görme yolu ile edindiğimiz bilinmektedir. Soyut kavramları somutlaştırmak ve daha da ötesi zihinde tanımlamak açısından en kolay kullanabildiğimiz duyumuzdur denebilir. Bunu yaparken o olgudan aldığımız estetik tatlar ise görsel beğeni isteğimiz ile alakalıdır. Çıkışı; 19. yy sonlarını, 20. yy başlarına denk gelen Bauhaus dönemi endüstri ve güzel sanatları bir arada düşünerek bunu hedeflemişti aslında. Günümüz teknolojisi ile birlikte yaşamın her alanında artık fayda ve estetik kaygılar bir arada düşünülmektedir.

Görsel beğenin ve estetik kaygıların bu kadar yoğun olarak kullanıldığı günümüzde, çocuklara kitapları sevdirmenin belki de en doğru yöntemlerinden biridir estetik arayışı. Somut bir obje ele alındığında istemsiz bir biçimde görme duyumuzu kullanırız. Bundan aldığımız tat, elimizde tuttuğumuz objenin zihindeki somutlaştırma sürecinin belirlenmesindeki en önemli rolü üstlenir aslında.

Bilinmeyi oluşturma ve yeni bir probleme çözüm bulma uğraşısı olarak da tanımlanan sanat aslında; müzik, edebiyat, görsel tasarım ve birçok alanda yaratıcı ve estetik kaygılarla sonuca ulaşma sürecidir denebilir. Bir başka deyiş ile bir tür boş sayfaya veya bilinmeyene, yaratıcılık gücü ile meydan okumaktır. Okul öncesi dönemde bu sanatsal tatlardan, okuma, dinleme eylemi ile birlikte yararlanılan kitaplar, daha sonraları okuma isteğinin faydalı bir alışkanlığa dönmesini sağlamaktadır. İyi okurların ancak bu yollar ile yetişeceği savunulmaktadır (Küçük, 2019, s.253).

Çocuklar, okul öncesi dönemde kavramları çoğu zaman soyut düşünmektedirler. Bir masanın onlar için basit bir karenin ve birkaç çubuğun birleşiminden oluşan bir materyal halini alması üstelik bunun formunun zihinde doğru yerleştirilmesi bile uzun bir süreç işidir. Yaklaşık 11-12 yaşlarına doğru şekillenmeye başlayan somut işlemler yaş basamağına kadar bu sürecin büyük bir hassasiyet ile tamamlanması beklenmektedir. Bu bağlamda kitaplarda görsel tasarıma ve estetik arayışına her zamankinden fazla ihtiyaç vardır denebilir.

Yetişkinlerin dünyası ile çocukların dünyası birbirinden oldukça farklıdır. Yetişkinler kültürel anlamda gelişmek veya başka konulara dair bilgi edinmek ve hatta bir kitabı sırf ödül aldığı için, ünlü bir yazarın elinden çıktığı için alıp okumayı tercih ettiği bilinmektedir. Ancak çocuklarda durum böyle değildir. Çocukların kendi ilgileri eğilimleri estetik ve beğeni anlayışları oldukça farklılık göstermekte ve aldığı kitaplar da bunların

dışına çıkmamaktadır. Yetişkinler “rant” dünyasına daha hakimdir ancak çocukların tek tercih sebebi kendi ilgi ve eğilimleridir denebilir (Küçük, 2019, s.130).

Etik; İnsanların birbirleri ile olan iletişimi doğru kurmaları adına oluşturulmuş değerler sistemi denebilir. Toplumsal, hukuki ve ahlaki olarak bildiğimiz ve çocuklarımıza kitaplar aracılığı ile doğru aktarmamız gereken birçok etik olgu mevcuttur. Örneğin, dürüstlük, hoşgörü, paylaşım, fedakârlık, dayanışma, çalışkanlık gibi. Ancak bu kavramlar ahlak anlayışı ile karıştırılmamalıdır. Elbette ahlaki değerler ve etik değerler birçok yönden benzeşmekle birlikte, toplumsal olarak etik sayılabilecek değerler de mevcuttur. Örneğin; Atatürk ilke ve inkılaplarına, milli bayramlara, devlet büyüklerine saygı duymak gibi.

Çocuklara estetik kaygılar ile etik değerlerin anlatılabilmesi kadar doğru bir teknik yoktur denebilir. Bu bağlamda kitaplarda ve hatta en çok da kitap resimlerinde etik kurallara bağlılıktan uzaklaşılmalıdır. Kitap konuları seçilirken vurgulanacak etik değerlerin önceden belirlenmesi ve tasarım sürecindeki tüm bireyler ile detaylı olarak paylaşım yapılması etik değerleri ön plana çıkarmak adına yararlı olmaktadır. Hatta bazen vurgunun ötesinde, konunun dışında kalsa dahi, arka planda işlenecek görsellerde etik değerler göz ardı edilmeden kitabın tasarlanması gerekmektedir. Örneğin çocuğun yatak odasında geçen bir olay örgüsü içerisinde gözden kaçması muhtemel olarak; arka planı dağınık olarak resimlemek veya silah veya şiddeti anımsatacak objelerin resimlenmesi bazı etik olmayan değerlerin tetiklenmesine sebebiyet verebilir. Bu dönemde edinilecek bu önemli değerler çocuğun ilerleyen yaş evrelerinde etkisini gösterecektir.

Fiziksel Olarak Çocuk Kitaplarının Özellikleri

Malzeme

Estetik arayışlarla kitap sevdirmeye sürecinin vazgeçilmez parçalarından biri de malzeme seçimidir. Aslında zihinde çoğu somut olarak değerlendirmeden önce bir objeye dair soyut bir sempati veya antipati hissiyatı veren bir olgudur malzeme seçimi. Bu seçim sırasında birçok önemli husus bir arada düşünülmektedir. Örneğin; yayınevleri tarafından kitap malzemeleri seçimine dair ilk akla gelen etmen, maliyet olurken, yazar için pedagojik fayda doğrultusunda yaş basamağına hitap etmektir. Elbette hitap ettiği kitle açısından birçok uzman ile bir değerlendirme süzgecinden geçmeye mahkumdur malzeme seçimi. Alanında uzman kişilerce değerlendirilerek ortak bir paydada ortaya çıkan ürün, o birimde

rol almış herkesin portfolyosu niteliğindedir. Hitap ettiği kitlenin talebi ve beğenisi, o işteki başarıyı temsil etmektedir. Ancak bunun öyle çok ta deneysel bir sürece sahip olduğu söylenemez. Özellikle okul öncesi dönem kitaplara karşı ilk önyargının edinildiği bir süreç olduğu varsayılırsa, malzeme seçimlerine oldukça dikkat edilmelidir.

İpşiroğlu (1994)'ndan aktaran Atmaca (2006)'ya göre; “Çocuk yayınlarında kitapların dış görünümünün, kapak resimlerinin, sayfa düzeninin vb. belirli bir kaliteyi tutturması kaçınılmazdır.”

Malzeme seçiminde, şekil, boyut, dayanıklılık, malzeme, hitap ettiği kitle gibi birçok önemli faktör rol oynamaktadır. Bu faktörler alanında uzman kişilerce doğru değerlendirmelere tabi tutulmalıdır.

Boyut

Kitaplarda boyut, hitap ettiği kitlenin kriterleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tercih edilmelidir. Örneğin günümüzde, yetişkinlerce günlük yaşamda kullanımına dair tercih edilen edebi ürünlerde kolay kullanıma yönelik, çantalara sığa bilirliliği açısından aşağı yukarı yarım a5 kağıt büyüklüğündeki kitaplar tercih edilirken, ilkökul ders kitaplarında a4 kağıt boyutuna yakın ölçüler tercih edilmelidir. Kimi zaman ağırlık ve yoğunluk açısından ebeveynler tarafından çeşitli eleştirilere maruz kalan bu kitapların boyutu için çeşitli arayışlara gidildiği gözlemlenmektedir. Hitap ettiği kitle bakımından incelendiğinde ise elbette okul öncesi dönem çocuklarının da ihtiyaç ve beğenilerinde bazı önemli etkenler bulunmaktadır.

Okul öncesi dönem çocukları genellikle değişik ölçülerdeki kitaplara temas etmekten, incelemekten hoşlanmaktadır. Bu yaştaki çocuklara hitap eden kitapların, çocuğun el ve göz yapısına uygun olarak tasarlanmış ebatta, hacim ve ağırlık yönünden taşınabilir olmasına özen gösterilmelidir. Kitaplar çocuğun günlük hayatta dilediği an ulaşabildiği, kullanabildiği, rahatça kavrayarak sayfalarını çevirebileceği kısaca kolay kullanabileceği bir materyal özelliği taşınmalıdır (Güneş, 2016).

Kapak

Bir çocuğun; kitaba yönelmesini, onunla bir bağ kurmasını sağlayan ilk uyaran kitabın kapağıdır. İlk bakışta çocuğun ilgisini çeken, estetik beğenisini kazanan ve olumlu hisler

yaratan bir kapak, onun kitaba ve kitap okuma isteğine yönelik olumlu duyuşal davranışlar kazanmasını sağlayabilir. Okul öncesi dönemin bu hassasiyetini de göz önünde alarak, kapak tasarımının bir sanatçı duyarlılığı ile elbette pedagojik altyapısı ile doğru yansıması hedeflenmelidir. Kapakta kullanılan bir görsel uyaranlar çocuğun ilgisini kitaba çekmeli, içeriğe dair bazı ipuçları barındırmalıdır. Kapak asarımı içerikteki metin ile uyumlu olmalı, önceden üzerinde düşünölmüş vurucu nüanslar barındırmalıdır. Bu sayede çocuk metinde anlatılanlar ve kapak arasında bir karşılaştırma, kıyas yapmak isteyecektir denebilir (Güneş, 2016).

Kitap kapağında malzeme seçiminde, dayanıklı ya da kalın bristol karton tercih edilmelidir. Kitabın uzun süre yıpranmadan kullanılmasını sağlamak amacıyla da kartonun üzeri lak veya sefon ile kaplanabilmektedir. Keskinlik ve dayanıklılık açısından değerlendirildiğinde ciltleme yöntemleri değerlendirilebilir ve bu tercihler yapılırken, hacim ile ağırlık daima göz önünde bulundurularak çocuğun yaş basamağının getirileri bağlamında kararlar verilmelidir.

Aile içinde kitap okuma alışkanlığının kazanılması açısından kitapların uzun süre özelliklerini yitirmeden kullanılması beklenmektedir. Dayanıklılığın hiçbir zaman göz ardı edilmemesi gereken okul öncesi dönem çocuk kitaplarında kısa sürede dağılabilecek ve parçaları çocuğa zarar verebilecek nitelikte tel zımbalı ciltleme yerine sırttan tutkal ile desteklenmiş dikişli ciltlerin kullanılması gerekmektedir. Ciltleme ile ilgili tüm ayrıntıların, çocuğun fiziksel teması ile doğrudan ilişkili olduğu düşünölrse kusurların en aza indirilmesi, sayfaların düzgün ve pürüzsüz kesilmesi ve hatta yumuşak hatlara sahip olması beklenmektedir (Güneş, 2016).

Çocuğun ilgisinin, yöneliminin ilk etapta kapak görselleri ile sağlandığının farkında olan yayınevleri ve birimlerince bazı büyük hatalara da gidildiği gözlemlenmektedir. Kapaklara yeteri sanatsal kaygılar ve değer güdülmüş ancak içerik ile alakası olmayan kitaplar sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Belki de okul öncesi dönem çocuk kitaplarında en çok ve en kolay düşölebilecek bu hatanın sonuçları ise toplumsal olarak negatif sonuçlar doğurabilmektedir. Kitap kapağının şehvetine kapılarak kitapla ilişki kurmaya çalışan çocuk içerikte de aynı kalite ve hassasiyete ulaşamadığı takdirde kitap ile arasında negatif bir algıya kapılacak, kitap okuma isteğine olumsuz yansıyacak ve süreçten uzaklaşmak isteyecektir.

Yazı (Font)

Güneş (2016)'a göre; “Okulöncesi dönemde, okuma eyleminde edilgen olan çocuk, ilköğretimin başlamasıyla birlikte okuma sürecinin etkin bir üyesi olmak ister. Sözcükleri seslendirmek, onların anlamlarını çözmeye başlamak çocuğu mutlu eder. Çocuk, kendisini gerçekleştirmenin sevinciyle daha çok okumak ister.”

Her ne kadar okul öncesi dönem çocukları okuma yazma bilmiyor olsa da kitaplara bakarken onları anlamlandırmak, harfleri net olarak görmek, kelimelere aşina olmak hoşuna gidecektir. Hatta ilköğretime hazırlayacaktır. Yeni nesil çocukların doğuştan bazı şeyleri bilerek doğduğu sıkça konuşulmakta ve bilinmektedir. Yapılan araştırmalara göre içinde bulunduğumuz nesil çocuklarının doğuştan içinde bulunduğu milletin dil yeteneğine sahip olarak doğduklarını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, okul öncesi dönem kitapları da tıpkı buna benzer. Kelimeleri okuyamıyor olsalar dahi harflerin içinde kaybolmak bile onların dünyasına yeni bir renk katmaktır.

Her ne kadar okuma yazma bir sonraki basamak işi gibi gözüксе de, renklere, sayılara rakamlara ilgisinin ve merakının arttığı bu dönemde, harflere karşı da aşinalık oluşması olumlu olarak yansımaktadır. Bu yüzden yazılar doğru konumlanmalı, açık anlaşılır ve sade olmalıdır. Yazı şekli tırnaksız, yuvarlak ve anlaşılır karakterlere sahip olmalıdır.

Atmaca (2006)'ya göre “Okul öncesi ve okumaya yeni başlayan çocuklar için hazırlanan kitapların dörtte üçü resim, dörtte biri yazı olmalıdır.”

Yazı Karakteri

Sivri, küt ve keskin hatların, her insan üzerinde bıraktığı sert etki çocuklar üzerinde de olumsuz etkiler bırakmaktadır. Ve yuvarlak hatlara sahip karakterlerin de çocuklar üzerindeki olumlu etkileri de bilinmektedir. Aynı şey, yazı karakteri için de geçerlidir. Bu sebeple “calibri, comic ms” gibi yuvarlak hatlı, net, kolay okunabilir mesafedeki harflerin kombinasyonundan oluşan fontlar tercih edilmelidir.

Kitaplarda, eldeki okuma uzaklığına göre yazı boyutu seçimi, fon ve yazı ilişkisi de düşünülerek düzenlenmesinde yarar vardır. Kitabın içeriğinin ne olduğuna, kimin okuyacağına ve ne sıklıkla okuyacağını düşünülerek tasarıma yön verilmelidir. Fontların kullanım amacına göre tırnaklı, tırnaksız fontlar ve süslü karakterlerin seçimi okunurluğu etkilemektedir. Süslü karakterlerin, karmaşık yapılarıyla okunurluğu zorladığı söylenebilir.

Sarıkavak, (1997)'e göre; “Bazı yazı karakterlerinin diğerlerinden daha kolay okunur olması yazı karakterleri seçiminin en önemli ayırt edici niteliğidir. Okunurluk her şeyin hoşnut edici bir okuma yaratmasıdır. Okunurluk yazı karakteri ve harf ölçüsüne bağlı iken, okuturluk bütün tasarımda temellenir.”

Yazı karakterleri, kullanıcı kitlenin kimliğini düşünülerek seçilmeli, gereksinmeye göre ikiden fazla harf karakterinin bir arada kullanılmamasına özen gösterilmelidir. Satır uzunluğu; satırlar, kelimeler ve harf arasındaki boşluk, yazı-fon ilişkisi, yeterli kontrast gibi temel ilkeler okunabilirliği yönlendirir (Megs, 1995, s.82).

Punto

Yazı karakterinin rahat görülebilmesi ve harflerin hafızada yer etmesi için boyutlarının önemi büyüktür. Okul öncesi dönem çocukları için uygun puntolar 20-24 aralığında olmalıdır.

Güneş(2016)'e göre, Okulöncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitaplarda, okuma hızını düşürmeyecek, büyük puntolu (24 punto, 22 punto ve 20 punto büyüklüğünde) ve normal kalınlıktaki harflerin kullanılması gerekir.”

Yazı Rengi Ve Yerleştirme

Yazı rengi ve rengi kitabın içindeki resimlere göre değişiklik gösterebilir. Öncelikle bakılması gereken konu, yazı için resimlerin içinde veya dışında bir alanın yaratılıp yaratılmadığıdır. Her iki durumda da zemin rengi önemlidir. Zemin rengine göre yazı rengi ayarlanmalı, zeminin tersine bir tutum yazı rengini belirlemelidir.

Ayrıca resmin içinde konumlandırılacaksa yazı için ayrılmış bölümün zemininde kesinlikle kalabalık zorlayıcı kullanımlar yapılmamalı, yapılırsa da zemini bulanıklaştırarak yazının ön plana çıkması sağlanmalıdır. Bu tür sebeplerle yazı ve yerleştirme konusu birlikte ele alınmalıdır. Okul öncesi dönem çocukları harfleri ve yazıları net olarak seçmelidir.

“Bir kitapta yazı alanını sınırlayan çizgiler, görsel unsurların yerleştirilebileceği en büyük alanı belirler.” “...Görsel unsurlar daima alt yazıları ile birlikte kullanılmalı, aradaki boşluklar her sayfada sabit tutulmalıdır.” (Becer, 2019, s.245).

Sayfa Yapısı ve Sayısı

Okul öncesi dönemden itibaren, çocukların kitaba ilgi ve saygı duymalarını sağlayan ilk etkenlerden birisi de kağıttır denebilir. Kağıt; kitabın görsel etkisini yansıtmaktadır, baskı niteliğini arttırmaktadır, kitabın sürekliliğini, dayanıklılığını yansıtmaktadır. Bu nedenlerle çocuğun kullandığı kitaplarda kağıdın kaliteli, kolay yıpranmayan, kirlenmeyen, kırışmayan kısaca dayanıklı kağıtlar seçilmesi tercih edilir. Mat, birinci veya ikinci hamur kağıtlar buna örnek teşkil edebilir. Özellikle kağıdın arka yüze yansımamasına, renklerin aşırı soluk veya parlak olmamasına, yazıların dağılmamasına, harflerin açık, anlaşılır ve net olmasına dikkat edilmelidir. Bu değerlendirmelere dikkat edilmeksizin, çeşitli maddi kaygılar ile basite kaçılmış, kolayca yıpranan, kaliteden uzak kitaplar çocukta kitaba karşı algının kirlenmesine, sevginin ve saygının azalmasına yol açabilir. (Güneş, 2016)

Özellikle bazı kas hareketlerinin de gelişmemiş olduğu bu süreçte kağıdın kalın olması dayanıklılığı sağlarken, sayfa sayısının fazla olması ağırlık bakımından kullanılabilirliği düşürebilir. Kağıt yerine bez kullanımı veya hacim verecek bazı uygulamaların kullanılabileceği gibi bu tür arayışların deneysel olduğu ve muhakkak pedagoglar tarafından görüşler doğrultusunda hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır.

Oğuzoğlu (2001)'ndan aktaran Atmaca (2006)'ya göre; “Kağıt kalitesi; birinci hamur veya kuşe kullanılmalı, baskı tekniği, tıfdruk ve ofset tekniklerinden biri seçilmelidir. Çünkü, kalitesiz kağıt kötü baskı verir bu da kitabın görsel etkisini ve dolayısıyla yararını azaltır.” (s.132) (s.326).

Kaptan (2004)'e göre; “Kitaplarda yanlış kağıt kullanımı bilginin çocuğa ulaşmasını zorlaştırır. İnce gramajlı kitaplar çok fazla kullanılmamalı; çünkü bir sayfa alttaki resmin görüntüsü diğer sayfadan görülebilir. Bu da okunurluk açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır.” Becer(2019)'e göre; “Koyu tonlardan ya da yoğun renklerden oluşan iki görsel unsur, aynı yaprağa arkalı-önlü basıldığında, birbirlerinin görsel etkisini karşılıklı olarak bozabilir (s.245).

Çınar, (2009)'a göre; “Kitaplar dayanıklı ve mat bir kağıda basılmalıdır. Renkleri soldurmamalı, mürekkebi dağıtmamalıdır. Kitap hacimli olmamalıdır.”

Sayfa sayısı ise, kitabın hikayesine, resimlerine göre çok çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu yaş çocukları çok meraklı olduğu kadar çok da hareketlidir. Bir olay karşısında çok uzun süre dikkatlerini tutamazlar. Dolayısıyla okul öncesi dönem çocuk kitaplarının da sayfa sayısı çok olmamalıdır. Uzun hikayelerden kaçınılması gerektiği gibi, çok sayfalı

kitaplar da çocuğun algısını başka yönler e çekmektedir. Hatta aksine kitabı sıkıcı bulmalarına bile sebep olabileceği gibi kalın ağırlık konusunda da negatif bir algıya neden olabilir.

Kompozisyon

Okul öncesi dönem çocukları uzun süre belli şeylere odaklanamazlar. Çok hareketli, çok meraklı ve tez canlı tavırlar sergileyebilirler. Dikkatleri çabuk dağılır. Bu sebepler göz önünde bulundurularak kompozisyon konusunda ilk dikkat edilmesi gereken; resimlere oranla, yazılara çok daha az yer verilmelidir. Bir sayfa için ayrılması planlanan tümce sayısı ortalama 1 ile en fazla 4 cümle aralığında olmalıdır.

Bir diğ er dikkat edilmesi gereken konu da renklerdir. Renkler çok karanlık olmamalı ve parlak, net renkler tercih edilmelidir. Aksi taktirde çocuk üzerinde olumsuz veya korkutucu hisler yaratabilir.

İllüstrasyon

Pekmezci'den aktaran Güneş, (2016)'a göre “Yaratıcılığın temel koşullarından biri duyarlılıktır. Nitelikli kitap resimlemeleri ilgi uyandırabilen, duyarlılık kazandırabilen, çocuğu yaratıcı sürece çekeabilen, onun sevme, çalışma, üretme, yaratma eylemlerine katılmasına zemin hazırlayabilen uyarıcılardır.”

Gönüllü, (2017)'e göre, illüstrasyonu resimden ayırt eden en önemli özellik bir metine bağlı olarak var olması, bir mesaj kaygısı taşımasıdır. Bu nedenle illüstrasyon, aynı kaygıyı taşıyan grafik sanatlar çatısı altında yer almaktadır. İllüstrasyonu; bir metni tasvir eden, yorumlayan, açıklayan çizimler olarak tanımlayabiliriz.

Sözel olarak ifade edilen başlık, slogan veya metin gibi unsurlar üzerinden hareketle görsel olarak yeniden betimlenmiş ve yorumlanmış sanatsal tasarımlara illüstrasyon denmektedir. İllüstrasyon hazırlanmasında geleneksel el ve boyama yöntem ve malzemelerinin yanı sıra dijital kaynakların da kullanım alanı oldukça geniştir. Kısaca üç başlık altında düşünülebilir (Becer, 2019, s.210). Reklam illüstrasyonları, daha çok bir ürünün tanıtımına yönelik olarak tasarlanmış olup, endüstri ile iç içedir. Ambalaj, afiş, televizyon reklamları ilanlar gibi tanıtım içeren illüstrasyonlar bu başlık altında incelenebilir. Bilimsel ve teknik illüstrasyonlarda ise, adından da anlaşılacağı üzere, bilimsel olarak tanım ve betimleme

gerektiren ve alanında uzman kişiler doğrultusunda hataya yer vermeksizin hazırlanan kaynak çizimleridir denebilir. Daha çok anatomik incelemelerin yer aldığı bu tür çizimler tıpta ve bilimsel araştırmalarda kullanılmaktadır. Bilimsel ve Teknik illüstrasyonlar kısaca belirli bir uzmanlık gerektiren alana yönelik hazırlanmış, tanıtım içeren görsellerdir denebilir.

Yayın illüstrasyonları ise; gazete, dergi, öykü roman gibi basılı kaynaklara uygulanan sanatsal estetik kaygısına daha çok önem verilen illüstrasyon türüdür denebilir. Okul öncesi çocuk kitapları bu alanı en özgür kullanabildiğimiz yer olarak görülmektedir.

Turan (2000)'ndan aktaran Atmaca (2006)'ya göre; "Öykülerde metin dili ne denli önemliyse, resimlerin de şiirselliği, yumuşaklığı, renk ahengi, izleyicisinde bıraktığı tatta o denli önemlidir. Günümüz çocukları bu tadı içgüdüleriyle hemen almaktadırlar." (s.166) (s.321).

Karakter tasarımı başlı başına yeni bir alan olarak günümüzde etkin rolünü sürdürmektedir. Günümüzde animasyon ve diğer birçok alanda etkin olarak kullanılan bu karakterlerin temeli illüstratif sürecin sonucudur. Sevgi ve tecrübe ile harmanlanmış karakter ve tasarımlar da hemen kendini belli etmektedir.

Resimlerin bir işlevi gerçekleştirebilmesi ve yansıtabilmesi için gerekli ön koşullardan birisi de sanatçı duyarlılığıdır denebilir. Metinlerde her zaman ifade edilmeyen ancak bilişsel olarak edinmesini istediğimiz değerler veya hissiyatlar renkler ve çizgiler aracılığı ile ifade edilebilir. Metnin kurgusu doğrultusunda hazırlanan illüstrasyonlar çocuğu eğlendirmeli, güldürmeli, meraklandırmalı, heyecanlandırmalıdır. Çocuklarda resim yapma ve resimleri doğru anlamlandırarak okuma isteği uyandırmalıdır. İllüstrasyonların bu bağlamda kitap ile arasında, dostluk ve sevgi bağı oluşturması beklenir (Sever, 2000, s.631'den aktaran Atmaca, 2006, s.322).

Metinler doğrultusunda hazırlanmasına karşın, tüm bu metinlerin ötesinde illüstratif olarak ta görsellerin büyük bir öğretici payı bulunmaktadır. Örneğin metinde bir simit alma sahnesindeki diyaloglar anlatılıyordur, görsellerde ise satıcı elinde eldiven ile, açık olmayan, olması gereken hijyen konularına dikkat edilmiş olarak resmedildiğinde çocuk bilinçaltına, temizlik ile ilgili ipuçları yollamış oluyoruz. Veya tam tersi... eldivensiz, açık, üzerine her türlü toz ve sineğin ulaşabileceği bir alandan yiyecek satın alınması ve bu karakterleri güler yüzlü ve sevimli yapmak, aslında dışarıdan alınan yiyeceklerin o kadar

da zararlı olmadığı hissiyatını verebilir. Bu gibi bilinçaltına hitap edebilecek ince ayrıntıları vermek sanatçı duyarlılığına bırakılmaktadır.

İdeolojik yönlendirme ve önyargıdan uzak durulmalıdır. Ensesi kalın, şiş göbekli sömürücü patronlar; sıksa, çatık kaşlı, sinirli işçiler, grevler, ırkımızın ve dinimizin öteki dinlerden üstünlüğü; arap giysisi giymiş, kelle uçuran Müslümanlar, eli coplu çatık kaşlı polisler, aşağılanan toplum kesimleri(köylüler, dilenciler, çingeneler); sevmediği bir ulusun bayrağını yakan sinirli göstericiler gibi. Olayın kahramanı ya da olumlu değerler yenilmemeli, kaybetmemelidir. Bu onların olumsuz duygular yaşamalarına, güvensizlik yaşamalarına neden olur. Çocukların yenilgiyi kabul etmekte zorluk çektikleri de unutulmamalıdır (Hiçbir geleneksel masalda olumsuz ve kötünün kazanmaması ilginçtir) (Çınar, 2009).

Çakmak, (1994)'e göre; “Çocukların kitaplardaki resimler aracılığı ile hayal gücü gelişir, yaratıcılığı teşvik edilir. Bu resimlemeler çocuğa bazı kültür değerlerini ve resim sevgisini kazandırır... Çocuk bilgiyi hem görerek hem dinleyerek alır. Kitap, çocukları teşvik eder, çocuğun kendi deneyimleri aracılığıyla kazandığı bilgilerin güçlenmesini sağlar.”.

Tasarım Öğeleri Açısından İnceleme

Çizgi

Odabaşı, (2006, s.37)'a göre “Çizgi harika evrensel bir şifredir”. Gerçekten de yaş, dil, din, ırk, kültür ayrımı gözetmeksizin herkesin anlayabileceği bir dil varsa bu görsel tasarımdan geçmektedir. Çizgiler insanlığın var oluşundan bu yana, hatta dil ediniminden bile daha önce varlığını göstermiştir.

“Çizgi görsel bir anlatımda ilk anlatım unsurudur. İşin şaşırtıcı yanı objelerin gerçekte çizgilerle çevrelenmemiş olmasına karşın, biz objeleri sanki çizgi ile çevrelenmişçesine çizgi ile ifade ederiz. Bunu da herkes okuyabilir, anlayabilir... Kısaca diyebiliriz ki; çizgi, grafik olarak hareket halindeki bir noktanın belirli bir yönde eğiliminden doğar.” (Odabaşı, 2006, s.37).

“Çizgi genişliği ve derinliği olmayan tek boyutlu geometrik şekle denir. Farklı anlatımlarla çizgi eninden daha uzun işaretidir (Brainard, 1998, s.26) veya sınırsız sayıda noktalara (Lauer ve Pentak, 1995, s.108) verilen isimdir.”

“Çizgilerin farklı nitelikleri farklı anlamlar veya duyguları yansıtabilir: kıvrımlı bir çizginin doğal ve canlılık imgesi vereceği gibi dümdüz ve kırık çizgiler insan yapımı ve mekanik bir duygu verebilir.”

Çizgi; düz ya da kıvrımlı. Kalın ya da ince, sürekli ya da kesik, grenli ya da keskin özelliklere sahip olabilir. İki görsel unsur arasına konulacak bir çizgi, izleyiciye bunları optik olarak ayırması gerektiğini bildirir. Çizgiler, karakterlerine ve konumlarına bağlı olarak bazı mesajlar da iletirler: Yatay Çizgi: Durgunluk, Düşey çizgi: saygınlık, Diyagonal Çizgi: Canlılık, Kıvrımlı Çizgi: Zarafet (Becer, 2018, s.57).

Günümüzde de çocuk hikâye kitaplarında çeşitli tasarım öğeleri kullanılmakla beraber belki de en çok rastladığımız öge çizgidir. Kontur çizgisi; var olan bir obje, nesne ya da canlıyı, hareketi çevreleyen çizgilerdir. Her görsel tasarım ürününde olduğu gibi çocuk hikâye kitaplarında da kullanım şekline göre birçok anlam içerir. Örneğin çocuk kitaplarında sivri ve köşeli kullanımlardansa daha yuvarlak hatlara sahip çizgiler tercih edilmelidir. Daha yumuşak, daha geçişli, daha ılımlı çizgiler çocuk için de olumlu hisler yaratacaktır.

Şekil

Genellikle alışlagelmiş kitap şekilleri dikdörtgen ve karedir. Ancak özellikle okul öncesi dönem kitaplarında bu formların dışında özel kesimlere rastlamak mümkün. Kapak resimleri ile bağlantılı olarak kesilmiş, iç sayfaları da aynı formlarda tasarlanmış kitaplar çocuğun ilgisini çekecektir. Bu konuda yayıncılar tarafından dikkat edilmesi gereken konu, kesim formunun sivri, aşırı köşeli olmasından uzak durulmalıdır. Çocuk kolayca koparmamalı ve elini acıtmamalıdır. Dolayısıyla keskin köşeli formlar yerine, yuvarlak hatlara sahip kesimler tercih edilmelidir.

Aynı şekilde alışlagelmiş kitaplardan farklı olarak 3 boyutlu kitaplar da yaygınlaşmaktadır. Bu tür kitaplar çocuğu kitabın ta derinlerinde, özgürce hayallere dalmasına olanak tanımaktadır. Okurken eğlendiren, öğreten yapıdaki bu tür kitaplarda en çok dikkat edilmesi gerekenlerin başında, kitabın küçük parçaları koparıp yutmaması konusunda önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler hem yayıncılar hem de aile tarafından alınmalıdır.

Alan - Boyut

Becer, (2019)'a göre, “Bir grafik tasarım ürünü, daima değişik ve belirli ölçülere sahip görsel unsurların bir araya gelmesiyle oluşur. Ölçüler büyüdükçe. Etkileycilik ve algılanırlık da artar.”

Özellikle küçük yaş basamağındaki çocukların rahat algılaması, sorgulaması, merak edebilmesi için büyük ebatlarda yapılmış resimler daha etkili olmaktadır.

Her yaş basamağına göre kitap, sayfa, yazı, resim boyutu farklılık göstermektedir. Genellikle yaş küçüldükçe boyutlar algılanabilirlik açısından daha büyümektedir. Resimlerin daha yalın daha net olması tercih edilmektedir.

Doku

Herhangi bir yüzey üzerinde tekrarlanan biçimsel hareketlerin bütününe doku adı verilebilir. Tasarımda sıklıkla vermek istediğimiz tat doğrultusunda başvurduğumuz bu dokuların da bir dili vardır aslında. Yumuşak geçişli, daha kıvrımlı, hafif tonlarda kullanılan bir doku ile daha sert yapıda, pürüzlü hatta sivri, zıt renklerle dolu bir dokunun hissiyatı aynı değildir. Tasarımsal açıdan sıklıkla başvurduğumuz dokular, kullanılan alanı doğru yansıtması açısından önem arz etmelidir. Örneğin tüylü bir hayvan çizmemiz beklenirken parlak ve düz bir doku kullandığımızda bunu pek de iyi ifade ettiğimiz söylenemez. Bu tür yanılsamalar çocuklar üzerinde pek te gerçeği yansıtmayan izler bırakmaktadır. Tüm bu tasarım sürecinde başvurduğumuz dokuların yanı sıra, malzemelerde de doku tercihleri doğru yapılmalıdır. Örneğin kağıt seçimleri, içerdiği görsel renkler, tutumlar, hitap ettiği kitle ve daha nicesi bir arada düşünülerek uygun yerlerde uygun dokuları kullanmak estetik tat bırakmaktadır.

Bir yüzey üzerinde tekrarlara dayalı biçimsel düzen bulunuyorsa, orada bir dokunun varlığından söz edilebilir. Grafik tasarımcının vazgeçilmez malzemesi olan kâğıtlar da farklı dokularda üretilirler: Sert ve düz, sert ve grenli, yumuşak ve düz, yumuşak ve grenli vb. dokularda üretilen birçok kâğıt türü bulunmaktadır. Tasarım yüzeyinde kullanılan dokular optik ya da fiziksel olarak duyguları yönlendirici bir işleve sahiptir. (Becer, 2019, s.62)

Renk

Atmaca (2006, s.326)'ya göre, "Çocuk kitaplarında renklerin çok önemi vardır, bu noktada öğrencilerin bildiği ana renklerden yararlanılmalı, koyu, bulanık renklerden kaçınılmalıdır. Renkler canlı ve kompozisyonu tamamlar nitelikte olmalıdır."

Renkler, ışıkla birlikte var olurlar ve izleyen üzerinde birçok değişik duygular uyandırabilirler. Bunların bir bölümü kişisel, bir bölümü ise genellenebilir duygulardır. Sıcak renklerin, soğuk renklerin ise gevşetici ve dinlendirici olması, genellenebilen duygulara iyi bir örnek oluşturur. Renklere duyduğumuz tepkileri yönlendiren başka bir unsur da renklerin dalga boylarıdır. Bu güne kadar birçok bilim adamı, renklerin insan üzerindeki etkileri konusunda değişik çalışma ve deneyler yapmışlardır (Becer, 2019, s.59).

Becer, (2019)'a göre; renk, bir tasarımı meydana getiren yapıtaşlarından biridir. Bu nedenle bir tasarımcının insanların renk tercihlerini göz önüne alması gerekir. Örneğin, Amerika'da yapılan bir araştırmada erkeklerin maviye, kadınların ise kırmızıya eğilimi oldukları belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalara göre; türü(uzunluk), yoğunluğu(Derinlik) ve tonu(Genişlik) olmak üzere rengin üç boyutu bulunmaktadır. Rengin türü betimlemelerde doğrudan kullandığımız terimleridir. Örneğin, kırmızı, mavi, sarı vb. Rengin tonu ise o resmin açık ve koyuluğudur. Beyaz ile aydınlatılan resim, siyah kullanılarak koyu tonlara erişmektedir. Renk yoğunluğu ise rengin parlaklığı ile ilgilidir. Rengin ne denli yoğun kullanıldığına göre canlılık vuruculuk veya daha az kullanıldığında yumuşak ve pastel bir görüntü sağlayabilmektedir (Becer, 2019, s.58). Gerçek hayatta, objeler ve karakterlerin çevresinde bir kontur çizgisi bulunmadığını göz önünde bulundurursak, bu hacim, ışık, renk dolayısıyla tonlar sayesinde bu hissiyata kapılırız. Bu sebeptendir ki rengin 3 boyutu arasında en etkili kullanılanı renk tonudur.

Her renk psikolojik bir mesaj ve duygu iletir: Yeşil; kıskançlık mavi; sadakat ve içtenlik, kırmızı; etkinlik ve cesaret, kahverengi ve mor; tekdüzelik ve sıkıcılık, beyaz; teslimiyet, siyah ise karamsarlık gibi kavramları çağırıştır. Doğallıkla bu kavramların bir tasarım içinde nasıl işler hale getirileceği konusunda hiçbir belirli formül yoktur. İç mimarlar; sıcak renklerin bir mekân olduğundan daha küçük, soğuk renklerin ise olduğundan daha büyük gösterdiği gerçeğini göz önüne alır.

Grafik tasarımcı renk seçiminde şu dört unsuru dikkate almalıdır: 1- Rengin kültürel çağrışımı, 2-Hedef kitlenin renk tercihi, 3-Firma ya da ürünün karakteri ve kişiliği, 4-Tasarımdaki yaklaşım biçimi. Baskı amacıyla seçilen kâğıt ve bu kâğıdın üzerinde kullanılan mürekkep, grafik tasarımın renklerini belirler. Ama renk unsuru aslında taslaktan başlayarak tasarım sürecinin içindedir. Bazen renk, yaratıcı düşüncenin temelini oluşturabilir ve bütün tasarım renk üzerine kurulabilir (Becer, 2019, s.59,60).

Renklerin dili kişiden kişiye ve kullanılış biçimine göre büyük farklılıklar yaratmaktadır. Ancak herkes tarafından bilinçaltında bilinen bir takım etkileri mevcuttur. Örneğin kırmızı; kullanımına göre sevgiyi, aşkı anlatabileceği gibi şiddeti de çağırıştırabilecek bir renktir. Ancak kırmızı tonlar ile boyanmış bir odaya girdiğimizde fazla uzun durulamadığı gözlemlenmiştir. Kısıtlı geçirilin sürenin, kişiler tarafından çok uzun sürdüğü hissiyatına kapılmasını sağlar. Bu sebeptendir ki uluslararası çapta büyük hamburger veya pizza gibi yemek firmaların restoranlarında ağırlıklı olarak kırmızı tonlarının tercih edilmesi, sirkülasyonun hızlı olması adına, içeride oturan müşterilerin içeride uzun süre oturdukları hissiyatına kapılarak çıkmak istemesinin hedeflendiği bilinen bir şeydir. Tabi ki her insan bilişsel olarak bu hissiyatı ezbere bilmez. Ancak renklerin doğadaki karşılıklarına sıklıkla rastlantısal yollar ile ulaştığımızda bize bu hissiyatları sağlamaktadır. Örneğin kırmızıda biraz kandan dolayı şiddet algısı, gül ve çiçeklerden dolayı aşk algısı, mavide deniz ve

gökyüzü renklerinden kaynaklı dinginlik, ferahlık ve bir miktar uçuculuk hissiyatı, yeşilde çimen ve doğa renklerinden kaynaklı doğal yaşam, huzur, sağlık hissiyatı, sarıda güneş renginden kaynaklı aydınlık ve sıcaklık hissiyatı barındırmaktadır denebilir.

Bir tasarımda istenilen etkiyi yansıtmakta kullanılan en önemli araçların başında renkler gelmektedir. Tasarımda vurguyu arttıran ve okuyucu kitle üzerinde genel bir etki bırakan renklerin diline dair birçok araştırma yapılmıştır. Bunlardan 1979 yılında Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre, iki renkli bir dergi ilanının izlenme oranı %20 iken, dört renkli bir ilanı izleme oranı ise %38’e artmıştır. Hem çok renkli hem de siyah beyaz tonlamalı bir afişin ise (Becer, 2019, s.60). Elbette kullanım alanına göre bu sonuçlar değişmektedir. Örneğin dinginlik, ferahlık hissi vermesini istediğimiz bir ilanda birçok şiddetli rengi bir arada kullanmak pek de istenilen sonucu vermeyebilir.

Tasarım ilkeleri açısından inceleme

Başarılı bir tasarımcı olabilmenin önemli koşullarından biri de, tasarım ilkelerini bilmek ve bunları gerektiği yerde kullanabilmektir. Bir yazar için gramer kuralları ne kadar önemliyse, bir tasarımcı için de tasarım ilkeleri o düzeyde önemlidir (Becer, 2019, s.62).

Becer, (2019)’e göre taslak aşamasında yaratıcılığın bütün sınırları zorlanmalı, bu çalışmalar belirli bir olgunluğa erişmeden herhangi bir seçme yoluna gidilmemelidir. Taslaklar, tasarımın görünümü hakkında üretim öncesinde bilgi veren unsurlardır. Konuya bağlı olmaksızın, her tasarım için en az bir taslak önceden hazırlanmalıdır. Ressam veya grafik tasarımcı yayınevi, editör veya yazar tarafından hazırlanan bu taslağı önceden değerlendirerek bilgi edinmesi harcanan zaman, maddiyat ve emek açısından tasarruf sağlamaktadır (s.76).

Önceden hazırlanan taslakların; tasarım sürecine oldukça faydalı ve gerekli olduğu bilinmekle birlikte yapılan çalışmalar tasarım ilkeleri bağlamında da ayrıca değerlendirilmelidir. Her tasarımsal ilkenin bir kullanım alanı ve bir dili mevcuttur ve eğitilmiş bir sanatçı bu ilkelere hâkim ve duyarlıdır.

Denge ve Uyum

Yaşar, (2015)’e göre; “Bir tasarım prensibi olarak denge, tasarımı oluşturan parçaların tanımlı ve estetik bir biçimde yerleştirilmesidir.”

Bir tasarımda denge unsuru varsa, o tasarım kendisiyle “barışık” demektir. Dengeli ama bünyesinde hiçbir hareket unsuru barındırmayan bir tasarım düşünülebilir mi? Elbette hayır. Her tasarımın bünyesinde bir hareket unsuru vardır, hatta bu hareket gereklidir de. Ama

hareketi oluşturan unsur ya da unsurlar tasarımın temel çatısı içinde yer almaz. Hareket unsurları, tasarımın içinde kullanılan tipografi, fotoğraf ya da illüstrasyonlardaki canlılığın içindedir (Becer, 2019, s.65).

Bir tasarımı oluşturan birbiri ile bağlantılı parçaların kompozisyon içerisinde sanatsal kaygılar güdülerek uygun biçimde yerleştirilmesi işlemine denge demektir. Dengeyi de kendi içerisinde oluşturduğu parçalara ve düzene göre farklı başlıklar altında incelemek mümkün, örneğin simetrik denge, dağınık denge, vurgulayıcı denge gibi. Gözü odaklanılması istenilen bölgelere yönlendiren ve kompozisyon içerisinde tutan parçalar da denebilir denge unsurlarına. Bir kompozisyonda dengeyi incelemenin birkaç yöntemi mevcuttur. Öncelikle bu parçaların tespit edilip diğer parçalar kapatıldığında gözün izlediği yol, kullanılan düzen gibi denge unsurlarını incelemek mümkün.

Becer, (2019, s.67)'e göre; Tasarımcı, oluşturduğu kompozisyonda optik ağırlıklara sahip unsurları belirli dengeler içinde bir araya getirmeye çalışır. Asimetrik bir kompozisyon içinde kurulan dengeyi nesnel olarak değerlendirebilmek için; kompozisyonu aynadan ters olarak izlemek ya da ters çevirmek gibi yöntemlere başvurulabilir.

Kompozisyonun üst ve alt bölümünde yer alan unsurlar arasındaki ilişki hiçbir zaman yok edilmemeli, bütün görseller unsurlar optik bir merkez çevresinde toplanmalıdır. Yani, tasarım kendi içinde bir dengeye sahip olmalıdır. Tasarım yüzeyi dikey bir eksenle ortadan ikiye bölündüğün de; optik ağırlığının, çizginin her iki tarafında eşit olarak dengelenip dengelenmediği gözle izlenebilir (Becer, 2019, s.67).

Becer, (2019, s.67)'e göre; Tasarım yüzeyinin belirli bir bölgesinde kümelenen “beyaz boşluk”, denge sağlamada çok önemli bir role sahiptir. Beyaz boşluk optik ağırlık oluşturmada bazen görsel unsurlara göre daha belirleyici bir işlev üstlenebilir.

“Bütün bir kompozisyonun ahengi-armonisi demektir. Kompozisyonun parçaları bütüncül bir görsel tema gibi çalışır.” (Yaşar, 2015).

Oran- orantı

“Bir tasarımdaki çeşitli elemanların, göreceli boyut ve ölçeklerine göre kendi aralarında ve parçalarla bütün arasında bulunan oranlarıdır.” (Yaşar, 2015).

Orantı tasarımcı açısından çok önemlidir. Şöyle ki; tasarlayan açısından orantı boyutlar arası ilişki demektir. Tasarım yüzeyinin eniyle boyu, görsellerin genişlikleri ve yükseklikleri arasında oluşturdukları boyutlar arasında orantıya dayalı ilişki söz konusudur. Görselin tasarım içerisindeki diğer unsurlarla olan orantısal ilişkisi algı ve etkileşimi de etkilemektedir. Tasarlayan kişi için görsel unsurlar ile diğer unsurlar arasındaki orantısal

ilişki önem arz etmektedir. Bunlar arasında değişken yapılar kurulmaya çalışılmakta ve bu değişkenlik kurulamazsa tekdüze sıradan birbirine eşit tasarımlar ortaya çıkmaktadır (Becer, 2019, s.68).

Yunanistan'da bulunan Partheon tapınağı arasında uyum olan en önemli yapılardandır. Bu tapınağın yapımında göz önüne alınan altın oran günümüzde de geçerliliğini korumakta ve etkin olarak kullanılmaktadır. Altın oranın ilk ipuçları doğan toplanmıştır. Örneğin yapraklar, çiçekler,arı petekleri, dallar, örümcek ağı gibi birçok yerde altın orana rastlanmıştır. Michelangelo, Leonarda Da Vinci gibi ressamlar, ünlü Mimar ve şehir plancısı Le Corbusier de yapıtlarında Altın orandan faydalanmışlardır. Altın oran; bir çizgi herhangi bir yerinden ikiye bölündüğünde küçük parçanın, büyük parçaya oranı büyük parçanın oranına eşittir. Şeklinde tanımlanır. Sayısal olarak da 3:5, 5:8... gibi dizilerle gösterilir (Becer, 2019, s.69).

Hareket

“Sanatçının, gözü bir kompozisyonun içine, çevresine ya da kompozisyona doğru yönlendirmesinin yoludur. “ (Yaşar, 2015).

Becer, (2019, s.70)'e göre; Okuyucunun gözü, tasarım yüzeyinde bazen bir çizgi ya da kıvrım boyunca hareket eder. Göz bir unsurdan diğerine doğru kesintisiz geçişler yapabiliyorsa, devamlılık sağlanmış demektir. Çağdaş ressamlardan Victor Vasarely'nin optik kareleri, görsel devamlılığın ustaca sağlandığı örnekler arasında gösterilebilir.

Becer, (2019, s.62)'a göre; Bir tasarım üzerindeki çizgiler noktalar ve değişik noktalara yönelerek bir hareket oluştururlar. Tasarımcı, vereceği mesaj doğrultusunda bu hareketi yönlendirmekle yükümlüdür.

Becer, (2019, s.62)'a göre; Göz hareketlerinin ustaca denetlendiği bir tasarım, daima hedefine ulaşır. Görsel unsurların biçimleri ve boyutları arasında oluşturulan benzerlikler, tekrarlamalar ve görsel hiyerarşi; devamlılığı sağlamada etkili araçlardır.

Okuyucu bir tasarımdaki devamlılığı zaman ve mekân içinde algılar. Grafik tasarımcı, hangi unsurların görsel devamlılık ve farklılık oluşturacağını önceden belirlemeli ve buna göre bir strateji geliştirmelidir. Ritme dayalı devamlılık oluşturmada kullanılan araçlardan biri de tekrar eden bir görsel unsurdur. Örneğin yazı ya da imgenin boyut, kompozisyon, renk ve üslup gibi görsel özellikleri devamlılık sağlamak amacıyla değişik tasarımlar üzerinde yinelenabilir (Becer, 2019, s.71).

Bunun yanında, bağımsız oldukları halde birbirleri arasında yapı, tipografik sistem açısından bütünlük olan tasarımlar içinde de bir devamlılık söz konusudur. Yayınevlerinin çıkardığı dizi kitaplar buna en tipik örnek olarak gösterilebilir. Dizideki her kitap, bağımsız bir birim

olmasına karşın, bu kitaplar arasında aynı diziye ait olduklarını vurgulayan, devamlılık sağlayıcı görsel bir sistem kurulmuştur. Kitap kapaklarının her birinde benzer unsurlar yer alır: Kitap adı, yazar adı, bir illüstrasyon ya da fotoğraf, yayınevinin amblem ya da logosu... Kapaklarda aynı yazı karakteri, aynı düzenleme içinde kullanılıyorsa, kitapların her birinde farklı bir renk kullanımına gidilebilir. İllüstrasyon ya da fotoğrafın konumu, üslubu ve boyutları da belki her kapakta aynı olabilir, ama konuları kitabın içeriğine uygun olarak değiştirilir (Becer, 2019, s.71,72).

Ritim

Bir tasarım üzerindeki yinelenen devinimler bütündür ritim. Nasıl ki renklerin, keskin veya yuvarlak formların ve daha birçok tasarım ilke ve elemanının bir dili bir anlamı var ise hareketin formuna göre ritim de bizde psikolojik olarak bazı hisler yaratır. Kısaca hareket tekrarı da diyebiliriz.

(Yaşar, 2015)'e göre ritim; “Elemanların-renklerin, şekillerin, formların, mekânların-boşlukların ve dokuların görsel hareketlerinin tekrarıdır.”

Elbette tasarımcının; hitap ettiği yaş basamağına ve anlattığı konuya göre formunu belirlediği bu hareketler her zaman bir kompozisyon içinde değerlendirilmemelidir. Kitap genelinde de kullanılan ritimler genellikle diğer resimler ile bütünlüğü korumaya yönelik olarak da kullanılabilir. Bazen se sadece basit bir doku olarak kullanılmaktadır.

Kontrast

Genellikle kompozisyon içerisinde bir objenin veya bir konunun vurgulanması için kullanılan nüanslardır denebilir. Genellikle renkler aracılığı ile farkına vardığımız bu zıtlıklar aslında şekilsel veya tasarımsal açıdan farklı iki kutbun yan yana kullanılması ile de oluşturulabilir.

“Tasarımdaki farklı elemanların farklılıklarının vurgulanmasını sağlayan ve/veya bu elemanlarının aralarında denge oluşturan kombinasyonlardır.” (Yaşar, 2015).

Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında da bir objenin, karakterin, kitap bütününde herhangi bir resmin veya tasarımsal olarak vurgulamak istenilen herhangi bir şeyi ön plana çıkarmak için kullanılan tekniktir denebilir.

Vurgu

Tasarımcı, vurgulamayı istediği görsel unsurun (başlık, metin, tasarım içerisindeki herhangi bir karakter veya hareket) ne olduğuna önceden karar vermeli ve sonra vurguladığı her unsur üzerinde farklı farklı yöntemler (kontrast, canlı veya koyu renk denemeleri, doku veya denge unsuru parçalar vb.) denemelidir (Becer, 2019, s.74).

Yaşar, (2015)'e göre; “Bir tasarımda odak noktası oluşturur. Dikkatleri tasarımın en önemli gördüğümüz kısmına çekmemizi sağlar.”

Vurgu ile ilgili olarak söylemek gerekir ki; tasarımcı tasarım yüzeyinde her şeyi aynı anda vurgulamamalıdır. Eğer her şey aynı anda vurgulanmak istenirse vurgu kavramı oluşmamış olur. Bu sebeple, vurgulanması gereken görsel unsurun birden fazla olmamasına dikkat edilmelidir (Becer, 2019, s.74).

Tasarımcı İçin, tasarımında vurgulayacağı unsur önemli bir problemdir. Bunun için, vurgulayıcı unsuru konuya, hedef kitleye ve müşterinin tutumuna göre seçmelidir (Becer, 2019, s.74).

Boşluk

“Bir sanat çalışmasının içindeki ya da çevresindeki boş alan ya da yüzeydir. Boşluk (Mekân) iki boyutlu ya da üç boyutlu olabileceği gibi, negatif ve/veya pozitifte olabilir.” (Yaşar, 2015).

Tasarım ilkeleri tek tek incelenmekle birlikte aslında birer bütün oluşturmakta ve bazen ayrı ayrı düşünülememektedir. Örneğin bazı durumlarda denge boşluk ile sağlanabilmektedir. Doku hareket ile, ritim ile.

Bir kompozisyonda iste boşlukların dengeli kullanılması beklenir. Odaklanılmak veya dinlendirilmek istenen bölümlere yerine göre uygun parçalar konulmalıdır. Bu tür değerlendirmeler için alanında uzman sanatçı duyarlılığına ihtiyaç vardır.

Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında ise resimlerin çoğu zaman çok yorucu olmaması beklenmektedir. Bu durumda izleyiciyi ara ara dinlendirmek, kompozisyonu gereksiz parçalardan arıtarak rahatlatmak adına boşluk kullanımına başvurulmalıdır. Özellikle yazı gelecek alanlar önceden tespit edilmeli, tasarlanmalıdır.

İllüstrasyon Teknik ve Malzemeleri

İllüstrasyonlarda birçok teknik kullanılmaktadır. Ancak bunu dijital ve el ile geleneksel çizim yöntemleri olarak kabaca ikiye ayırmak mümkün. Gelişen teknoloji ile birlikte artan dijitalleşme beraberinde tasarım sürecini getirmiş ve sanatsal arayışlar böylelikle teknolojiye ayak uydurmuştur. Her ne kadar gelecek yüzyılın geçerli yöntem ve mesleklerinden sayılsa da geleneksel yöntemleri tercih eden illüstratörler de çokça bulunmaktadır.

Becer, (2019)' e göre; “Kağıt, fırça, maket bıçağı, cetvel, gönye, pergel, makas, büyüteç, slayt projektörü, orantı cetveli, seloteyp, silgi, yapıştırıcı ve sabitleştirici sprey. İllüstrasyon çalışmalarında kullanılan temel malzemelerdir.” (s.213).

İllüstrasyonda malzemeler oldukça geniş bir çerçeveye sahiptir.

Su Bazlı Boya Teknikleri

İllüstrasyon tekniklerinden sık tercih edilen yöntemlerden birisi de suluboyalardır. Genellikle kalın, suya dayanıklı kağıt tercih edilen bu yöntemde malzemeler oldukça çeşitlidir. Suluboya, guaj boya, akrilik, lavi (mürekkep), gibi malzemeler sayılmaktadır. Akışkanlığın ön planda olduğu bu tür resimlerde gazlı kalemlemlerle önceden veya sonradan kontrollere tekniği çok tercih edilmektedir. Okul öncesi dönem çocukları kitaplarında sıklıkla karşılaştığımız bu yöntemin örneklerine, Almanya Hollanda gibi ülkelerin kitaplarında da sıklıkla rastlamaktayız.

Sulu boya guaj boya akrilik boya, lavi (mürekkep), gibi su bazlı boyalar sayılabilir.

Suluboya

Sulu boya kullanım kolaylığı, maliyeti ve bıraktığı estetik tat açısından sanatçıların en çok tercih ettiği tekniklerden biridir. Mürekkep ve lavi çalışmalarına oranla daha kolay düzeltilir ve renklerin daha canlı yansıtılabilirliği açısından daha çok tercih edilmektedir. Kullanımına göre saydam veya kapatıcı özellikleriyle diğer boyalardan ayrılmaktadır.

Bu tekniğin en belirgin özelliklerinden biri zengin renkleri istenilen saydamlıkta veya kapatıcılıkta kullanılabilir olmasıdır. Genellikle daha saydam eskizlerle başlanılan çalışmada istenilen renk tonları gerekli alanlara katmanlar halinde kullanılarak canlılığı

sağlanmaktadır. Oldukça titizlikle ve sabırla çalışılması beklenen bu teknikte genellikle beyaz renk tonu kağıdın beyazlığından faydalanılarak verilmektedir. (Becer, 2019, s.216)

Becer, (2019)' e göre; “Suluboyalar tablet olarak ya da tüpte olmak üzere, tek tek ya da takım halinde satılır. Saydam ya da örtücü olarak kullanılabilir. Mürekkep kıvamındaki anilin boyalar ise cam şişelerde satılır. Yüksek yoğunluktaki renkler suya karıştırılarak açılabilir.” (s.216).

Suluboya kağıdı seçiminde kağıdın kalın ve dokulu, pamuk esanslı olmasına dikkat edilmelidir. İnce kâğıtlar suyu emdiği zaman istenmeyen kabartılara sebebiyet verebileceği gibi parlak yüzeyli kağıtlar ise fırça izleri istenmeyen lekelerin oluşmasına neden olmaktadır. Kağıdın greni arttıkça tonlama ve renk geçişlerini yapmak kolaylaşmaktadır (Becer, 2019, s.216).

Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitaplarında da sıklıkla başvurulmuş sulu boya tekniği günümüz teknolojisinde de çeşitli tekniklerle aynı etkiye yakın fırça darbeleriyle dijital olarak uygulanabilmektedir. Suluboya ile diğer boya çeşitleri rahatlıkla harmanlanarak kullanılabilirliği açısından tercih edilmektedir.

Guaj-Tempra

Guaj, suyla eritilerek inceltilen ve kuruduktan sonra da suyla çözülebilen, örtücü olmasına karşın bileşimindeki su oranı artırıldıkça suluboya gibi saydamlaşacak bir boya türüdür. Tempera Designer's Colour ve Poster Colour gibi isimlerle anılan boya türleri guaj kategorisi içinde yer almaktadır (Becer, 2019, s.217).

Becer, (2019)'e göre; “Bileşimindeki zam oranı suluboyadan fazla olan guaj ve tempera; kağıt, karton, cam, bez, plastik gibi yüzeylere fırça, sünger, spatula ya da piştiler ile uygulanabilir.” (s.217).

Çeşitli tekniklerle kullanılan guaj boya günümüzde akrilik ve sulu boyaya oranla daha az tercih edildiği gözlemlenmiştir. Hızlı kuruma ve kapatıcı özelliği ile kullanım sağlayan guaj boya, benzer özellikler gösteren akrilik boyaya oranla, daha kokulu ve maliyetli bulunduğundan az tercih edilmektedir.

Akrilik

İllüstratörler tarafından sıkça kullanılan akrilik boyalar, diğer su esaslı boyalara göre bazı üstünlüklere sahiptir. Şöyle ki; çabuk kurumakta ve kurduğunda ise sudan etkilenmedikleri bilinmektedir. Suluboya gibi saydam, guaj gibi örtücü, yağlıboya gibi kalın tabakalar halinde kullanılabilir. Akrilik boya, tüp ya da cam şişe içinde satılmaktadır (Becer, 2019, s.218).

Ulaşılabilirlik ve maliyet açısından da birçok avantaja sahip olan akrilik boyalar kullanım yüzeylerine göre saydam ya da kapatıcı özellikleriyle en çok tercih edilen tekniklerden birisidir. Kalın gramaj kağıt, karton, bristol, tuval gibi birçok yüzeye uygulanabilen bu boyalar illüstratörlerin ve sanatçıların vazgeçilmez boyalarındandır denilebilir.

Sanatçıdan sanatçıya farklılıklar göstermekle birlikte okul öncesi dönem çocuk kitaplarında zaman ve maliyet açısından pek tercih edilmediği gözlenmektedir.

Karakalem ve Kuru Boya Teknikleri

Bir ressamın ilk tanıştığı tekniktir. Küçük yaşlardan itibaren yaygın olarak kullanılabilen ve ulaşım ile maliyeti düşük olan bu boyaların kullanımına bağlı olarak yarattığı etkiler tek başına dahi oldukça vurucu ve yeterli sayılmaktadır. Tonlama ve kontrast oluşturma bağlamında kullanım kolaylığı sağlayan bu boyalar yaratıcı bir tasarım sürecinde eskizleri oluşturmak için de sıklıkla kullanılmaktadır.

Becer, (2019)'e göre; “Birçok tasarımcı, yaratıcı bir düşünceyi görselleştirme aracıyla yaptığı ilk karalamalarda kurşun kaleminden yararlanır. İllüstratörler de ön çizimlerinde kurşun kalem kullanırlar.” (s.213).

Kuru boya ve kurşun kalem çalışmalarında benzer tekniklerden faydalanılır. Kuru boya çalışırken en açık tonlarla boyamaya başlanmalıdır. İstenilen renk elde edilinceye kadar da aynı yüzey üzerine aşama aşama uygulanabilir. Ancak koyu bir rengi açmak imkânsızdır (Becer, 2019, s.213).

Pastel Boya

Yapay pigmentler ile tebeşir ve suyun birleştirilerek hamur halini aldıktan sonra kurutularak üretilmiş olan bu malzemenin yağlı ve toz pastel gibi birkaç çeşidi daha bulunmaktadır.

Mürekkeple Çizim Teknikleri

Çizgiyle yapılan İllüstrasyonlar rapido ve tarama ucu gibi araçlar aracılığıyla yapılmaktadır. Tarama ucu, özel sapa takılan sivri uçlu bir metal olup mürekkebe batırılarak kullanılan bu teknik sıklıkla karikatür ve çizgi roman sanatçılarının ustalıklı kullandığı birer teknik halini almıştır. Farklı tatta etkiler bırakan bu teknikte; çini mürekkebi anilin, inceltilmiş guaj ve rapido mürekkebiyle kullanılabilmektedir (Becer, 2019, s.214).

Lavi olarak da adlandırılan bu teknikte yanlış kullanımı düzeltmek oldukça zordur. Çocuk hikâye kitaplarında kullanımı fazla gözlemlenmemektedir. Ancak, sulu boya veya kuru boya gibi diğer tekniklerle birlikte kullanımı rahattır.

Keçeli Kalem ve Marker Teknikleri

Keçeli kalem ve marker hızlı çalışma imkânı verdiği için özellikle reklam ve moda sektöründe tercih edilen en yaygın taslak malzemeleridir. Uçları keçe ya da cam elyafından yapılmış olup çabuk kuruma özelliği olduğundan kuru boya, toz pastel, guaj gibi malzemelerle birlikte hızlı çalışmaya elverişlidir. Su kabı ve fırça gerektirmemesi açısından diğer tekniklere oranla daha tercih edilebilir sayılmaktadır (Becer, 2019, s.215).

Türkiye’de çocuk kitaplarında ağırlıklı olarak karışık tekniklerde kullanımına rastlanmakla birlikte sanatçıların tercih sıralamasında bir hayli geride olduğu gözlemlenmektedir. Ancak, ülkemizde bu tekniği kullanan çok başarılı çizgi roman ve karakter tasarımcısına rastlamak mümkündür.

Püskürtme Teknikleri

İllüstrasyonlarda birçok teknikten faydalandığı bilinmekle birlikte bu tekniklerden biri de püskürtme tekniğidir. Sıvılaştırılmış ya da inceltilmiş boyaları hava kompresörleri veya sıkıştırılmış hava tüpleri ile çeşitli yüzeyler üzerine püskürterek kullanılan kalem ya da tabanca biçimindeki tabancalara “airbrush” adı verilmektedir (Becer, 2019, s.219).

Becer, (2019)’e göre; “Püskürtme tekniğinde kullanılan yüzeyler; düz, kalın ve boya emici özelliklere sahip kâğıt ve karbonlardır. Bu çalışmaların büyük bir bölümünde maskeleme malzemeleri ve şablonlar kullanılır.”(s.219).

Maliyet ve ulaşılabilirlik açısından diğerklerine oranla daha zor bir kullanıma sahip olan bu teknik ülkemizde çok az sanatçı tarafından tercih edildiğı gözlemlenmektedir. Kullanıldığı alanda bıraktığı etkilerle dikkat çeken bu çalışmalar yumuşak geçişleriyle beğeni toplamaktadır.

Karışık Teknikler

Aynı çalışmalarda farklı çeşitte çizim ya da boyama tekniğı uygulanabilmektedir. Birkaç tekniğın birleştirilerek yapılan tasarım ve teknikler; kurşun kalem üzerine suluboya, mürekkepli kalem ile suluboya ya da guaj, akrilik veya guaj ile yapılmış bir çalışmayı kuru boya ya da pastel boya ile renklendirmek, glgelendirmek gibi estetik kaygılarla sanatçı duyarlılığına göre değişmektedir (Becer, 2019, s.219).

Okul ncesi dönem ocuk hikâye kitabı çizimlerinde de her ne kadar dijitalleşme yaygınlaşsa da geleneksel çizim tekniklerinden yararlanan sanatçıların sayısı bir hayli fazladır. Bunu yaparken genellikle birkaç çizim tekniğının bir arada kullanıldığı gözlemlenmektedir. Yarattığı tat açısından da izleyici de farklı ve merak uyandıran bir izlenim bıraktığı söylenebilir.

Kolaj Tekniğı

Geleneksel yöntemler arasında çocukların yapımından en çok tat aldığı tekniklerdendir denebilir. Dergi ve gazetelerden kesilen parçaların birleştirilmesinden oluşturulan bu eserler farklı boyalar ile devam ettirildiğinde ortaya bir hayli yaratıcı ürünler çıkarmaktadır. Alışıl gelmişin oldukça dışına çıkan bu tekniğın okul öncesi dönem ocuk kitaplarında rastlanılabilirliğı oldukça düşüktür.

BÖLÜM 3

ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE ANALİZ

Çalışmada Kullanılacak Model

Araştırmanın yöntemi, 57-68 ay okul öncesi dönem çocukların kitaplara olan ilgileri araştırılacak olduğundan; betimsel tarama yolu ile yarı yapılandırılmış araştırma olarak belirlenmiş olup uzman görüşlerinden yararlanılarak bir sonuca varılacaktır.

Çalışma Grubu

Milli Eğitim Bakanlığı kapsamında yer alan okul öncesi eğitim kurumları öğrencileri, kültür ve medeniyet farkları açısından özel ve akşam okullarına kıyasla daha genellenebilir bulunmaktadır.

2016-2017 Öğretim yılında, Ankara ilinde Milli Eğitim Bakanlığı kapsamında yer alan Devlet Anaokullarından, gelir dağılımının eşit olması bakımından merkez ilçe Çankaya araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, küme ve rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiş “Çankaya Merkez Anaokulu” ve “Zübeyde Hanım Anaokulu” ise görüşmemizin çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Araştırma bulguları Yurtiçinde ilgili literatürün taranması ve yarı yapılandırılmış anket sonucunda elde edilen verilere dayanılarak oluşturulmuştur.

Veri Toplama Yöntemi

Okul öncesi dönem çocuklarına hitaben, betimsel tarama yöntemi ile yarı yapılandırılmış araştırma olarak belirlenmiştir.

MEB – Araştırma İzni Ek-4’de verilmiştir.

Verilerin Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemine başvurulacak olup 2016-2017 öğretim döneminde Araştırmanın evren ve örneklemini oluşturan öğrencilere uygulanması hedeflenmiştir. Görüşme uygulamaları sonucunda Çocukların kitap resimlerine ilgisini değerlendirmek açısından, “Okul öncesi eğitim” ve “Kitap resimlemesi/illüstrasyonları” alanında uzmanlar, veliler ve betimsel analiz yöntemi ile bir değerlendirmeye varılmaktadır.

BÖLÜM 4

BULGULAR, YORUM VE UYGULAMA ÖRNEĞİ

Görüşme-Anket Uygulamaları

Uygulamada Kullanılacak Kitapların Belirlenmesi

2015 Yılında, Çeşitli kitapevlerinin okul öncesi çocuk kitapları bölümünden rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiş klasik çocuk kitaplarından Hans Christian Andersen'nin yazdığı Çirkin Ördek Yavrusu isimli, hemen hemen aynı içeriğe ancak farklı görsel tasarıma sahip 2 adet çocuk kitabı seçilmiş ve puanlanmıştır. Uzmanlar tarafından görsel ve pedagojik açıdan zıt karakterlere sahip iki kitap belirlenerek görüşme yoluyla yarı yapılandırılmış araştırma uygulamaları yapılmıştır.

Tablo 1

Kitap Kodları Tablosu

Kodlar/Yeterlilikler

Ç1	Uzmanlar tarafından görsel açıdan yeterli bulunan Çirkin Ördek Yavrusu isimli çocuk kitabı
Ç2	Uzmanlar tarafından görsel ve pedagojik açıdan yeterli bulunmayan Çirkin Ördek Yavrusu isimli çocuk kitabı

Not: Seçilen kitap görselleri, Ek-5 'te verilmiştir.

Seçilen afiş görselleri Ek-6 'da verilmiştir.

Uzman Görüşü

Görsel sanatlar alanında çalışmalarına devam eden 3 akademisyen ve MEB ders kitaplarını hazırlayan görsel sanatlar açısından deneyimli 2 öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur.

Tablo 2

Uzman Kodları Tablosu

Kodlar/Uzmanlar	
U1	Görsel Sanatlar, Akademisyen
U2	Görsel Sanatlar, Akademisyen, Doç.
U3	Görsel Sanatlar, Akademisyen, Doç.
U4	Yazar-Öğretmen
U5	Yazar-Öğretmen

Not: Uzmanların anket çıktıları Ek-7’de verilmiştir.

Uzmanlara yöneltilen sorular neticesinde Ç1, Ç2 kitaplarının tamamının sayfa sayısı yeterlidir, kitap boyutu uygundur, malzemesi uygundur bulunmuştur.

Ç1, 5 uzman tarafından pedagojik ve görsel açıdan yeterli, çocukların okuma isteğine katkısının ve yaş basamağına uygun olduğu şeklinde yorumlanmıştır. 4 uzman tarafından şiddet ve korku öğelerine yer verilmemiş olup; renkler, kapak ve karakterler ilgi çekici bulunmuştur. Son olarak; kompozisyonlar, yazıların boyutu, karakteri ve konumları 5 uzman tarafından da doğru bulunmuştur.

Ç2, yaş basamağına uygunluğu, pedagojik açıdan yeterliliği, kompozisyonlarının doğru kullanılması, çocukların okuma isteğine katkısı açısından yeterli olmadığı, şiddet öğelerine yer verilmediği 5 uzman tarafından belirtilmiştir. Kapak ve karakterler ilgi çekici bulunmazken, renk kullanımı ve görsel açıdan da 4 uzman tarafından yeterli bulunmamıştır. Yazıların boyutu, karakteri ve konumları hiçbir uzman tarafından doğru bulunmamıştır.

Yetişkin Görüşü

Anket, Ek-8'de verilmiştir.

Çocuk hikâye kitaplarının seçimlerine dair Ankara merkez ilçede ve bir kitapevinde okul öncesi dönem çocuğuna kitap seçmekte olan, 12 ayrı ebeveyn yapılan görüşme yolu ile anket sonuçlarına göre;

Okul öncesi dönem çocukların ebeveynleri çocuklarına kitap alırken genel olarak; hikâyenin içeriği, hikâye kitabına ait resimlerin/ görsellerin ilgi çekici olup olmadığı hususlarına dikkat çektikleri ve kitapları seçerken eş ve çocukların genel olarak birlikte seçim yaptıkları sonucuna varılmıştır.

Okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynleriyle yapılan ankette “Çirkin Ördek Yavrusu” kitapları örnekleme olarak seçilmiştir. Bahsi geçen hikâye kitaplarının piyasa da mevcut iki ayrı yayınevine ait kitapları değerlendirmeye alınmış olup bu hikâyeler genel olarak aileler tarafından bilinen kitaplardır.

Anket yapılan ebeveynlerin tamamı Çirkin Ördek Yavrusu hikâyesiyle ilgili seçilen iki ayrı hikâye kitabından Ç1’i tercih etmişlerdir.

Ç1’i tercih eden ebeveynlerin bu kitabı seçme nedenleri genel olarak; kitap kapaklarının ilgi çekici olması, kitap içerisindeki resimlerin büyük ve çocuklar için daha çok ilgi uyandırması, hikâyelerin daha kısa ve yalın olmasıdır.

Ç2’nin tercih edilmeme sebepleri kitap kapak görsellerinin zayıf olması, kitap içerisindeki resimlerin ilgi uyandırmaması, daha küçük yer kaplaması ve gereksiz süslemelere yer verilmesi, hikâye içeriklerinin uzun ve sıkıcı olması, yazı puntolarının ve karakterlerinin kötü olmasıdır.

Ebeveynlerin genel olarak seçtikleri Pinokyo ve Çirkin ördek yavrusu hikâye kitaplarını sınıfta öğretmenlerinin çocuklarına okumasını istediğini ve kendilerine gösterilen P1 ve Ç1 görsellerini hikâye kahramanlarına ait karakterleri daha iyi yansıtmaması ve resim kalitesinin daha iyi olması gibi sebeplerle duvara asabileceklerini, çocuklarının da genel olarak aynı tercihte bulunabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Yapılan anketten sonuç olarak; okul öncesi dönem çocuklarının ve ebeveynlerinin hikâye kitaplarında hikâyenin uzun olmasından ziyade görsele daha çok önem verdiği, resimlerin onların daha çok ilgisini çektiği, hikâye içeriklerinin eğitici olması yanında resimlerin önüne geçmemesi gerektiğini savunmaktadır denebilir.

Çalışma Grubunun Oluşturulması

2016-2017 öğretim yılında Ankara Çankaya’da yer alan, Çankaya Merkez Anaokulu Müdürünce, 57-68 ay yaş grubunu temsilen seçilmiş 2 sınıfa uygulanacaktır.

Uzmanlar tarafından belirlenmiş aynı içeriğe sahip ancak farklı resimlenmiş 2 adet okul öncesi hikâye kitabı gösterilerek, görüşme yoluyla deneysel anket uygulamaları yapılmıştır. Okul öncesi dönem çocuklarının, okuma yazma bilmediği ve birbirlerinden etkilenmemeleri gerektiğinden, sorular birebir görüşme yöntemi ile öğretmenlerinin gönderdiği sıralama ile uygulanmış olup, görüşme sonunda her öğrenciye yardımları için teşekkür eden birer yıldız takılmıştır. Bu anket aynı okulda başka bir sınıfa ve farklı bir okulda 2 sınıfa daha uygulanmıştır.

Uygulama Detayları

1. Çalışma Grubu (Ç1, Ç2)

18 Öğrenci (8 kız, 10 erkek öğrenci)

- Soru 1: Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydun?

18 öğrencinin tamamı hikâyeyi daha önce duyduğunu belirtmiştir.

- Soru 2: Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldun? Karakterlerden hangisini daha çok beğendin?

Ç1’in kapağını seçen toplam (5 kız, 5 erkek) 10 öğrenci ve Ç2’nin kitap kapağını seçen toplam (3 kız, 5 erkek) 8 öğrencinin tamamı ana karakterleri ve renkleri beğendiğini ifade etmiştir.

- Soru 3: Hangi hikâye kitabını okumamı isterdin?

Ç1’i 6 kız ve 8 erkek, toplam 14 öğrenci, Ç2’yi 2 kız ve 2 erkek, toplam 4 öğrenci okumamı istemiştir.

- Soru 4: Seçtiğin kitabın hangi özelliğini beğendin?

Ç1'i seçen toplam (6 kız, 8 erkek) 14 öğrenciden; 11 Öğrenci (5 kız, 6 erkek) Ördek karakterini, 2 Öğrenci (2 kız) Kuğu karakterini, 1 Öğrenci (erkek) Tavuk karakterini beğenmiştir.

Ç2'yi seçen toplam (2 kız, 2 erkek) 4 öğrenciden, 2 Öğrenci (2k) Resimlerini, 1 Öğrenci (erkek) Resimlerde çocuk olmasını, 1 Öğrenci (erkek) Tavuk karakterini beğenmiştir.

- Soru 5: Seçmediğin kitabın en çok hangi özelliğini beğenmedin?

Ç1'i seçmeyen toplam (2 kız, 2 erkek) 4 öğrenciden; 1 Öğrenci (kız) Ördeğin gagasındaki siyahlığı, 1 Öğrenci (kız) Hiç Çocuk olmayışını, 1 Öğrenci (erkek) Yazılarını, 1 Öğrenci (erkek) Tavuk karakterini beğenmemiştir.

Ç2'yi seçmeyen toplam (6 kız, 8 erkek) 14 öğrenciden; 6 Öğrenci (3 kız, 3 erkek) Ördek karakterini, 3 Öğrenci (2 kız, 1 erkek) Hiçbirini, 2 Öğrenci (2 erkek) Kurbağa karakterini, 1 Öğrenci (kız) Ördeğin rengini, 1 Öğrenci (erkek) Evleri, 1 Öğrenci (erkek) Güneşi beğenmemiştir.

- Soru 6: Eğer mümkün olsaydı sınıfta size okumamı ister miydin?

Tamamı “isterdim” şeklinde cevaplamıştır.

- Soru 7: Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydin?

Tamamı “isterdim” şeklinde cevaplamıştır.

- Soru 8: Asmak istersen hangisini seçerdin?

Ç1'in afişini 5 kız ve 10 erkek, toplam 15 öğrenci, Ç2'nin afişini 3 kız öğrenci seçmiştir.

- Soru 9: Neden bunu seçerdin? Hangi özelliklerini beğendin?

Ç1'in afişini seçen 15 (7 kız, 10 erkek) öğrenciden; 8 öğrenci (3 kız, 5 erkek) Ördek karakterini, 5 öğrenci (2 kız, 3 erkek) Kedi karakterini, 2 öğrenci (2 kız) Rengi, 2 öğrenci (2 erkek) Tavuk karakterini beğenmiştir.

Ç2'nin afişi seçen 1 kız öğrenci ördek karakterini beğenmiştir.

- Soru 10: Neden bunu seçmedin? Hangi özelliğini beğenmedin?

Ç1'in afişi seçmeyen 1 kız öğrenci tavuk karakterini beğenmediğini belirtmiştir.

Ç2'nin afişi seçmeyen 17 (7 kız, 10 erkek) öğrenciden; 5 öğrenci (5 erkek) Tavuk karakterini, 5 öğrenci (2 kız, 3 erkek) Ördek karakterini, 4 öğrenci (2 kız, 2 erkek), Rengi,

1 öğrenci (kız), kafeste duruyor olmalarını, 1 öğrenci (kız) horozun ve figürlerin kızgın ifadesini, 1 öğrenci (kız) genelini beğenmediğini belirtmiştir.

- Soru 11: Bu Balonlardan en çok olanı en sevdiğimiz kitaba, en az olanı da en az sevdiğimiz kitaba verelim

Tablo 3

1. Çalışma Grubu Erkek Öğrenciler Puanlama Tablosu

Kitaplar/Öğrenciler										
Ç1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Ç2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Tablo 4

1. Çalışma Grubu Kız Öğrenciler Puanlama Tablosu

Kitaplar/Öğrenciler									
Ç1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
Ç2	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Kızlar 10 puan üzerinden 9'unu Ç1'e, 1'ini Ç2'ye vermiştir. Erkekler 8 puan üzerinden, 6'sını Ç1'e, 2'sini Ç2'ye, vermiştir. Yüzdelik birimde hesaplanırsa; toplam puanlamanın %83,3ü Ç1'e, %16,7'si Ç2'ye, verilmiştir.

2. Çalışma Grubu (Ç1, Ç2)

22 Öğrenci (12 kız, 10 erkek öğrenci)

- Soru 1: Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydun?

(9 kız, 8 erkek) Toplam 10 öğrenci hikâyeyi daha önce duyduğunu; (3 kız, 2 erkek) toplam 12 öğrenci ise daha önce duymadığını belirtmiştir. Hikâye, duymayanlar için tekrar kısaca yeniden anlatılmıştır.

- Soru 2: Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldun? Karakterlerden hangisini daha çok beğendin?

Ç1 kitap kapağını seçen toplam (6 kız, 4 erkek) 10 öğrenciden; 6 öğrenci (3 kız, 3 erkek) ördek karakterini, 3 öğrenci (2 kız, 1 erkek) renkleri, 1 öğrenci (1 kız) hepsini beğenmiştir.

Ç2 kitap kapağını seçen toplam (6 kız, 6 erkek) 12 öğrenciden; 6 öğrenci (4 kız, 2 erkek) ördek karakterini, 3 öğrenci (1 kız, 2 erkek) çiçeği karakterini, 2 öğrenci (1 kız, 1 erkek) güneşi, 1 öğrenci (erkek) kurbağaları beğenmiştir.

- Soru 3: Hangi hikâye kitabını okumamı isterdin?

Ç1’i (9 kız, 6 erkek) toplam 15 öğrenci, Ç2’yi (3 kız, 4 erkek) toplam 7 öğrenci okumamı istemiştir.

- Soru 4: Seçtiğin kitabın hangi özelliğini beğendin?

Ç1’i seçen toplam (9 kız, 6 erkek) 15 öğrenciden; 6 Öğrenci (2 kız, 4 erkek) Ördek karakterini, 3 Öğrenci (3 kız) kuğu karakterini, 4 Öğrenci (3 kız, 1 erkek) renklerini, 2 Öğrenci (1 kız, 1 erkek) tavuk karakterini beğenmiştir.

Ç2’yi seçen toplam (3 kız, 4 erkek) 7 öğrenciden; 3 Öğrenci (2 kız, 1 erkek) resimlerini veya herşeyini, 2 Öğrenci (1 kız, 1 erkek) güneşi, 1 Öğrenci (erkek) gökkuşağını, 1 Öğrenci (1 erkek) resimlerde çocuk olmasını beğenmiştir.

- Soru 5: Seçmediğin kitabın en çok hangi özelliğini beğenmedin?

Ç1’i seçmeyen toplam (3 kız, 4 erkek) 7 öğrenciden; 3 Öğrenci (2 kız, 1 erkek) ördek karakterini, 3 Öğrenci (3 erkek) kuğu karakterini, 1 Öğrenci (1 kız) hep üzgün olmalarını beğenmemiştir.

Ç2’yi seçmeyen toplam (9 kız, 6 erkek) 15 öğrenciden; 5 öğrenci (3 erkek, 2 kız) hiçbir şeyini karakterini, 4 öğrenci (2 erkek, 2 kız) renklerini, 3 öğrenci (1 erkek, 2 kız) ördek karakterini, 2 öğrenci (2 kız) yazılarını beğenmemiştir. 1 öğrenci de (1 kız) sahneleri korkutucu bulmuştur.

- Soru 6: Eğer mümkün olsaydı sınıfta size okumamı ister miydin?

11 kız ve 8 erkek öğrenci “isterdim”, 1 kız ve 2 erkek öğrenci “istemazdim” şeklinde cevap verdi.

- Soru 7: Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydin?

Tamamı “isterdim” şeklinde cevaplamıştır.

- Soru 8: Asmak istersen hangisini seçerdin?

Ç1 afişini 12 kız ve 5 erkek, toplam 17 öğrenci; 2 Numaralı afiş 5 erkek öğrenci seçmiştir.

Soru 9: Neden bunu seçerdin? Hangi özelliklerini beğendin?

Ç1 afişini seçen 17 (12 kız, 5 erkek) öğrenciden; 9 öğrenci (7 kız, 2 erkek) ördek karakterini, 5 öğrenci (5 kız, 1 erkek) anne ördek karakterini, 2 öğrenci (2 erkek) renklerini, 1 öğrenci (1 kız) her şeyini beğenmiştir.

Ç2 afişini seçen 5 erkek öğrenci; ördek karakterini beğenmiştir.

- Soru 10: Neden bunu seçmedin? Hangi özelliğini beğenmedin?

Ç1 afişini seçmeyen 5 erkek öğrencinin tamamı ördek karakterini beğenmediğini belirtmiştir.

Ç2 afişini seçmeyen 17 (12 kız, 5 erkek) öğrenciden; 8 öğrenci (6 kız, 2 erkek) Tavuk karakterini, 5 öğrenci (5 kız) Ördek karakterini, 4 öğrenci (3 erkek, 1 kız) renklerini beğenmemiştir.

- Soru 11: Bu Balonlardan çok olanı en sevdiğimiz kitaba, az olanı da en az sevdiğimiz kitaba verelim

Kız ve erkek öğrencilerin kitaplara verdikleri puanlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Tablo 5

2. Çalışma Gurubu Kız Öğrenciler puanlama tablosu

Kitaplar/Öğrenciler												
Ç1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1
Ç2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0

Tablo 6

2. Çalışma Gurubu Erkek Öğrenciler puanlama tablosu

Kitaplar/Öğrenciler										
Ç1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1
Ç2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0

Kızlar 12 puan üzerinden 9'unu Ç1'e, 3'ünü Ç2'ye vermiştir. Erkekler 10 puan üzerinden, 9'unu Ç1'e, 1'ini Ç2'ye, vermiştir. Yüzdelik birimde hesaplanırsa; toplam puanlamanın %81,8'i Ç1'e, %18,2'si Ç2'ye, verilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Yapılan görüşmeler neticesinde, kitap tercihlerine dair bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 7

Genel puanlama tablosu

Öğrenci/Seçim	Kapak Seçimi		Kitap Seçimi		Afiş Seçimi		Puan	
	Ç1	Ç2	Ç1	Ç2	Ç1	Ç2	Ç1	Ç2
1. Çalışma Gurubu	10 %55,5	8 %44,5	14 %77,7	4 %22,3	17 %94,4	1 %5,6	15 %83,3	3 %16,7
2. Çalışma Gurubu	10 %45,5	12 %54,5	15 %68,1	7 %31,9	17 %77,2	5 %22,8	18 %81,8	4 %18,2
Toplam	20 %50	20 %50	29 %72,5	11 %27,5	34 %85	6 %15	33 %82,5	7 %17,5

Okul öncesi çocukların, kitap seçimlerinde biçimsel öğelerin etkisi

Yapılan çalışmaların sonucunda klasik olarak tanımlanan bilindik bir hikâye kitabı, iki farklı çocuk kitabı örneği, merkez ilçeden seçilen iki farklı anaokulunda iki farklı sınıftan toplam 40 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme uygulaması yapılmıştır. Uzmanlar

tarafından da daha yeterli bulunan Ç1 kodlu hikâye kitabı öğrenciler tarafından da daha tercih edilir bulunmuştur. Bu araştırmalara göre ortalama bir semtte oturan çocukların çoğunun klasik olarak atfedilen hikâyelere aşina oldukları gözlemlenmiştir. Genelde birçok çocuk tarafından bilinen bu hikâyelerin ağırlıklı olarak okullarda tanıtıldığı gözlemlenmiştir.

Bire bir görüşme yoluyla birbirinden habersiz bir ortamda yapılan anketler doğrultusunda Ç1 diğer kitaba oranla görsel tasarım ve ilk izlenim açısından daha tercih edilir bulunmuştur. Tercih sebepleri arasında çocukların en çok görsellerde renklere, karakter tasarımlarına dikkat ettiği gözlemlenmiştir. Yaş basamakları gereği okuma yazma bilmeyen çocuklar görselleri farklı farklı yorumlamış yazıları az ve görsel tasarımın içerisinde uygun yerlerde kullanılan kitapları tercih etmişlerdir. Renk ve görüntü kalitesi açısından birçok görsel unsuru değerlendiren çocuklar resimlerini beğendikleri kitapların okulda onlara tekrar okutulmasını, tasarımlarının odalarında afiş olarak kullanılmasını istemişlerdir.

Okul öncesi çocukların kitaplara olan ilgisinde kapak tasarımının etkisi

Çeşitli ticari kaygılar ile ucuza mal edilmek istenen bu yaş basamağı kitaplarında kapak tasarımının en büyük yanıltıcı etmenlerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Bazı yayınevleri; hazırladığı kitaplarda, iç tasarıma verilmesi gereken önem ve değerin kat kat fazlasını kapağa vererek kitabın satışını sağlamaya yönelmektedir. İç tasarımı vasat bile olsa, kapak tasarımını albenili kılarak ticari kaygılar güttükleri gözlemlenmektedir. Bu bakımdan çocuklara önce kapak tasarımına dair beğeni ve ilgileri yorumlatılmış, daha sonra içeriğe dair yorumları alınmıştır. Ortalama bir beğeni yüzdesine sahip olan her iki kitap arasında içerik incelendiğinde bu fark giderek artmıştır. Kapak tasarımına bakarak seçimlerini yapan öğrencilerin %50'si Ç1'i seçerken içerik incelendiğinde bu oran %82,5'a yükseldiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kitap tercihleri konusunda içerik incelenmeden, sadece isime ve kapak tasarımına bakılarak alınan kitapların bir yanıltıcı payı olduğunu söylemek mümkündür.

Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatini çeken detaylar

Sırası ile önce kapak tasarımına, sonra kitap içeriğine dair ilgileri yorumlatılan çocuklara, her iki kitaptan da benzer öğeleri barındıran iki detay görsel sahneye dair görüşleri

yorumlatılmıştır. Afiş olarak gösterilen 2 kitap sahnesini yorumlayan çocuklar ağırlıklı olarak renklere, karakterlere ve ifadelerine odaklanmışlardır. Uzmanlar ve Aileler tarafından da yetersiz bulunan kitaba dair bu afiş tasarımı da çocuklara yorumlatıldığında kapak ve kitap tercihleri arasındaki farkın bir miktar daha arttığı gözlemlenmektedir. Kitap tüm görsel ve biçimsel öğeleri ile bir bütün olsa da sadece illüstrasyona dair detaylar inceletildiğinde çocukların, büyük oranda iyi ve daha kötü kitabı ayırt edebildikleri gözlemlenmiştir.

Okul öncesi çocukların, kitaplarda sevmedikleri biçimsel öğeler

Yapılan görüşmelere göre bu yaş basamağı çocuklarının kitaplarda daha net çizgileri, yalın resimleri beğenmelerinin aksine; gereksiz süslemelere boğulmuş, küçük resimlere sahip, çizgileri ve renkleri net olmayan kitaplara beğeni ve ilgisinin oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Bu yaş basamağı çocuklarında resim boyutu, renkler ve çizgiler önem arz etmektedir. Kesik ve dağınık çizgiler, çamurlaşmış ve koyu tonlar genel anlamda çocukların kitaba olan ilgilerini azalttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca karakter tasarımlarının da sevimli ve albenili olması beklenmektedir.

Okul öncesi çocukların, kitaplarda dikkatlerinden kaçan biçimsel öğeler

Bu yaş basamağı çocuklarının büyük oranda ayırt edebilirlik yetisine sahip olduğu gözlemlenmiş olsa da yorumlama konusunda dikkatlerinden kaçan bazı subnimal sayılabilecek kavramlar gözlemlenmiştir. Örneğin iki kitap arasındaki en belirgin farklardan birisi; yazıların birinde çok fazla, keskin hatlı, puntosu küçük olsa dahi kapladığı alan itibari ile büyük alana yayılmış olmasıdır. Bu bakımdan resimlerin oldukça küçük kalmasıdır. Öğrencilerin çok azı yorumlama esnasında yazılardan bahsetmiştir. Ayrıca çocuklardan birisi yorumlarken, beğenmeme sebebi olarak içerisinde çocuk olmamasını ifade etmiştir. Bu yaş çocuklarının kitaba ilgi duyabilmesi için kendi yaşantısı ve tanıdık çevresinden empati duyabiliyor olması gerekmektedir. Elbette yetişkinler gibi yorumlaması beklenmeyen bu yaş basamağı çocuklarının ifade etmekte atladıkları bir diğer kavram da şiddet öğelerine rastlanabiliyor olmasıdır. Örneğin silah veya kan gibi aşırı belirgin örnekler olmasa bile yeri geldiğinde sivri dişler veya kızgın bir ifade bile şiddet kavramını çağrıştırmaktadır. Çocuklar bu kavramları fark eder ancak ifade edebilen çocuk sayısının bir hayli az olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca resimlenen asıl olay örgüsünün arka planında işlenen, hatta çoğunlukla gözden kaçan en ufak detayın doğrudan çocuğun bilinçaltına yerleştiği düşünülmektedir. Örneğin yan yana gelen sıralı renk kullanımında, herhangi bir ülkeyi veya terör örgütlerini çağrıştıracak renklerin kullanılmamasına dikkat edilmelidir. Veya herhangi bir siyasi simgeyi çağrıştıracak objeler kullanılmamalıdır. Toplumsal anlamda kültürümüzü yansıtan mekanlar, tasarımlar kullanılmalıdır denebilir.

Uzmanların seçilen okul öncesi dönem çocuk kitaplarına dair görüşleri

Yapılan görüşmeler neticesinde de uzmanların tamamı kitap tercihleri bakımından fikir birliği sağlamıştır. Biçimsel ve pedagojik açıdan yöneltilen soruların çoğunda benzer fikirler beyan edilerek, içerikte yazı kullanımı az, renkleri canlı, çizgileri net, karakterleri sevimli, resimleri büyük, kapak tasarımı içeriği yansıttığı düşünülen Ç1'i daha ilgi çekici bulmuşlardır.

Ailelerin seçilen okul öncesi dönem çocuk kitaplarına dair görüşleri

Veliler ile yapılan anket sonucunda tamamı daha faydalı olarak tanımlanan Ç1'i tercih etmiştir. Kitap tercihleri sırasında çocuklarının ve öğretmenlerinin ilgilerini göz önünde bulundurduğunu beyan eden velilerin kitaplara temkinli yaklaştığı gözlemlense de ülkemizde maddi kaygılar ile ucuza mal edilmiş kitaplar arasında fayda unsurunu gözeterek tercih yapmanın oldukça güç olduğu bilinmektedir. Bu sebeple tüm şehirlere ve tüm velilere genellenmenin mümkün olmadığı düşünülmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sonuçlar

57-68 ay okul öncesi dönem çocukları okuma yazmayı tam olarak bilmediklerinden, çocuklar için kitap demek, hikâye ve en çok da görseller ile arasında kurduğu bağ demektir. Okul öncesi eğitimde geçerli olan basitten karmaşığa, yakından uzağa, somuttan soyuta tutumu kitap görsellerinde de uygulanmalıdır. Görsellerde, kendi kültürümüzü yansıtan eğitici öğelere yer verilirken çocuğu kitaptan uzaklaştıracak şiddet ve korku öğelerine, ürkütücü karakterlere ve subliminal mesajlar verecek yanlış tutumlara yer verilmemesine dikkat edilmelidir. Görseller ne kadar net ve yalın olursa, kompozisyonlar ve yazı şekilleri ne kadar doğru kullanılırsa, karakterler ne kadar sevimli ve albenili olursa, malzeme ne kadar kaliteli ve yaş basamağına uygun olursa çocukların kitaplara olan ilgisinde ve kitap okuma isteğinde de o denli olumlu bir artış olmaktadır.

Sırası ile önce kapak tasarımına, sonra kitap içeriğine dair ilgileri yorumlatılan çocuklara, her iki kitaptan da benzer öğeleri barındıran iki detay görsel sahneye dair görüşleri de yorumlatılmıştır. Gösterilen 2 kitabı yorumlayan çocuklar ağırlıklı olarak renklere, karakterlere ve ifadelerine odaklanmışlardır. Uzmanlar ve Aileler tarafından da yetersiz bulunan kitap, çocuklara aşamalı olarak incelenilmiş, yorumları alınmıştır. İlk etapta kapak tasarımını inceleyen çocukların ilgisi her iki kitaba da eşit dağılmıştır. Kitap içeriği incelendiğinde %50 oranındaki fark, %82,5 a ulaşmıştır. Aynı içeriğe dair seçilen birer detay sahne afiş olarak sunulurken yorumları bir kez daha alınmış, %82,5’lik oran %85’e ulaşmıştır. Kitap tüm görsel ve biçimsel öğeleri ile bir bütün olsa da sadece illüstrasyona dair detaylar incelendiğinde çocukların, büyük oranda iyi ve daha kötü kitabı ayırt edebildikleri gözlemlenmiştir.

Yapılan bu uygulamaya göre çocukların, ilk etapta ilgisini çeken kapaklar oldukça yanıltıcı olabilmektedir. İçeriğe indirgediğimizde; renklerin, karakter tasarımının, yazı ve resim alanının, yalınlık veya gerekli miktarda detay kullanımının çocukların kitaplara olan ilgisinde büyük rol oynadığı gözlemlenmektedir. Aksine, içerik incelendiğinde, resimlerin küçük, renklerin soluk, yazıların uzun ve büyük bir alanı kaplaması, fontların ince ve keskin hatlara sahip olması, resimlerde gereksiz ve fazla süslemelere yer verilmesi okul öncesi çocukları kitaplardan soğutucu ve uzaklaştırıcı bir role sahiptir denebilir.

Uzmanlar tarafından örnek teşkil edecek bir okul öncesi çocuk kitabının çocuğun pedagojik, ruhsal, bilişsel ve psikomotor gelişimini önemli oranda artış sağladığı gözlemlenmektedir. Çocukların bu kitaplardan bu dönemde edindiği örnek tutum ve davranışlar tüm yaşamının temellerini attığı buna karşıt olarak olumsuz özelliklere sahip çocuk hikâye kitaplarının da gelişimlerini negatif yönde etkilediği söylenebilir.

Öneriler

Okuma kültürü eğitimi açısından önce ailede sonra okullarda okul öncesi dönemde verilmektedir. Bu bağlamda erken çocukluk döneminde çocukların kitapla tanıştırılması gerekmektedir. Her evde muhakkak okuma alışkanlığına, kitaplara ilgi duymalarına dair örnek tutumlar izlenilebilir.

Çocuk kitaplarında metin haricinde de dikkat edilmesi gereken birçok bölüm bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi görsellerdir. İşitsel olarak öğrendiği hikâyeyi görsel olarak da canlandırırken olumlu ve olumsuz örnek teşkil edecek özelliklerin uzmanlar tarafından iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda pedagojik eğitime sahip yazar ve çizerlerin görüşlerine, kitabın en ince detaylarını işlerken dahi ihtiyaç duyulabilir. Bu eğitime sahip olmayan birimler tarafından hazırlanan kitapların birçok çocuğa ulaşacağı ve gözden kaçan en ince detayların bile çocuklar tarafından dikkatle inceleneceği, bunun da çocuğun tüm yaşam evresinde ekili olacağı düşünülerek hareket edilmelidir.

Türkiye’de son dönemlerde çeviri kitaplarına sıkça rastlanılmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısını yansıtan kitapların sayısı çeşitli yazar ve eğitimciler tarafından eleştirilmektedir. Çeşitli büyük yayıncılar tarafından tercih edilen çeviri okul öncesi kitaplarının; yazar, grafiker ve çizer gibi birçok birime harcayacağı maddi olanakları kitabın kapak ve basım malzemelerine ayırması sebebiyle daha tercih edilir bulunduğu gözlemlenmiştir. Çeviri olmayan yerli kitaplarda da aynı ekonomik kaygılar

sebebiyle eğitime yazar ve çizerlere gereken olanaklar sağlanamamaktadır. Dolayısıyla yazar ve çizerlerin bu alanda kendilerini geliştirmeleri teşvik edilebilir.

Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitaplarının; Milli Eğitim'in ders kitaplarında, Talim Terbiye kurullarınca alanında uzman kişiler tarafından uygulandığı gibi bir denetim süreci yoktur. Hikâye yazarları, editörler ve ressam; yayınevleri tarafından seçilmiş kişilerdir. Çoğunlukla ticari unsurlar gözetilerek hazırlanan bu kitaplar çoğu zaman pedagojik açıdan yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla; kitap seçimlerinde çocuğun bireysel beğenisinin yanında ebeveyn ve öğretmen denetimine ihtiyaç duyulmaktadır. Dikkat çekici kapak görsellerinin aksine içerikte çocuğu kitaptan soğutucu birçok öğeye rastlanabilmektedir.

Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitaplarının herhangi bir denetimden geçmeden herhangi bir yayınevi tarafından ticari kaygılarla, pedagojik denetimlerden geçmeden piyasaya sürülebilir olmasının önüne geçilmelidir. Bu konuda sahipsiz bırakılan okul öncesi dönem çocuk hikâye kitaplarının devlet denetimine ve desteğine ihtiyacı olabilir.

Yayınevlerinin çocukların okuma kültürü kazanması bağlamında çocuk pedagojisini değerlendirmesi ve eğitime fayda anlayışı içerisinde olması beklenir. Çeşitli maliyet hesaplarının aksine ağırlıklı olarak pedagojik kazancın daha ön planda tutulduğu bir eğitim anlayışı içerisinde kitaplarını hazırlaması beklenmektedir. Hemen her yayınevinde en az bir editör ve pedagog görüşüne ihtiyaç duyulabilir.

Kitabı hazırlayan tüm birimlerin özellikle de görsel tasarımcıların alanlarında uzman, yetenekli, sağduyulu, çocuk psikolojisine hâkim, eğitilmiş kişilerden oluşturulması gerekebilir.

Durumu elverişsiz olan aileler için okullara yakın bölgelerde kütüphaneler kurulmalı, okullarda ise kitaplar çocukların rahatlıkla ulaşabileceği kilitli olmayan dolaplarda ilgisini çekebilecek konumlarda kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatı*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon-Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Arntson, Amy E. (1998). *Graphic design basics*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace College.
- Atmaca, A. E. (2006), *İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme*. Ankara: Milli Eğitim.
- Aytaş, G. (2003), Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırma Dergisi*, 13(1), 155.
- Bacanlı, H. (2011). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem.
- Becer, E. (2018), *İletişim ve grafik tasarım*. Ankara: Dost.
- Brainard, Shirl (1998). *A design manual*. 2. baskı. Upper Saddle River, NY: Prentice-Hall.
- Can, D. T. (2014), *Çocuk Edebiyatı- Kuramsal Yaklaşım*. Konya: Eğitim.
- Ciravoğlu, Ö. (1997), *Çocuk edebiyatı*, İstanbul: Esin.
- Crain-Thoreson, Catherine & Dale, Philip S. (1992). *Do early talkers become early readers? Linguistic precocity, preschool language, and emergent literacy*. Developmental Psychology.
- Çakmak, H. G. , Sofuoğlu, M. G. (1993), *1974-1993 yılları arasında Türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi*, Ankara.
- Çavuşoğlu, A. (2006), *Ana Dili Çocuk Edebiyatı*. Kayseri: Ufuk.
- Çılgin, A. (2007). *İlköğretim öğretmenleri için rehber kitaplar çocuk edebiyatı*. İstanbul: Yayıncılık.

- Çınar, İ. (2009), Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Bazı Özellikler, *Çocuk Edebiyatı, Eğitim Dergisi*, 22, 1307-1785.
- Demirel, Ş. (2011). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem.
- Dunning, D. B. Mason, J. M. & Stewart, J. P. (1994). Reading to preschoolers: A response to Scarborough and Dobrich (1994) and recommendations for future research. *Developmental Review*, 14, 324-339.
- Koehler, E. - *Pentacoff the ABC's of writing for children* California: Quill Driver.
- Fletcher, Kathryn L. & Reese, Elaine. (2005). Picture book reading with young children: A conceptual framework. *Developmental Review*, 25, 64-103.
- Gombrich, E. H. (1997). *The story of art*. New York: Phaidon.
- Gönen, M. (Ed.). (2015). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten.
- Güleç, H., & Geçgel, H. (2012). *Çocuk edebiyatı okul öncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul: Kriter.
- Gültekin, A., Semerci, M., Koşmak, F. (Ed.) (2008), 3. Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı yaşayan yazarlar sempozyum dizisi- Çocuk ve gençlik edebiyatında Ayla Çınaroğlu sempozyumu 17-19 Ekim 2007, Eskişehir: Uçanbalık.
- Güneş, F. (2002), *Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak.
- Gürel, Z., Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. (2007), *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü.
- Gürkan, T. & Haktanır, G. (Ed.). (2006). *36-72 Aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Eğiten.
- İpşiroğlu, Z. (1994), *Okuma Sevgisi Nasıl Kazandırılır? Çağdaş eğitimde sanat*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği. 127-30
- Kaptan, Y. A. & Kaptan, G. S. , (2004), *Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Karl, Jean. E. 1994. *How to write and sell children's picture books*. Cincinnati Ohio. Writer's Digest, 50.
- Kıbrıs, İ. (2002), *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül.

- Lauer, David & Pentak, Stephen (1995). *Design basics*. (4.b.) Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College.
- MEGEP, (2006), *Psikomotor gelişim (Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi kitapçığı)*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Megs, F. (1995), *Typographic Design, Form and Communication Van Nostrand*, New York: Reinhold Company inc.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi.
- Oğuzkan, A. (2000). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Oktay, A. (1986). *Kitle erişim araçlarının okul öncesi dönemde kullanılması*. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ankara.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem*. İstanbul: Pilon.
- Russel, David L. (1997), *Litarature for Children*, New York: Longman.
- San, İ. (2019), *Sanat, eğitim ve kültür*. İstanbul: Yeni İnsan.
- San, İ. (2019), *Çocuk ve sanat*. İstanbul: Yeni İnsan.
- Sarıkavak, N. K., (1997), *Tipografinin temelleri*. Ankara: Doruk.
- Sever, S. (2015), *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Ankara: Tudem.
- Sınar, A. (1997), *Hikâye ve romanlarımızda çocuk*. İstanbul: Alfa.
- Stewart, M. (2002). *Launching the imagination*. New York: McGraw-Hill.
- Şimşek, T. (Ed.). (2011). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Şirin, M.R. (2000), *99 soruda çocuk dizisi, çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Tanju, H. E. (2011). Çocuklarda kitap okuma alışkanlığına genel bir bakış. *Aile ve Toplum Dergisi*, 22(2), 32-39.
- Turan, N. (2000), *Çocuk kitabı resimlemesi*, I. Ulusal Çocuk Kitabı Sempozyumu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, Ankara.
- Tüfekçi, C. D. (2014), *Çocuk edebiyatı- kuramsal yaklaşım*. Konya: Eğitim.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi.

Yılar, Ö., & Turan, L. (2010). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem.

EKLER

Ek -1 Milli Eğitim Temel Kanunu

MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU (1)

Kanun Numarası : 1739

Kabul Tarihi : 14/6/1973

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 24/6/1973 Sayı : 14574

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 12 Sayfa : 2342

* *

Bu Kanun ile ilgili tüzük için, “Tüzükler Külliyesi”nin kanunlara göre düzenlenen nümerik fihristine bakınız.

Bu Kanun ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yönetmelik için, “Yönetmelikler Külliyesi”nin kanunlara göre düzenlenen nümerik fihristine bakınız.

I – Kanunun kapsamı :

Madde 1 – Bu Kanun, Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar.

BİRİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar

BİRİNCİ BÖLÜM

Türk Milli Eğitiminin Amaçları

I – Genel amaçlar:

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (**Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.**) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

(1) a) Bu Kanunda geçen "temel eğitim" deyimini 16/6/1983 tarih ve 2842 sayılı Kanunla getirilen ek 1 inci maddeyle "ilköğretim" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

b) Bu Kanunda birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ve "ortaokul" ibareleri, 16/8/1997 tarih ve 4306 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

II – Özel amaçlar:

Madde 3 – Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri

I – Genellik ve eşitlik: (1)

Madde 4 – Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

II – Ferdin ve toplumun ihtiyaçları:

Madde 5 – Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

III – Yöneltilme:

Madde 6 – Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

(Değişik: 16/8/1997 - 4306/3 md.) Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltilmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.

Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır.

IV – Eğitim hakkı:

Madde 7 – İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.

İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

V – Fırsat ve imkan eşitliği:

Madde 8 – Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır.

Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

VI – Süreklilik:

Madde 9 – Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

(1) 6/2/2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle, bu maddede yer alan “cinsiyet” ibaresinden sonra gelmek üzere “, engellilik” ibaresi eklenmiştir.

*VII – Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği:***Madde 10 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/2 md.)**

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

*VIII – Demokrasi eğitimi:***Madde 11 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/3 md.)**

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

*IX – Laiklik :***Madde 12 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/4 md.)**

Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

X – Bilimsellik:

Madde 13 – Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.

XI – Planlılık :

Madde 14 – Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insangücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

XII – Karma eğitim:

Madde 15 – Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Madde 16 – (Değişik: 25/6/2009-5917/17 md.)

Aynı alan içinde birden fazla örgün ve/veya yaygın eğitim kurumunun bir arada bulunması halinde eğitim kampüsü kurulabilir ve bunların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim kampüsü yönetimi oluşturulabilir. Eğitim kampüsü bünyesindeki ortak açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesi kampüs yönetimince yerine getirilir. Bu şekilde elde edilen gelirler, kampüsün ortak giderlerinde kullanılır. Eğitim kampüslerinin kuruluşu, yönetiminin oluşumu, gelirlerinin harcanması ve denetlenmesi ile bu fıkra da belirtilen diğer hususlar Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu amaçla okullarda okul-aile birlikleri kurulur. Okul-aile birlikleri, okulların eğitim ve öğretim hizmetlerine etkinlik ve verimlilik kazandırmak, okulların ve maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere; aynı ve nakdî bağışları kabul edebilir, maddi katkı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler ve kampanyalar düzenleyebilir, okulların bünyesinde bulunan açık alan, kantin, salon ve benzeri yerleri işlettirebilir veya işletebilirler. Öğrenci velileri hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamaz. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişi, birlik organlarının oluşturulması ve seçim şekilleri, sosyal ve kültürel etkinliklerden sağlanan maddi katkılar, bağışların kabulü, harcanması ve denetlenmesi ile açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesinden sağlanan gelirlerin dağıtım yerleri ve oranları, harcanması ve denetlenmesine dair usul ve esaslar, Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, gerekli görülen hallerde il milli eğitim müdürlükleri; il sınırları içerisinde bulunan bir veya birden fazla eğitim kampüsü yönetiminin veya okul-aile birliğinin işlettirebileceği veya işletebileceği yerlere ilişkin ihaleleri bunlar adına yapmaya yetkilidir.

Eğitim kampüsleri ve okul-aile birliklerinin gelirleri, genel bütçe gelirleri ile ilişkilendirilmeksizin eğitim kampüsü yönetimi ve okul-aile birliği adına bankalarda açılan özel hesaplarda tutulur.

Eğitim kampüsü yönetimleri ve okul-aile birlikleri, bu madde kapsamında yapacakları işlemler ve düzenlenen kâğıtlar yönünden damga vergisi ve harçlardan muaf; bunlara ve bunlar tarafından yapılan bağış ve yardımlar ise veraset ve intikal vergisinden müstesnadır.

XIV – Her yerde eğitim:

Madde 17 – Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.

(1) Bu madde başlığı “Okul ile ailenin işbirliği” iken, 25/6/2009 tarihli ve 5917 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

5104-1

İKİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

I – Örgün ve yaygın eğitim:

Madde 18 – Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki anabölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

İKİNCİ BÖLÜM

Örgün Eğitim

A) Okul öncesi eğitimi:

I – Kapsam:

Madde 19 – Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar.

Bu eğitim isteğe bağlıdır.

II – Amaç ve görevler:

Madde 20 – Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
2. Onları ilk öğretime hazırlamak;
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

5107

D) Yükseköğretim:

I – Kapsam:

Madde 34 – Yüksek öğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

II – Amaç ve görevler:

Madde 35 – Yüksek öğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;
2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;
3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;
4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;
5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;

6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamu oyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

III – Kuruluş:

a) Yükseköğretim kurumları:

Madde 36 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/11 md.)

Yükseköğretim kurumları şunlardır:

1. Üniversiteler,
2. Fakülteler,
3. Enstitüler,
4. Yüksekokullar,
5. Konservatuvarlar,
6. Meslek yüksekokulları
7. Uygulama ve araştırma merkezleri,

Yükseköğretim kurumlarının amaçları, açılış, kuruluş ve işleyişleri ile öğretim elemanlarına ilişkin esaslar ve yükseköğretim kurumları ile ilgili diğer hususlar, özel kanunlarında belirlenir.

b) Yükseköğretimin düzenlenmesi:

Madde 37 – Yüksek öğretim, milli eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir.

Bu bütünlük içinde çeşitli görevleri yerine getiren ve farklı seviyelerde öğretim yapan kuruluşlar bulunur.

Farklı seviyeler ve kuruluşlar arasında öğrencilere kabiliyetlerine göre, yatay ve dikey geçiş yolları açık tutulur.

IV – Yükseköğretimin paralı oluşu:

Madde 38 – Yüksek öğretim paralıdır. Başarılı olan fakat maddi imkanları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır.

5108

Öğrenim harç ve ücretlerinin tutarları ve bunların ödenme tarzları ile burs ve kredilerin tutarları ve bunların verililiş esasları, Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanacak yönetmelikle tespit edilir. (1)

Bazı alanlar için mecburi hizmet karşılığı öğrenci yetiştirilmesi hakkındaki hükümler saklıdır.

V – Yükseköğretim planlaması:

Madde 39 – Yüksek öğretimde, öğretim elemanlarından, tesislerden ve öğrencinin zamanından en verimli bir şekilde yararlanmayı mümkün kılacak ve çeşitli bölgelerdeki yüksek öğretim kurumlarının dengeli bir şekilde gelişmesini sağlayacak tedbirler alınır; yüksek öğretimin bütününe kapsayan ve orta öğretimle ilgisini sağlayan bir planlama düzeni kurulur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yaygın Eğitim

I – Kapsam, amaç ve görevler:

Madde 40 – Yaygın eğitimin özel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedan çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında,

1. Okuma - yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,
2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,
3. Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,
5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,
6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,
7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,
8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

II – Kuruluş:

Madde 41 – Yaygın eğitim, örgün eğitim ile birbirini tamamlayacak, gereğinde aynı vasıfları kazandırabilecek ve birbirinin her türlü imkanlarından yararlanacak biçimde bir bütünlük içinde düzenlenir.

Yaygın eğitim, genel ve mesleki - teknik olmak üzere iki temel bölümden meydana gelir. Bu bölümler birbirini destekleyici biçimde hazırlanır.

(1) Bu fıkradaki öğrenim harç ve ücretlerine ilişkin düzenlemenin yönetmelikle yapılmasını öngören kural Anayasa Mahkemesinin 26/3/1974 tarih ve E.1973/32, K. 1974/11 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

III – Koordinasyon:

Madde 42 – Genel, mesleki ve teknik yaygın eğitim alanında görev alan resmi, özel ve gönüllü kuruluşların çalışmaları arasındaki koordinasyon Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır.

Genel yaygın eğitim programlarının düzenleniş şekli yönetmelikle tespit edilir.

Mesleki ve teknik yaygın eğitim faaliyetlerini yürüten Bakanlıklar ile özerk eğitim kurumları ve resmi ve özel işletmeler arasında Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanacak koordinasyon ve işbirliğinin esasları kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM *Öğretmenlik Mesleği*

1 – Öğretmenlik : (1)

Madde 43 – Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkan verecek biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.) Öğretmenlik mesleği; adaylık döneminden sonra öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olmak üzere üç kariyer basamağına ayrılır.

(Mülga ikinci cümle: 1/3/2014-6528/5 md.)

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Aday öğretmenliğe atanabilmek için; 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılan şartlara ek olarak, yönetmelikle belirlenen yükseköğretim kurumlarından mezun olma ve Bakanlıkça ve/veya Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılacak sınavlarda başarılı olma şartları aranır.(1)

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Aday öğretmenler, en az bir yıl fiilen çalışmak ve performans değerlendirmesine göre başarılı olmak şartlarını sağlamak kaydıyla, yapılacak yazılı veya yazılı ve sözlü sınava girmeye hak kazanırlar. Uygulanacak olan sözlü sınavda aday öğretmenler;

- a) Bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade kabiliyeti ve muhakeme gücü,
 - b) İletişim becerileri, öz güveni ve ikna kabiliyeti,
 - c) Bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığı,
 - d) Topluluk önünde temsil yeteneği ve eğitimcilik nitelikleri,
- yönlerinden Bakanlıkça oluşturulacak komisyon tarafından değerlendirilir.(1)(2)

(1) 10/9/2014 tarihli ve 6552 sayılı Kanunun 95 inci maddesiyle, bu maddenin beşinci fıkrasında yer alan “Bakanlıkça ve Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi” ibaresi “Bakanlıkça ve/veya Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi”, altıncı fıkrasında yer alan “yazılı ve sözlü sınava” ibaresi “yazılı ve/veya sözlü sınava” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 19/11/2014 tarihli ve 6569 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle, bu fıkarda yer alan “yazılı ve/veya sözlü sınava” ibaresi “yazılı veya yazılı ve sözlü sınava” şeklinde değiştirilmiştir.

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Sınavda başarılı olanlar öğretmen olarak atanır. Sınavda başarılı olamayan aday öğretmenler il içinde veya dışında başka bir okulda görevlendirilerek bir yılın sonunda altıncı fıkrada belirtilen değerlendirmeye tekrar tabi tutulurlar.

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Aday öğretmenlik süresi sonunda sınava girmeye hak kazanamayanlar ile üst üste iki defa sınavda başarılı olamayanlar aday öğretmen unvanını kaybeder ve memuriyetle ilişkisi kesilir.

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Ancak aday öğretmenliğe başlamadan önce 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre aday memurluğu kaldırılarak asli memurluğa atanmış olanlar hakkında sekizinci fıkra hükümleri uygulanmaz. Bu kişiler Bakanlıkta kazanılmış hak aylık derecelerine uygun memur kadrolarına atanırlar.

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Sınav komisyonu üyeleri; Bakanlık personeli, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personel ile öğretim elemanları arasından seçilir. Bakanlık gerekli gördüğünde illerde veya merkezde birden fazla komisyon oluşturabilir. Performans değerlendirmesinde dikkate alınacak meslekî ölçütler, sınav konuları, komisyon üyelerinin seçimi, görevleri, çalışma usul ve esasları ile sınava ilişkin diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

(Ek fıkra: 1/3/2014-6528/5 md.) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin olarak 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun aday memurluk ile ilgili hükümleri aday öğretmenler hakkında uygulanmaz. (1)

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.) Kariyer basamaklarında yükselmede kıdem, eğitim ((...) (2) lisansüstü eğitim), etkinlikler (bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif çalışmalar) ve sicil (iş başarımı) puanları ile sınav sonuçları esas alınır. Değerlendirme 100 tam puan üzerinden yapılır. Değerlendirme puanının % 10'unu kıdem, % 20'sini eğitim, % 10'unu etkinlikler, % 10'unu sicil (iş başarımı) ve % 50'sini de sınav puanı oluşturur. (2)

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.) Kariyer basamaklarında yükselecekler değerlendirme puanlarına göre başarı sıralamasına alınır. Değerlendirmeye alınmak için sınav tam puanının en az % 60'ını almış olmak şartı aranır.

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.; Mülga: 1/3/2014-6528/5 md.)

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.; Mülga: 1/3/2014-6528/5 md.)

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 21/5/2008 tarihli ve E.: 2004/83, K.: 2008/107 sayılı Kararı ile.)

(Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 21/5/2008 tarihli ve E.: 2004/83, K.: 2008/107 sayılı Kararı ile.)

(Ek fıkra: 10/9/2014-6552/95 md.) Öğretmenlerin hizmet sürelerine ve/veya isteğe bağlı il içi veya il dışı yer değiştirmelerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

(1) 19/11/2014 tarihli ve 6569 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle, bu fıkrada yer alan "saklıdır" ibaresi "aday öğretmenler hakkında uygulanmaz" şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Anayasa Mahkemesi'nin 21/5/2008 tarihli ve E.: 2004/83, K.: 2008/107 sayılı Kararı ile; bu maddeye 30/6/2004 tarihli ve 5204 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle eklenen bu fıkrada yer alan "... hizmet içi eğitim, ..." ibaresi iptal edilmiş olup, İptal Kararının Resmi Gazete'de yayım tarihi olan 18/3/2009 tarihinden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

5110-1

II – Milli Eğitim Bakanlığına bağlı "Eğitim Yüksekokulu " açma yetkisi:

Madde 44 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/12 md.) (1)

Öğretmenlik formasyonu veren ve öğretmen yetiştiren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim yüksekokulları, Cumhurbaşkanı kararı ile kurulabilirler.

III – Öğretmenlerin nitelikleri ve seçimi:

Madde 45 – Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunur.

(Değişik: 16/6/1983 - 2842/13 md.) Öğretmenler, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarından ve bunlara denkliği kabul edilen yurtdışı yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar arasından, Milli Eğitim Bakanlığınca seçilirler.

Yüksek öğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda, öğretmenliğe atanmaları halinde bu gibilerin adaylık dönemi içinde yetiştirmeleri için Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.

Hangi derece ve türdeki eğitim, öğretim, teftiş ve yönetim görevlerine, hangi seviye ve alanda öğrenim görmüş olanların ne gibi şartlarla seçilebilecekleri yönetmelikle düzenlenir.

IV – Öğretmenlerin bölge hizmeti:

Madde 46 – Öğretmenlikte yurdun çeşitli bölgelerinde görev yapmak esastır.

Hizmet bölgeleri ve ihtiyaçlara göre bu bölgelerarası yer değiştirme esasları yönetmelikle düzenlenir.

V – Uzman ve usta öğreticiler:

Madde 47 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/14 md.)

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ve hizmetiçi yetiştirme kurs,seminer ve konferanslarında uzman ve usta öğreticiler de geçici veya sürekli olarak görevlendirilebilir. Öğretim tür ve seviyelerine göre uzman ve usta öğreticilerin seçimlerinde aranacak şartlar, görev ve yetkileri, yönetmeliklerle tespit edilir.

VI – Öğretmenlerin hizmet içi yetiştirilmesi:

Madde 48 – Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır veya hizmet içinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir.

Yaz ve akşam okulları öğretmen yetiştiren kurumlarca açılır; bunlara devam ederek yeterli krediyi dolduran öğretmenlere o kurumun belge veya diploması verilir.

Milli Eğitim Bakanlığınca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir. Bu belgelerin, öğretmenlerin atama, yükselme ve nakillerinde ne ölçüde ve nasıl değerlendirileceği yönetmelikle düzenlenir.

VII – Yurt içi ve yurt dışı yetiştirme imkanları:

Madde 49 – Yurt içinde ve dışında daha üst öğrenim yapmak veya bilgi, görgü ve ihtisaslarını arttırmak isteyen öğretmenlerin belli şartlarla, aylıklı veya aylıksız izinli sayılmaları sağlanır; bu şartlar, milli eğitimin ihtiyaçları gözönünde tutularak, hazırlanacak yönetmelikle belirtilir.

(1) 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nin 62 nci maddesiyle, bu maddede yer alan

“Yükseköğretim Kurulunun görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu” ibaresi

“Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

5110-2

VIII – Öğretmen konutları:

Madde 50 – Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, özellikle mahrumiyet bölgelerinde görevli öğretmenlere konut sağlanır.

Konutlar okul binaları ile birlikte planlanır ve yapılır.

Eski eğitim kurumlarının konut ihtiyacı bir plana bağlanır ve bu konutların yapımı için, her yıl Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesine gerekli ödenek konur.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Okul Binaları ve Tesisleri

Okul yapıları ve taşınmazları (1)

Madde 51 – Her derece ve türdeki eğitim kurumlarına ait bina ve tesisler çevrenin ihtiyaçlarına ve uygulanacak programların özelliklerine göre Milli Eğitim Bakanlığınca planlanır ve yaptırılır.

Bu maksatla her yıl Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine gerekli ödenek konur.

Arsa temini ile okul bina ve tesislerin yapım ve donatımında, Devletin azami imkanlarının kullanılması yanında vatandaşların her türlü yardımlarından da yararlanılır ve yardımlar teşvik edilir ve değerlendirilir.

(Ek fıkra: 3/12/2003-5005/1 md.; Değişik dördüncü fıkra: 24/7/2008-5793/3 md.) Milli Eğitim Bakanlığınca tahsisli Hazine mülkiyetindeki taşınmazların Milli Eğitim Bakanlığı ile mutabık kalınarak tahsislerini kaldırmaya ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 46 ncı maddesine bağlı olmaksızın satışına Maliye Bakanı yetkilidir. Ayrıca bu taşınmazlardan Milli Eğitim Bakanlığınca uygun görülenler, Maliye Bakanlığı tarafından, 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bildirilir. Bunun üzerine söz konusu taşınmazlar Özelleştirme Yüksek Kurulunca özelleştirme kapsam ve programına alınır. Özelleştirme uygulamasına ilişkin iş ve işlemler 4046 sayılı Kanuna göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yürütülür.

(Ek fıkra: 3/12/2003-5005/1 md.; Değişik beşinci fıkra: 24/7/2008-5793/3 md.) 4046 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde taşınmazların özelleştirilmesi sonucu elde edilecek gelirler, özelleştirme giderleri düşüldükten sonra Hazineye aktarılır. Bu taşınmazların satışından elde edilen gelirleri, bir yandan genel bütçenin (B) işaretli cetveline gelir, diğer yandan ihtiyaç duyulan yerlerde okul yapımı ve onarımı amacıyla kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir. Sermaye ödenekleri yılı yatırım programıyla ilişkilendirilir.

BEŞİNCİ KISIM

Eğitim Araç ve Gereçleri

I – Kapsam:

Madde 52 – Eğitim araç ve gereçleri, eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitapları ile öğretmen ve öğrencilere kaynak ve yardımcı olacak basılı eğitim malzemesini, milli eğitimin genel amaçlarının gerçekleşmesine yararlı olacak diğer eserleri ve eğitim araç ve gereçlerini kapsar.

(1) Bu madde başlığı "I-Okul yapıları:" iken, 3/12/2003 tarihli ve 5005 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

II – Görev:

Madde 53 – Milli Eğitim Bakanlığı, kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitim araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojilerine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanılma süresini ve telif haklarını ve ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı veya parasız olarak ilgililerin yararlanmasına sunmakla görevlidir.

III – Görevin yerine getirilmesi:

Madde 54 – Milli Eğitim Bakanlığı eğitim araç ve gereçlerini,

1. Hazırlamak, imal etmek ve satın almak;
2. Kişilere veya kuracağı komisyonlara veya yarışmalar düzenleyerek hazırlatmak;
3. Özel kesimce hazırlananlar veya imal edilenler arasından seçmek veya tavsiye etmek suretiyle 53 üncü maddede belirtilen görevini yerine getirir.

IV – Okullarda okutulacak kitapların tespiti ve ücret ödenmesi:

Madde 55 – (Değişik: 3/12/2003 - 5005/2 md.)

(İptal birinci fıkra: Anayasa Mahkemesi'nin 15/5/2008 tarihli, E.: 2004/1, K.: 2008/106 sayılı Kararı ile.)

Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak veya hazırlatılacak kitaplar ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlama, inceleme ve redaksiyonunda görevlendirilenlere ücret ödenir.

Ders kitaplarına ilişkin yarışmalarda derece alanlara verilecek ödülün ödeme, usul ve esasları ile miktarı yönetmelikle belirlenir.

Özel kesimce hazırlanan ve okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Millî Eğitim Bakanlığına gönderilen eserler ücret karşılığı incelenir.

Ders kitaplarının kabulü, uygunluk süresi, telif hakkı ve ücretlerle ilgili esaslar; inceleme işlemleri ve alınacak inceleme ücreti miktarı; Millî Eğitim Bakanlığınca incelettirilecek eserler için ödenecek ücret miktarı; ders kitaplarının hazırlanması ve incelenmesinde aranacak kriterler ile ders kitabı üreten yayın evlerinde aranacak kriterler; ders kitabı dışındaki diğer kitap ve eğitim araçlarının kullanımı ve bunlardan hangileri için inceleme ücreti alınacağı ve ödeneceği ile ilgili esas ve usuller Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

ALTINCI KISIM

*Eğitim ve Öğretim Alanındaki Görev ve Sorumluluk**I – Yürütme, gözetim ve denetim:*

Madde 56 – Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

II – Yasaklık:

Madde 57 – Askeri maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.

III – Okul açma yetkisi:

Madde 58 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/16 md.)

Türkiye'de ilköğretim okulu, lise veya dengi okullar, Milli Eğitim Bakanlığının izni olmaksızın açılmaz.

Milli Eğitim Bakanlığı veya diğer bir bakanlık tarafından açılmış veya açılacak okullar (...) (1) ile özel okulların derecelerinin tayini, Milli Eğitim Bakanlığına aittir. (1)

(Değişik üçüncü fıkra: 25/7/2016-KHK-669/51 md.; Aynen kabul: 9/11/2016-6756/51 md.)

Askeri eğitim kurumlarının dereceleri ve müfredatı, Milli Savunma Bakanlığı ile birlikte tespit edilir.

(1) 25/7/2016 tarihli ve 669 sayılı KHK'nin 51 inci maddesiyle, bu fıkra yer alan "(Askeri liseler dahil)" ibaresi yürürlükten kaldırılmış olup, daha sonra bu hüküm 9/11/2016 tarihli ve 6756 sayılı Kanunun 51 inci maddesiyle aynen kabul edilerek

Diğer bakanlıklara bağlı lise ve dengi okulların program ve yönetmelikleri, ilgili bakanlıkla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birlikte yapılır ve Milli Eğitim Bakanlığınca onanır.

Diğer bakanlıklara bağlı okullar, Milli Eğitim Bakanlığının gözetim ve denetimine tabidir. Gözetim ve denetim sonunda uygun eğitim ortamı ve niteliği taşımayan kurumların denkliği usulüne uygun şekilde Milli Eğitim Bakanlığınca iptal edilir. Buna ait esaslar Cumhurbaşkanınca çıkarılan bir yönetmelikle düzenlenir. (1)

IV – Yurt dışı eğitim:

Madde 59 – Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesinden (askeri öğrenciler hariç), Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

YEDİNCİ KISIM

Son Hükümler

I – Kenar başlıkları:

Madde 60 – Bu kanunun madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı göstermekte olup kanun metnine dahil değildir.

II – Kaldırılan hükümler:

Madde 61 – 1340 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun 3 üncü maddesi, 22/3/1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına dair Kanunun 3 ve 4 üncü maddeleri, 6/6/1949 tarih ve 5429 sayılı Milli Eğitim Bakanlığınca bağlı okullarda okutturulacak ders kitaplarının seçilmesi, basılması ve dağıtılması hakkında Kanun, 5/1/1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 69 uncu maddesi ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri, bu kanunun yayımı tarihinde, yürürlükten kalkar.

III – Yönetmelikler:

Madde 62 – Bu kanunda sözü geçen yönetmelikler, Kanunda belirtilen genel amaç ve temel ilkelere uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığınca, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç bir yıl içinde çıkarılır.

Ek Madde 1 – (Ek: 16/6/1983 - 2842/17 md.)

14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda geçen "temel eğitim" terimi "ilköğretim" olarak değiştirilmiştir.

Geçici Madde 1 – Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, yüksek öğrenim kurumlarında öğrenci bulunanlar hakkında 38 inci madde hükmü uygulanmaz.

Geçici Madde 2 – (Ek: 16/6/1983 - 2842/18 md.; Mülga: 16/8/1997 - 4306/9 md.)

Geçici Madde 3 – (Ek: 30/3/2012 - 6287/11 md.)

Zorunlu ortaöğretim 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanır. Bakanlar Kurulu uygulamayı bir eğitim-öğretim yılı ertelemeye yetkilidir.

Geçici Madde 4 – (Ek: 1/3/2014-6528/6 md.)

Bu maddenin yayımı tarihinden önce, uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik unvanlarını mahkeme kararıyla elde edenlerin, mahkeme kararının aleyhlerine kesinleşmesi hâlinde bu kişilere unvanlarının iptal edildiği tarihten önce yapılan ödemeler geri alınmaz.

43 üncü maddeye bu Kanunla eklenen beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri, bu Kanunun yayımı tarihinden sonra aday öğretmen olarak göreve başlayanlar hakkında uygulanır.

IV – Yürürlük:

Madde 63 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

V – Yürütme:

Madde 64 – Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

(1) 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nin 62 nci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Bakanlar Kurulunca" ibaresi "Cumhurbaşkanınca" şeklinde değiştirilmiştir.

*III – Kuruluş :***Madde 21 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/6 md.)**

Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi önceliklere göre açılacağı, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

(Mülga: 15/5/2008-5763/37 md.)*B) İlköğretim:**I – Kapsam:***Madde 22 – (Değişik:27/6/2019-7180/4 md.)**

Mecburi ilköğretim çağı, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. İlkokulların birinci sınıflarına o yılın 31 Aralık tarihinde 72 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ancak çocuğun gelişim durumuna bağlı olarak okula erken başlaması veya kaydının ertelenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

II – Amaç ve görevler:

Madde 23 – İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
3. **(Ek: 16/8/1997 - 4306/4 md.)** İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

*III – Kuruluş:**a) İlköğretim kurumları:***Madde 24 – (Değişik: 30/3/2012 - 6287/8 md.)**

İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir. b) Kuruluş şekilleri:

Madde 25 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/9 md.)

(Mülga birinci fıkra: 16/8/1997 - 4306/9 md.; Yeniden düzenleme: 30/3/2012-6287/9 md.) İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir.

Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde yatılı ilköğretim bölge okulları kurulur.

C) Orta öğretim:

I – Kapsam:

Madde 26 – (Değişik: 2/12/2016-6764/23 md.)

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar. Bu okul ve kurumları bitirenlere, bitirdikleri programın özelliğine göre diploma verilir. Ancak mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin diploma alabilmeleri için Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen fark derslerini tamamlaması zorunludur.

II – Ortaöğretimden yararlanma hakkı:

Madde 27 – İlköğretimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

III --- Amaç ve görevler:

Madde 28 – Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.

IV – Kuruluş:

Madde 29 – (Değişik birinci fıkra: 2/12/2016-6764/24 md.) Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liseler ile mesleki eğitim merkezlerinden meydana gelir.

(Mülga ikinci fıkra: 2/12/2016-6764/24 md.)

Nüfusu az ve dağınık olan ve Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, ortaöğretimin, genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan çok programlı liseler kurulabilir.

Ortaöğretim kurumlarının öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir.

5106-1

V – Ortaöğretimde yöneltme:

Madde 30 – Yöneltme ilköğretimde başlar; yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder.

Yöneltme esasları ve çeşitli programlar veya ortaöğretim okulları arasında yapılacak yatay ve dikey geçiş şartları, Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenir.

VI – Yükseköğretime geçiş:

Madde 31 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/10 md.)

Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır.

Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.

VII – İmam-hatip liseleri:

Madde 32 – İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.

VIII – Güzel sanatlar eğitimi:

Madde 33 – Güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve orta öğretim seviyesinde ayrı okullar açılabilir veya ayrı yetiştirme tedbirleri alınabilir. Özellikleri dolayısıyla bunların kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esasları ayrı bir yönetmelikle düzenlenir

Ek-2 Okul Öncesi Eğitiminin Amaçları

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilkokula hazırlamak,
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Okul öncesi dönem, yaşamın temelidir. Bu dönemde öğrenme hızı çok yüksektir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır; ancak her çocuğun kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır.

Ek-3 Okul Öncesi Eğitiminin Temel İlkeleri

Okul öncesi eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Okul öncesi eğitimi çocuğun gereksinimlerine ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.
2. Okul öncesi eğitimi çocuğun motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişimini desteklemeli, özbakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilkokula hazırlamalıdır.
3. Okul öncesi eğitimi kurumlarında çocukların gereksinimlerini karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.
4. Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.
5. Eğitim sürecinde çocuğun bildiklerinden başlanmalı ve deneyerek öğrenmesine olanak tanınmalıdır.
6. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına gereken önem verilmelidir.
7. Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duygu ve davranışları geliştirilmelidir.
8. Eğitim, çocuğun kendine saygı ve güven duymasını sağlamalı; ona öz denetim kazandırmalıdır.
9. Oyun bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun öğrenme yöntemidir. Bütün etkinlikler oyun temelli düzenlenmelidir.
10. Çocuklarla iletişimde, onların kişiliğini zedeleyici şekilde davranılmamalı, baskı ve kısıtlamalara yer verilmemelidir.
11. Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmesi desteklenmeli, yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve yetişkinin güven verici yakınlığı sağlanmalıdır.
12. Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir.
13. Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir.

14. Programlar hazırlanırken aile ve içinde bulunan çevrenin özellikleri dikkate alınmalıdır.
15. Eğitim sürecine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır.
16. Okul öncesi eğitimin süreçleriyle rehberlik hizmetleri bütünleştirilmelidir.
17. Çocuğun gelişimi ve okul öncesi eğitimi programı düzenli olarak değerlendirilmelidir.
18. Değerlendirme sonuçları çocukların, öğretmenin ve programın geliştirilmesi amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır.

Kaynak: MEB Okul Öncesi Eğitim Programı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.7504213
Konu : Araştırma İzni

24.05.2017

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 17/05/2017 tarihli ve 1057 sayılı yazınız.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Yüksek Lisans öğrencisi Nilay Hazal BAŞARIR'ın "**Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocukların Okuma İsteğine Etkileri ve Örnek Öneri**" konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (3 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.

24 Mars 2017

400 (500)

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: ıstatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-134

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden ea57-d156-3b24-ba05-c357 kodu ile teyit edilebilir.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GELEN - GİDEN EVRAK

Evrak Tarihi: 27.05.2017
Evrak Numarası: 27245/26.05.2017

	GEREĞİ İÇİN	BİLGİ İÇİN
Enstitü Müdürü		
Enstitü Müdür Yard.		
Enstitü Sekreteri		
Sekreterlik Birimi		
Öğrenci İşleri		
Mali İşler		
Yönetim Kurulu		
Personel İşleri		
Diğer		

Ortayı

Ek-5 Seçilen kitap görselleri

Ç-1, (Çirkin Ördek Yavrusu Hikaye Kitabı)

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, Ön-Arka Kapak Sayfası

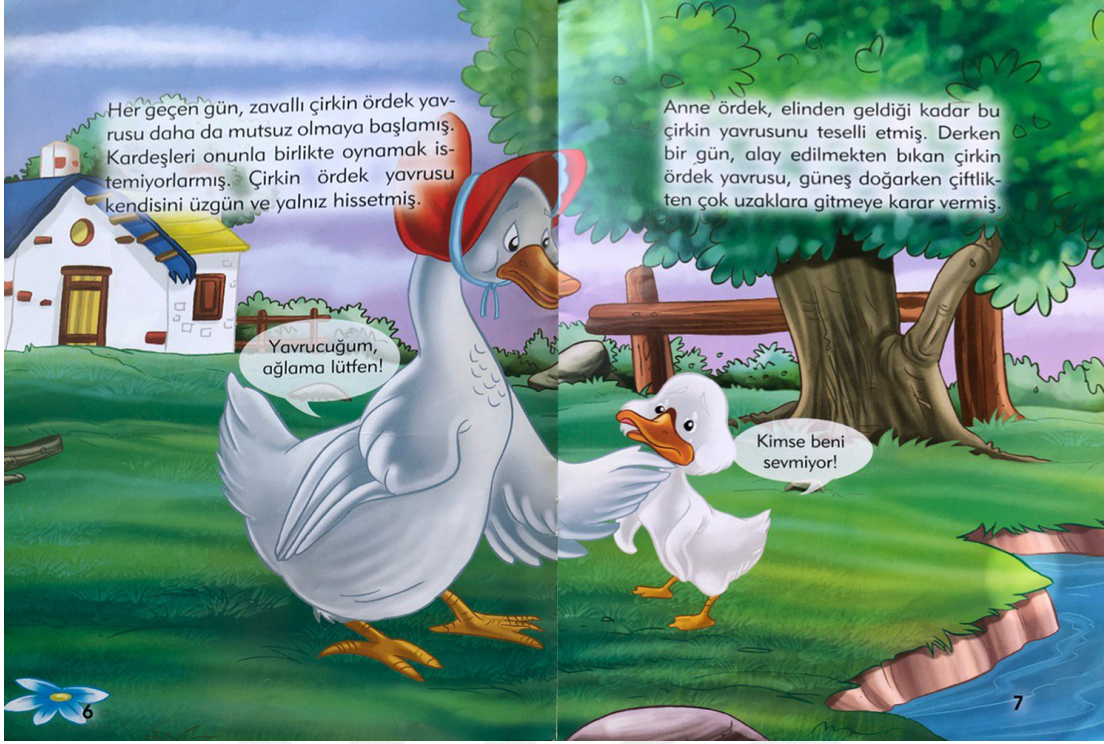
Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, Künye Sayfası

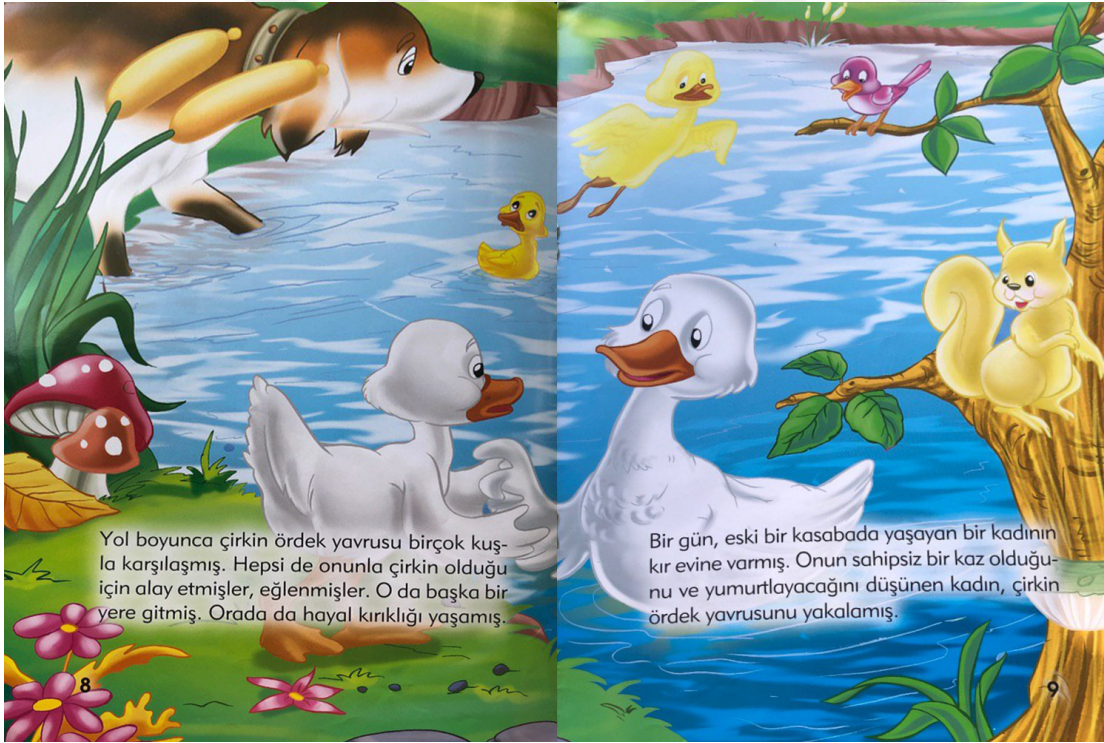
Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

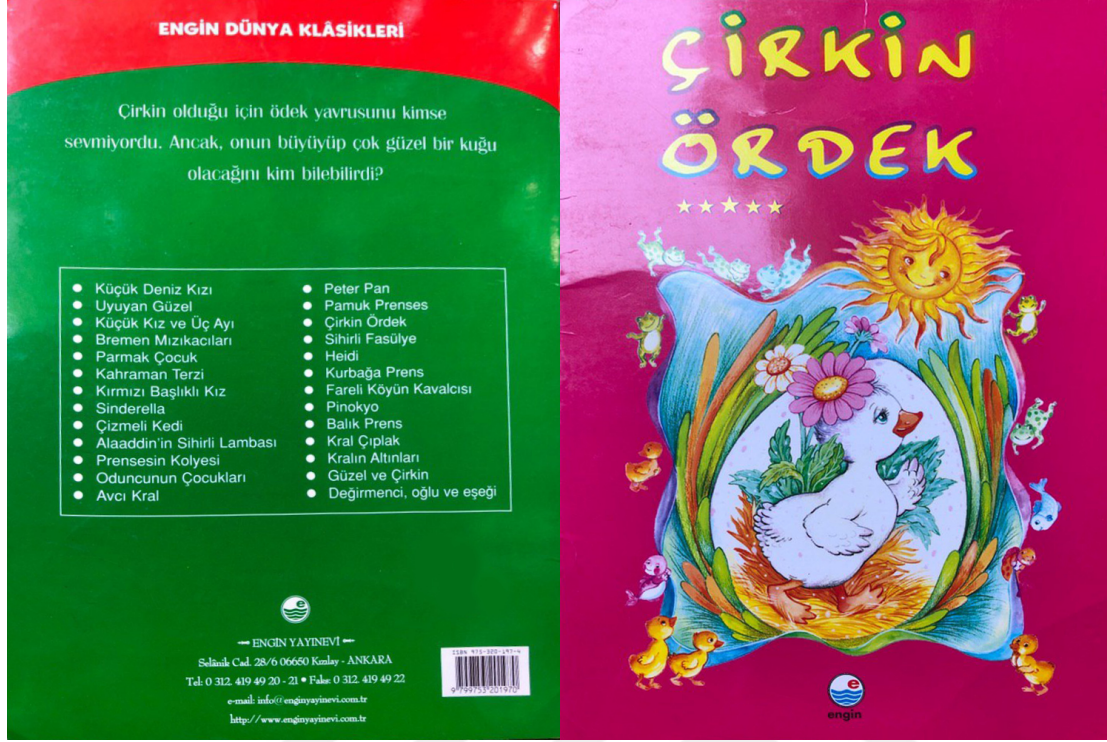

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

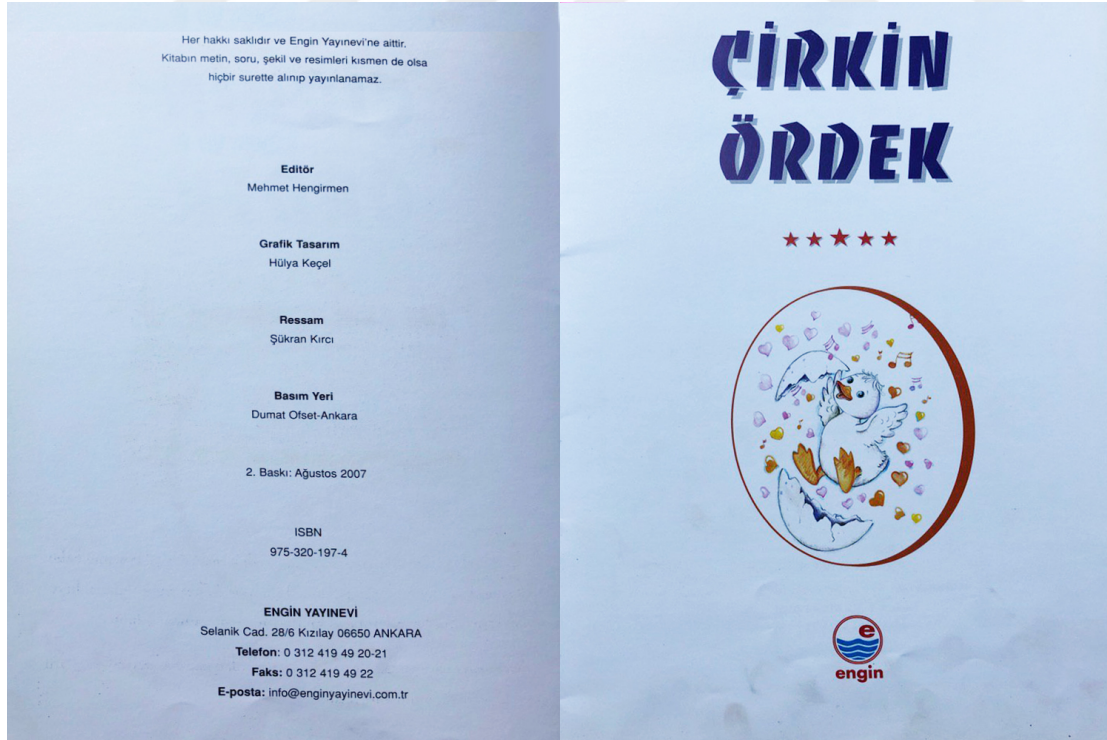

Ç1- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç-2, (Çirkin Ördek Yavrusu Hikaye Kitabı)

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, Ön-Arka Kapak Sayfası

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, Künye Sayfası

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Gölün kenarında yeşil benekli bir kurbağa vardı. Kurbağa, çirkin ördeğe, "Sen ne tür bir kuşsun?" diye sordu. Çirkin ördek, "Ben bir ördek yavrusuyum." dedi.

Bunu duyan kurbağa kahkahalarla güldü.

"Sen çok çirkin bir ördeksin." dedi. Çirkin ördek buna çok üzüldü.

Anne ördek, yavrularını çiftlikteki diğer hayvanlara göstermek istiyordu. Anne ördek önde, yavruları arkada çiftlişe doğru yürüdüler. Horoz, tavuk, kaz ve hindi bu ziyaretten çok memnun oldular. Horoz anne ördeğe yaklaştı ve çirkin ördeği göstererek "Bu da mı senin yavrun?" diye sordu. Anne ördek "Evet!" dedi. Bütün hayvanlar "Olamaz! Bu çok çirkin!" diye haşırıldılar.

Çirkin ördek bu duruma çok üzüldü. Koşarak oradan uzaklaştı ve göle döndü. Çirkin ördeği gören kazlar, "Çabuk evine dön! Burası senin için çok tehlikeli." diye seslendiler.

"Benim bir evim yok" dedi çirkin ördek.

"Annen nerede?" diye sordu kazlar.

"Benim annem yok!" dedi çirkin ördek.

Kazlar çirkin ördeğin durumuna çok üzüldüler. "Öyleyse burada bizimle kalabilirsin." dediler.

Çirkin ördek kazlarla kalmaya karar verdi. Artık onun da kalabileceği bir yer vardı. Burada mutlu ve huzurlu oldu. Kazlar ona çok iyi davranıyorlardı. "Demek ki ben de bir kazım." diye düşündü çirkin ördek ve derin bir uykuya daldı.

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ertesi sabah çirkin ördek bir silah sesiyle uyanı. Telagla kazların yanına koştu. Kazlar uçup gitti. Çirkin ördek ise uçamadı. Otların arasına saklandı. "Ben kaz da değilim. Öyleyse ben neyim?" diye düşündü.

Orman iyice kararmış, hava soğumuştur. Çirkin ördeğin ise ne bir ailesi ne de geçecek bir yeri vardı.

Ağacın tepesinde duran aç bir kedi çirkin ördeği gördü. "Tam ağzıma layık bir kuş" diye düşündü. Ancak onu yakından görünce, "Bu çok çirkin. Beni zehirleyebilir." diye düşündü. Kedi çirkin ördeği yemektense aç kalmayı tercih etti.

Çirkin ördek yalnız ve mutsuzdu. Uzun bir süre ormanda çaresizce yürüdü. Bir orman evine geldi. Yaşlı bir kadın onu eve aldı. Onu kedi ve tavuğun yanına götürdü. "Zavallı ördek! Sana biraz yiyecek ve su vereyim." dedi. Onu sevdi ve okşadı. Bunu gören kedi ve tavuk çirkin ördeği çok kıskandı.

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Çirkin ördek yaşlı kadını ve evi çok sevmiştir. Ancak, kedi ve tavuk çirkin ördeğin orada kalmasını hiç istemiyordu. Bir gün yaşlı kadın odun toplamak için ormana gitti. Bunu fırsat bilen kedi, çirkin ördeği tırmaladı. Tavuk ise gagasıyla canını yaktı. Çirkin ördek evden kaçtı.

Akşam oldu. Hava çok soğumuştur. Karnı açtı. Yiyecek bir şey yoktu. Otların arasına saklandı. Şiddetli bir rüzgar çıktı. Çirkin ördek çok üzüldü.

Çirkin ördek soğuktan ve açlıktan ölmek üzereydi. Ormanda geçen bir adam gördü. Hemen başını dışarı çıkardı. Yorgun sesiyle "Vale! Vale!" dedi. Adam çirkin ördeği gördü. Onu kucığına aldı ve eve götürdü.

Adamın iki kızı vardı. Kızlar çirkin ördeğin gelişine çok seviniler. Ona yiyecek, içecek verdiler. Çirkin ördek kısa sürede iyileşti. Kızlarla oynamaya başladı.

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Çirkin ördek kızlarla iyi arkadaş oldu. Ancak bir gün oyun oynarken çirkin ördek duvardaki tabloya çarptı. Tablo yere düştü. Kızlar, çirkin ördeğe çok kızdılar. "Hayır, olamaz, sen çok kötü bir kuşsun," dediler.

Kızların annesi de tablonun düşmesine çok üzüldü. Çirkin ördeğe, "Defol git! Artık bu evde seni istemiyoruz!" dediler. Çirkin ördek pencereden uçtu ve evi terk etti.

Çirkin ördek yükselklerden uçtu. Kızlar ona iyi bakmış, kanatları güçlenmişti. Uzun süre havada uçtu. Aşağıdaki derele ve ağaçlara baktı. Uçmak çok güzeldi. Kendi kendine "Ne kadar güzel uçabiliyorum," dedi. Çok sevindi.

Çirkin ördek gölde kuğular gördü. Onların yanına indi. Gölde yüzmeye başladı. Çok güzel yüzüyordu. Diğer kuğularla arkadaş oldu. Bütün üzüntülerini unuttu. Bu kuğular ona çok benziyordu.

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Somunda ilkbahar geldi, havalar ısındı. Karlar, buzlar eridi. Otlar yeşerdi. Çiçekler açtı. Doğa yeniden canlandı.

Çirkin ördek gölde diğer kuşlarla yüzyüyordu. Bu sırada çocuklar geldi. Gölde yüzen kuşları seyretiler. Bir çocuk çirkin ördeği göstererek "Aaa! Aaa! Bakın ne kadar güzel bir kuş! Ne güzel yüzyüyor." dedi.

Bunun üzerine çirkin ördek suda kendine baktı. Çok güzel bir kuşu gördü. Gözlerine inanamadı. Suyu dikkatle tekrar baktı. Bu güzel kuşu kendisi miydi? Evet bu gerçekten kendisiydi. Çirkin ördek büyümüş, güzel bir kuşu olmuştu.

14

Bu sırada gölün kenarına üç çocuk geldi. Kuşunun güzelliğine hayran kaldılar. "Sen ne kadar güzelsin!" dediler. Bu sözler onu çok mutlu etti. Çünkü o artık çirkin bir ördek değil, güzel bir kuş olduğunu anlamıştı.

15

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

AKTİVİTELER

1. Resimleri sözcükler ile eşleştiriniz.

balık kurbağa köpek tavuk
kaz ördek kuğu hindi

2. Aşağıdaki cümleleri doğru ya da yanlış olarak işaretleyiniz.

	Doğru	Yanlış
1. Soğuk bir kış günü anne ördek yumurtalarının üzerinde oturuyordu.	☐	☒
2. İki yavru ördek yumurtadan çıktı, ama birisi çıkmadı.	☐	☐
3. Yavru ördekler nehre yüzmeye gittiler.	☐	☐
4. Kurbağa çirkin ördeğin anlattığı fıkraya güldü.	☐	☐
5. Çirkin ördek onu kimsenin sevmediği için üzülüyordu.	☐	☐
6. Soğuktan donmak üzereyken bir adam onu buldu.	☐	☐
7. Çirkin ördek bir köpek olmayı arzuladı.	☐	☐
8. Çirkin ördek aslında bir kuşuydu.	☐	☐

3. Harfleri doğru sıralayarak hayvanların isimlerini bulunuz.

ördek

ekröd
lidnh
azk
ekökp
guuk
gbaarku
ozrho
vtaku

16

Ç2- Çirkin Ördek Yavrusu, İç Sayfa Tasarımları

Ek-6 Seçilen afiş görselleri

Ç-1 Afişi

Ç-1 Afişi

Ek-7 Uzman görüşleri

Sorular / Kitaplar	Ç1		Ç2	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
Sayfa sayısı yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Malzemesi uygundur.	☒	☐	☒	☐
Boyutu uygundur.	☒	☐	☒	☐
Kapak dikkat çekicidir.	☒	☐	☐	☒
Karakterler ilgi çekicidir.	☒	☐	☐	☒
Renk kullanımı doğrudur.	☒	☐	☐	☒
Görsel açıdan yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Şiddet/Korku öğelerine yer verilmemiştir	☒	☐	☒	☐
Kompozisyonlar doğru kullanılmıştır.	☒	☐	☐	☒
Yazı boyutu uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı karakteri (font) uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı konumları uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yaş basamağına uygundur.	☒	☐	☐	☒
Pedagojik açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Çocukların okuma isteğine katkısı vardır.	☒	☐	☐	☒

Notlar:

.....

Sorular / Kitaplar

Sorular / Kitaplar	Ç1		Ç2	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
Sayfa sayısı yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Malzemesi uygundur.	☒	☐	☒	☐
Boyutu uygundur.	☒	☐	☒	☐
Kapak dikkat çekicidir.	☐	☒	☐	☒
Karakterler ilgi çekicidir.	☒	☐	☐	☒
Renk kullanımı doğrudur.	☒	☐	☐	☒
Görsel açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Şiddet/Korku öğelerine yer verilmemiştir.	☒	☐	☒	☐
Kompozisyonlar doğru kullanılmıştır.	☒	☐	☐	☒
Yazı boyutu uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı karakteri (font) uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı konumları uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yaş basamağına uygundur.	☒	☐	☐	☒
Pedagojik açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Çocukların okuma isteğine katkısı vardır.	☒	☐	☐	☒

Notlar:

.....

Sorular / Kitaplar	Ç1		Ç2	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
Sayfa sayısı yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Malzemesi uygundur.	☒	☐	☒	☐
Boyutu uygundur.	☒	☐	☒	☐
Kapak dikkat çekicidir.	☒	☐	☐	☒
Karakterler ilgi çekicidir.	☒	☐	☐	☒
Renk kullanımı doğrudur.	☒	☐	☐	☒
Görsel açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Şiddet/Korku öğelerine yer verilmemiştir.	☐	☒	☒	☐
Kompozisyonlar doğru kullanılmıştır.	☒	☐	☐	☒
Yazı boyutu uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı karakteri (font) uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı konumları uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yaş basamağına uygundur.	☒	☐	☐	☒
Pedagojik açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Çocukların okuma isteğine katkısı vardır.	☒	☐	☐	☒

Notlar:

.....

Sorular / Kitaplar	Ç1		Ç2	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
Sayfa sayısı yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Malzemesi uygundur.	☒	☐	☒	☐
Boyutu uygundur.	☒	☐	☒	☐
Kapak dikkat çekicidir.	☒	☐	☒	☐
Karakterler ilgi çekicidir.	☐	☒	☒	☐
Renk kullanımı doğrudur.	☐	☒	☒	☐
Görsel açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Şiddet/Korku öğelerine yer verilmemiştir.	☒	☐	☒	☐
Kompozisyonlar doğru kullanılmıştır.	☒	☐	☐	☒
Yazı boyutu uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı karakteri (font) uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı konumları uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yaş basamağına uygundur.	☒	☐	☐	☒
Pedagojik açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Çocukların okuma isteğine katkısı vardır.	☒	☐	☐	☒

Notlar:

Sorular / Kitaplar	Ç1		Ç2	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
Sayfa sayısı yeterlidir.	☒	☐	☒	☐
Malzemesi uygundur.	☒	☐	☒	☐
Boyutu uygundur.	☒	☐	☒	☐
Kapak dikkat çekicidir.	☒	☐	☒	☐
Karakterler ilgi çekicidir.	☒	☐	☒	☐
Renk kullanımı doğrudur.	☒	☐	☐	☒
Görsel açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Şiddet/Korku öğelerine yer verilmemiştir.	☒	☐	☒	☐
Kompozisyonlar doğru kullanılmıştır.	☒	☐	☐	☒
Yazı boyutu uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı karakteri (font) uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yazı konumları uygundur.	☒	☐	☐	☒
Yaş basamağına uygundur.	☒	☐	☐	☒
Pedagojik açıdan yeterlidir.	☒	☐	☐	☒
Çocukların okuma isteğine katkısı vardır.	☒	☐	☐	☒

Notlar:

.....

Ek-8 Seçilen afiş görselleri

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

Görsel açıdan dikkat çekici olup olmadığı, hikâye içeriğinin eğitici olup olmadığı. Kitapları isim ve çocuğumla birlikte seçeriz.

Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Evet.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

G 1 kitabını okumak isterdim.

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Kitap kapağı, içeriklerdeki resimler daha ilgi çekici. Resimler daha büyük olduğu için çocuğum ilgisini de hemen çeker.

Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?

Kitap kapağı, içeriklerdeki resimler kalitesiz. Hikâyeye daha fazla yer verilmemiş. Anlatı çok uzun olduğundan çocuğum ilgisini çekemiyor.

Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz?

G 1 kapağını.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

Çarın Ördük yavrusu.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Olabilirdi.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

Evet isterdim.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

G 1.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

G 1'i seçerdi.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Karakterler kitap içeriğini daha iyi yansıtmış. Kapağın kalitesi daha iyi.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Karakterler kitap içeriğini/hikâyeyi iyi yansıtmamış. Görsel kalitesi çok kötü.

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

İçeriğe ve işlevciliklerine dikkat ederim. Eşimle birlikte seçeriz.

Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Duydum.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

G 1.

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Hikâye kısmı az, öz, yalın anlatılmış. Görselleştirilmekte daha canlı olmuş.

Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?

Hikâye bölümündeki yazı karakterleri kötü, hikâye kısmı gereğinden fazla uzun, görsel kısmı çok zayıf kalmış.

Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz?

G 1 kitap kapağını.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

G 1'deki ardeh yarası.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Evet.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

Evet.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

G 1.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

G 1'i seçerdi.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Görsel daha kaliteli.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Görsel zayıf kalmış.

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

Resimlerinin çocuğumun ilgisini çekip çekmeyeceği.
Kitapları çocuğumla birlikte alırım.
Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Duydum.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

G1 kitabını okumak.

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Kapakdaki resim ve kitabın içerisindeki resimler daha ilgi çekici, kağıt kalitesi daha iyi.
Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?
Resim bölümü çok küçük. Görselle hiç önem verilmemiş.

Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz?

G1.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

Anne İdelu.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Evet isterdim.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

Evet.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

G1.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

G1'i seçerdi.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Karakterler daha anlaşılır. Daha güzel çizilmiş.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Karakterler çok anlaşılır değil.

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

Hikaye içeriği - görsellik. Kitapları eşimle birlikte seçeriz.

Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Evet.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

G1 kitabını okumak isterdik.

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Resimleri daha büyük ve daha canlı. Hikaye bölümü daha kısa geçilmiş. Çocuğun ilgisi dağılmıyacaktır.

Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?

Resimlere çok önem verilmemiş. Çocuğun ilgisi çekmez.

Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz?

G1.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

Anne Ördeli ve Şirvan Ördeli yavrusu.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Evet.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

Evet.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

G1.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

G1'i isterdi.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Ördeli karakteri daha canlı resmedilmiş.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Karakterler çok zayıf resmedilmiş.

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

Eğitici olup olmadığına, içeriğinin dikkat çekici olup olmadığına ve çocuğumun görsellerinden hoşlanıp hoşlanmadığına göre kitabı çocuğumla birlikte seçeriz. Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Duymuştum.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

41 kitabını okumak isterdim.

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Kitap kapak görseli daha ilgi çekici. Kâğıdı daha kaliteli. Resimler daha büyük ve daha çok ilgi çekmektedir.

Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?

Kitap içeriğinde; yazı karakterleri kötü. Hikâye daha uzun ve resimler daha küçük.

Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz?

41 kitap kapağına daha ilgi çekici buldum.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

Yavru ördeklerin hepsini beğendim.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Olabilirdi.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

Hayır istemem.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

41 olurdu.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

41'i seçer diye tahmin ediyorum.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Karakterler daha iyi resmedilmiş. Resim kalitesi daha güzel.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Resim/görsel kalitesi çok kötü. Karakterler güzel resmedilmemiş.

ÇOCUK HİKÂYE KİTABI SEÇİMLERİNE DAİR VELİ GÖRÜŞ ANKETİ

Çocuğunuza kitap alırken en çok nelere dikkat edersiniz? Genelde kitapları siz mi seçersiniz?

Çocuğumun isteğine göre değişiklik göstermektedir. Kendisi daha çok resimlere dikkat ettiğinden bir de isimle birlikte ona göre kitap seçerim. Bu hikâyeyi daha önce hiç duymuş muydunuz?

Evet duymuştum.

Çocuğunuza hangi hikâye kitabını okumak isterdiniz?

Ç1 kitabını

Seçtiğiniz kitabın hangi özelliklerini beğendiniz?

Resimler daha canlı, yazılar resimler üzerinde uygun yerleştirilmiş. Can sıkıcı bir görsel yok.

Diğer kitabın hangi özelliklerini beğenmediniz?

Resimlere daha küçük boyutta yer verilmiş. Görsellik ön planda değil. Resimlerin kenarında gereksiz süslemeler var. Hikâye çok uzun ve Bu iki kitap kapağından hangisini daha ilgi çekici buldunuz? Çocuğu sıkabilir.

Ç1 kitabı kapağı.

Karakterlerden hangisini daha çok beğendiniz?

Anne Ördeli.

Eğer mümkün olsaydı sınıfta öğretmeninin çocuğunuza okumasını ister miydiniz?

Olabilirdi.

Bu resimlerden birini duvarına asmak ister miydiniz?

İstemezdim.

Asmak istersen siz hangisini seçerdiniz?

Ç1.

Çocuğunuz hangisini seçerdi?

Ç1'i aurasını sevdi.

Neden bunu seçerdiniz? Hangi özelliklerini beğendiniz?

Görsel daha kaliteli. Karakterler güzel çizilmiş.

Neden bunu seçmediniz? Hangi özelliğini beğenmediniz?

Görsel çok kaliteli.